

BIBL.
DE
L'UNIVERSITÉ
MS.
1102

BIBL.
DE
L'UNIVERSITÉ
MS.

1102

BIBL.
DE
L'UNIVERSITÉ
MS.

1102

M. IV. 155.

Epistola ^{brevis} ⁱⁿ ^{causa} ^{non} ^{rubra} ^{ad} ^{ce} ^{ambrosii} ^{centur}
Epistola ^{brevis} ⁱⁿ ^{causa} ^{non} ^{rubra} ^{ad} ^{ce} ^{ambrosii} ^{centur}

No caput aut agnosce bre pcedet capitul

Demostratio d. functionis inferiori sub-
stantia. etiam d. claudunt subiecto principio
et propria affectione d. subiectum aut quid sunt
aut quid sunt. p. modum d. functionis et rationationis
quia et ad scientiam cognita d. claudunt quid et quod
sub.

ARISTOTELIS

libelli, qui parua naturalia

VVLGO APPEL-
LANTVR.

*Ioachimo Perionio interprete : per Nicolaum
Grouchium correcti & emendati.*

P A R I S I I S,

*Ex officina Gabrielis Buonij, in clauso Brunello,
sub signo Dini Claudij.*

1 5 6 7.

(7)

ARISTOTELIS

libelli, qui parva naturalia

UNGO APPET

De sensibus, & iis quæ sensibus percipiuntur.

I

De memoria & recordatione.

I

De somno & vigilia.

I

De somniis.

I

De diuinatione per somnum.

I

De motu animantium.

I

De diuturnitate & breuitate vitæ.

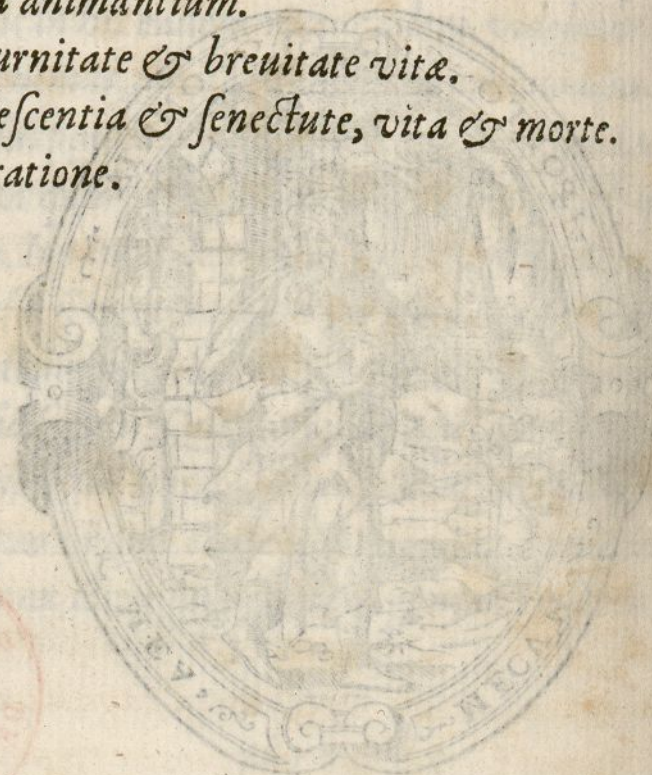
I

De adolescentia & senectute, vita & morte.

I

De respiratione.

I

PARISIIS

Ex officio Gabrielis Buonij, in clauso Braccio,
sub signo Dni Claudij.

1567

D. Carolo Lotharingo Cardi-

NALI GVISIANO PONTIFICI

Remorum, Abbatique D. Pauli apud Cormæria-

cum, Ioachimus Perionius Benedictinus

Cormæriacenus S. P. D.

*V*M philosophia omnis per se
res quaedam præclara est, homi-
nisque cognitione dignissima, tū
vel maximè ea illius pars, quæ
de natura differit tantam digni-
tatem, utilitatēque & oble-
ctationem habet, ut cum excel-
lentibus artibus comparata, eas
longè superare videatur. Quod
quidem etsi gravissimis firmissi-

misque rationibus hoc loco doceri potest, tamen quoniā hoc
aliās conati sumus facere, nunc tantum ex rerum, in qui-
bus versatur, multitudine ac varietate persuadendum pu-
taui. Nam cū ex his quatuor notis naturis omnia constent,
calestesque globi hæc omnia quasi rerum initia complexu
suo coerceant, eorum omnium hæc ars una, ratioque naturæ
scientiam profitetur. Nihil est enim tam in cælis arduum,
tāmque excelsum, quò non hominum, qui hanc primi inue-

EPISTOLA.

nerunt acies animi penetrauerit: nihil tam abstrusum atque abditum in terræ visceribus, quod non illi eruerint: nihil tam demersum in mari, quod non sint diligentia laboréque consecuti: res denique nulla in cælo, igne, aere, aqua, terrâque viget, cuius non causas diligētissimè persecuti sint. Quem ego locum si copiosè tractare velim, sigillatimque omnia explicare, citius me dies deficiet, quàm oratio. Sed satis est perspicere, quàm lōgè latèque hæc siue ars, siue ratio pateat, ut quæ ex eius studio utilitas, quæ oblectatio percipi possit, intelligatur. Quòd si vno verbo quid de eius amplitudine tenendum sit, exponendum est, quicquid Plinius septem & triginta illis libris complexus est, id ferè ratio nature complectitur. Hanc quidem philosophiæ partem tertiam, ut reliquas duas, Aristoteles maximo vir ingenio, omnibûsque bonis artibus præditus, Græco sermone reprehensis correctisque aliorum sententiis explicauit. Sed cum eam ab illo nonnulli ad nostrorum hominum cognitionem transferētes, tam illoto tāmque inculto sermone tractauissent, ut in facie reginæ artium philosophiæ, quæ ornatu suo honestissima erat, deformitas quædam & macula iniusta videretur: quod in aliis duabus partibus iam feci, ut pristinam illam suam pulchritudinem quam amiserāt, recuperasse magna ex parte videantur, id mihi in hac quoque parte faciendum iudicaui, iis præsertim in libris qui in scholis publicis legi & explanari solent. Itaque cum alios aliis clarissimis hominibus libros, quos ipse de natura scripsit, à me editos misissem, illa omnia eiusdem opuscula, quæ parua naturalia vulgò nominantur, in tuo nomine apparere volui, ut qui anno superiore Topica Theologica nostra accepisses, idem etiā

EPISTOLA.

haberes à nobis aliquid eorum, quæ ab Aristotele transtu-
lissem. Nec verò casu factum est, ut hos ad te potissimum
libros mitterem, sed consilio atque ratione: habuique in eo
& meæ facultatis rationem, & dignitatis tuæ. Nam &
nitorem cum adhibui orationis, qui hominum studia ad le-
gendum excitare posset, & libelli ipsi eas res cōtinent, quas,
quoniam humanae sunt, cognitione tua non indignas iudi-
cabis. Nam in primo, ut ab eo primum ordiar, de sensibus
agitur, iisque quæ percipiuntur sensibus: quæ ex disputatio-
ne falsas veterum philosophorum de cernendi ratione sen-
tentias cognoscēs, Aristotelisque verissimam quam omnes
sequuntur. Est illa quoque præclara de colorum generibus,
eorumque origine disputatio: nec minus iucunda ea, quæ in
exponendis saporum generibus ac mutationibus, iisque re-
bus omnibus quæ sapore præditæ sunt, & quæ non præditæ,
tota consumitur. Quid verò dicam quantum oblectationis
habeat locus ille, quo & de odorum vi, generibusque idem
differit, & contra Pythagoreos animantia nulla esse docet,
quæ odore victitent? Iam verò ut ad proximum librū, qui
est de memoria & recordatione veniamus, tenere quid sit
memoria, quid à sensu, spe, recordatione doctrinæque diffe-
rat, quibusque in rebus cernatur, & qua in parte animi si-
ta sit, quæ res eam pariant, partemque conseruent, in qui-
bus bestiis reperiatur, qui homines eadem valeant aut non
valeant, & cur, hæc inquam tenere, summæ cuiusdam est
& utilitatis & voluptatis. Nec minorem voluptatem is
qui proximè sequitur, promittit. Nam & quid somnus
sit explicat, & qua in parte animi primum insit & an
cuncta animantia dormiant, & cur somni cupiditate du-

EPISTOLA

cantur, ac dormiant, id est, quæ sint somni causæ efficientes, qui etiam somno opprimi vel non opprimi natura soliti sint: quæ iucunditatis plena est oratio. Quid verò de somniis dicam? an non eorum oratio tota oblectationis est? veluti quid somnium sit, quæque animi parte somniemus, quæque sint causæ efficientes somniorum. Quæstio etiam illa de diuinatione ex somniis, quæ philosophorum animos multum exercuit & anxio, peperitque inter eos magnas dissensiones, eo libello qui de ea re scriptus est, acutissime explicata, causarum eius diuinationis expositione, magnam animo tuo oblectationem voluptatēque afferet, & ad intelligendos libros Ciceronis de eadem quæstione maximum adiumentum. Reliqui sunt libri, aut libelli potius, de motu animantium, de diuturnitate & breuitate vitæ, de adolescentia & senectute, de vita & morte, de respiratione, in quibus quantum simul & utilitatis, & voluptatis ex causarum cur quicque eorum eueniat, cognitione, percipi possit, nulla oratione exprimere possum. Hæc quidem omnia Aristotelis opuscula, ut in Græcis exemplaribus distincta sunt ad te mitto, ut quibus nunc officiis possum, dum maiora molior, meam in te fidem perpetuamque obseruantiam declararem: quæ ut tibi grata sint, te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale clarissime Cardinalis. Lutetia Parisiorum XIIII. Cal. Maij. M. D. L.

Aristoteles de kairō, 1. 1. 1.

SENIORIS PERICLITIS

DE SENIORITY

SENIORITY is a quality which is not essential to the nature of man, but which is accidental to it, and which is not necessary to the perfection of man, but which is only a good in itself.

SENIORITY is a quality which is not essential to the nature of man, but which is accidental to it, and which is not necessary to the perfection of man, but which is only a good in itself.

SENIORITY is a quality which is not essential to the nature of man, but which is accidental to it, and which is not necessary to the perfection of man, but which is only a good in itself.

SENIORITY is a quality which is not essential to the nature of man, but which is accidental to it, and which is not necessary to the perfection of man, but which is only a good in itself.

SENIORITY is a quality which is not essential to the nature of man, but which is accidental to it, and which is not necessary to the perfection of man, but which is only a good in itself.

SENIORITY is a quality which is not essential to the nature of man, but which is accidental to it, and which is not necessary to the perfection of man, but which is only a good in itself.

SENIORITY is a quality which is not essential to the nature of man, but which is accidental to it, and which is not necessary to the perfection of man, but which is only a good in itself.

Argumentum librorum qui vulgo parva physica seu naturalia vocantur

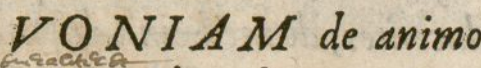
Cum superioribus libris de aëre
et indeterminate de humore se de ipso
sit quasi in quadam abstractione
disputatum. Secundum autem per
concretionem quam ad corpus habet
et per ea opera quae de vltimisque
compositione et actione pro-
manent ut qui deinceps sequuntur
Abellus Disputatio instituitur
Ceterum hactenus in philosophorum
schola parva physica et naturalia
appellati sunt. Non propter
res quae illis exhibentur quasi
sunt momenti aut de earum cog-
nitione parva utilitas percipiat.
Sed propter modum tractationis
quae exigunt libelli absolvuntur...

Argumentum libelli de sensu

Huius libelli de sensu quatuor sunt
praecipuae partes. In prima pro-
ponitur commune argumentum
de librorum parvorum Naturalium
In secunda quaedam theoremata et
quasi suppositiones. In tertia
de organorum sine instrumento
vivi naturae et de objectis sensi-
bilibus agitur. In quarta et postre-
ma aliquot quaestiones excitantur
et explicantur ad ipsos sensus
pertinentes...

Jesus Nazarenus rex Iudeorum
conscient ab omni
sorde vitiorum: —

[illegible]

Cap. I. de corpore & animo
Sicut, animus est per
suum actum corpus est
per organa potestatem
utrum habentem in se
cuiuslibet non ita accura
te libet superius
de anima diffinitio
esse de corpore &
game ut hoc loco
tamen physice tribus
modis potest diffinitio
de anima uno modo gene
raliter & aliter
conf. de anima anima per
se. secundum quatuor
dam abstractiones acce
pere quomodo libet
de anima de ipso anima
diffinitio videtur de
alio per duplicationem
nam de conversionem
qua triplex aspectus
quomodo de anima de
anima hic libet de
triacommodando an
facultate singulari ani
malis de inventum for
mum quomodo in anima de
animalibus de plantis
de anima diffinitio
consequens est

Nomnulli intelligunt partes
animalem quae sentiant
et vita habent sed hoc
explicatio minus est
sentientia veritati videtur
In alio opere agitur
de partibus animalium
quae melius intelli
guntur plantis et
ita operatur et
Invenitur et (Invenitur
ita et moris plantis
etiam conveniunt...

Actio
Substantive / magis deinde dicitur. actio *trans. continetur...*
non cognoscit actio, proprie et ad rationem participat fuisse
ut dicitur in actio, practicum, (scilicet) aut practicum et actum dicitur
non solum...

lis autem, quae etiam prudentia praedita, sensus eodem na-

Fine Medicine & contra
 communis & ammi

[illegible]

Comune est affectio sui passio sui ut dicitur
in affectu sui ut dicitur deo de
vultu ab eo capiz compendit
habere sunt ipsi sui passio sui ut dicitur
in quibus et facere et tangere et unire

IIS QVÆ SENSIB. PERCIP. 6

tura attribuit, ornatus dignitatisque causa, quippe cū mul-
tas dissimilitudines nuncient, quibus tum eorum quæ sub in-
telligentiam cadūt, tum eorū quæ agenda sunt, scientiā pru-
dentiāq; adipiscuntur. horum aut in iis quidem quæ ne-
cessarium vitæ cultum desiderant, aspectus etiam per se ac-
vi sua plus potest, in percipiendo & intelligendo, aliena vi-
auditus: idque fit propterea quòd multas ac varias rerum
distinctiones explicet aspectus, propterea quòd omnia corpo-
ra colore perfusa sint. Itaque hoc ipso sensu ea quæ sunt om-
nium, cōmunia percipiuntur maxime. communia autem ap-
pello, ut figuram, magnitudinem, motum, statum, numerum.

Auditus vero sonorum dissimilitudines solum declarat, pau-
cis autem etiam vocis & orationis. Auditus autem aliena
vi ad discendum & percipiendum maximū affert adiumentū.

Oratio enim & sermo doctrinae causa est, cum audiatur, non per se, nec vi sua, sed per aliud, cum ex nominibus constet, quorum quodque sit nota. Itaque ex his qui altero hominum sensuum a primo ortu privati sunt, aptiores sunt ad discendum caeci, quam ij qui muti & surdi sunt. Ac de vi quidem qua cuique sensui data est, ante dictum est. Corporis autem partes, quibus nasci & existere sensus soleant, nonnulli quidem pro elementorum ex quibus corpora constant ratione exquirunt, & cum non possunt ad quatuor illas sedes sensus qui quinque sunt adhibere, de quinto haerent.

Faciunt autem omnes affectum vim naturamque igneam
imitari, quod causam alicuius effectus ignorent. Cum enim
torquetur ac mouetur oculus, tum ignis species elucere ac
prodire videtur, quod in tenebris, vel cum palpebra obdu-
cta sunt, solet contingere: tum enim etiam in tenebris est.

В. ъ

Si natura sua contraria addit quod est plantae
 inter hanc finem non potest in aliquo tractu plantae
 contraria quod potest ... vide et cap. 2. de
 omninoque sapor naturalis et aq. de
 hoc modo videtur et in animalibus et in quibus
 plantae aliendi facultate praeditae sunt plantae
 et in quo positum est saporum indicium et quod
 et modo et aliter non ut cogatur potius sed
 hoc modo et aliter ... Sic quoque sapor est gustandi potius

By ant. sense

ARIST. LIB. DE SENSU, ET

Quod etiam aliam dubitationem affert. Si enim fieri non potest, ut quispiam ignoret se sentire, ac videre id quod sub oculos eius cadat, necesse ergo erit eundem suum oculum cernere. Cur igitur ei quiescenti idem non ususuenit? Sed huius rei causa & questionis, cur aspectus ionis esse videatur, hinc intelligenda est. Solitæ sunt enim res læues in tenebris micare, non tamen lumen ex se profundunt: pars autem oculi quæ medium locum tenet, & nigra solet appellari, læuis videtur. Hoc vero apparet cum oculus torquetur, propterea quod unum quasi duo esse accidat, quod quidem motus celeritas efficit, ut aliud videatur esse id quod cernit, & quod cernitur. Itaque non fit illud, nisi cito & in tenebris id eueniat, propterea quod ea quæ læuia sunt, in tenebris micare solent, veluti piscinum quorundam capita, & sepia atramentum. Quod si lentè oculi moueantur, non contingit, ut simul duo & vnum id quod cernit, quodque cernitur, esse videatur. Illo autem modo se ipse, oculus cernit, quemadmodum etiam in relatione. Alioquin si ignis esset, quemadmodum & Empedocli placet, & in Timæo scriptum est, aspectusque exeunte quasi ex lucerna lumine eueniret, cur etiam in tenebris oculi non cernerent? Nam aspectum extinguere dicere in tenebris cum exit, id quod Timæus confirmat, prorsus nihil est. Quæ enim luminis extinctio est? Omne enim quod calidum & siccum est, vel humore, vel frigore extinguitur, ut ignis qui in prunis est, & flamma quorum neutrum lumini contingit. Quod si fortè cōtingit, sed propter paruitatem id nos fugit, profecto & interdiu, & in aqua extinguere lumē oporteret: & cū gelu omnia obrigescunt, maxime tenebras existere. Flāma enim hoc iisque naturis

IIS QVÆ SENSIB. PERCIP.

Et corporibus quæ deflagrant, contingit. Nunc verò nihil
tale vsuuenit. Empedocles autem in ea sententia interdum
videtur esse, vt aspectum dicat, id quod antè dictum est, lu-
cis ex oculis emissionē priri. Scribit enim hoc modo:

Vt cum quis meditatur iter noctem sub opacam

Preparat is lychnum, torrentis lumen & ignis

Laternámque aptat, quæ vientos arceat omnes:

Dissipat hæc flantis tum dura incommoda venti,

At lux exiliens, proprium diffusa per orbem,

Collucétque viæ radiis pellitque tenebras:

Hand aliter tunicis clausus subtilibus ignis.

Per pupillarem citius diffunditur orbem:

” Per papulum enim cutis affluuntur orbes.
Ingentem hoc prohibent circumlabentis aque quim.

Ingentem hæc prohibent circumstantiis aqua
Imis et occurrunt quantum se fundere possit

" Ignis at excurrit, quantum se fundere possit.

Atque hoc quidem modo nos inter alium sentit cernere. In-

terdum autem us fluxionibus, quæ proficiuntur a corpori-

bus quæ videntur. Democritus vero, quod aquæ naturam

aspectum imitari dicit, recte sentit: quod autem aspectum

emphasim ipsam, hoc est imaginis, veluti apparitionem esse

ait, non rectè. Hoc enim contingit, propterea quòd oculus

levis & planus est, nec in eo quod cernitur inest, sed in eo

quod cernit. Relatione enim id efficitur. Sed nihil omni-

no etiam nota ei erant ea quæ de rebus speciem sui præben

tibus, & de relatione verè traduntur. Absurdū est ei etiam

non venisse in mentem querere, cur oculus tantum cernat.

aliarum autem rerum nulla, in quibus imagines exprimantur.

tur. Ac illud quidem verum est, aspectum aquae natu-

ram imitari sed tamen non cernimus quia aqua est, sec

quia per lucidus est oculus quod etiam cum dicitur comman

ARIST. LIB. DE SENSU, ET

habet, sed facilius & diuturnius aqua quam aër seruari
& retineri potest. Itaque pupilla & oculus naturam aquae
imitantur. Quod etiam res ipsa declarat. Nam & quod
defluit ex oculis cum sauciati sunt, aqua planè videtur, &
in iis qui admodum pueri infantesque sunt splendore ac
fulgore præstant: & albugo oculorum in iis quidem ani-
mantibus, quæ sanguinem habent, pinguis est: quod eò à na-
tura effectum est, ut humor ipse concretionis expers perma-
neat, ob eamque causam pars est nulla corporis, quæ tardius
ac minus, quam oculus frigoris incommoda sentiat. Neque
enim adhuc ea pars quam palpebra obducunt, frigore ob-
rigit. Eorum autem animantium, quæ sanguine carent,
oculi corio duro tecti sunt, idque pro operculo valloque est.
Sed hoc planè absurdum est, quod aiunt nonnulli, aspectum
emissa ex se quadam natura cernere, permanereque usque
ad astra: aut ad aliquem usque terminum egrediendo cum
aliena luce coniungi atque confundi, ut quibusdam visum
est. Hoc enim præstat dicere, ipsum lumen initio cum oculo
coniungi, quanquam hoc etiam stultum est putare. Quid
est enim lumen cum lumine coniungi? aut qui tandem hoc
fieri potest? Neque enim quævis res cum quævis coniungi-
tur. & res quæ intus est, cum externa quo tandem modo,
cum membrana interiecta sit? Nos quidem alius libris hoc
docuimus, aspectum rei nullius sine luce ullo modo posse exi-
stere. Sed siue lumen, siue aëra inter re quæ cernitur & ocu-
lū interiectū ponamus, profecto motus is qui ab eo existit,
facit ut cernamus. Nec verò sine causa id quod interius est
aqua naturam imitatur. Aqua enim perlucida est, cernitur
que quemadmodū extrinsecus, sic intus nō sine lumine. Ali-

Semocritus vero qd

recte dixit democritus
 reformare oculum oportet a quam
 sed in modo videndi ab oculis
 nam ita inter se et modo
videndi et oculis apparere
 oculis magnam in oculis

ARIST. LIB. DE SENSU, ET

sensus cordi adiunctus & annexus est. Est enim cor cerebro contrarium, caloreque ceteras partes longè ac multum superat. Ac de iis quidem corporis partibus, in quibus sentiendi est fons & principium, ita dictum sit.

Cap. 3.

De iis autem quæ uniuscuiusque mouentia sunt, ut de colore sono, odore, sapore & eo quod sub tactum cadit, uniuerse quidem in libris de animo diximus, quodque esset eorum munus & officium, quid etiam esset fungi uniuscuiusque sensus munere. Quid autem quiduis eorum sit, ut ueluti quid color, quid sonus, quid odor, aut sapor, & quod tractabile est, videndum est. Ac primū de colore dicamus.

Eorum quidem unumquodque duobus modis dicitur, & re ipsa, & vi ac potestate, quorum color & sonus qui re ipsa sunt, quemadmodum vel idem sint, vel à sensibus quæ in res sibi obiectas intenti sunt, veluti ab intuitu & auditione, differant, aut non differant, in libris de animo dictum est.

Quid autem unumquodque eorum est, quæ & sensum moueant, & ut re ipsa sit efficiant, nunc explicemus. Diximus quidem illis in libris lumen esse colore rei perlucide quodam modo & vi aliena, propterea quod cum aliquid igneum est locatum in re perlucida, id quidem, quod præsens est, luminis, priuatio autem, tenebrarum nomine nuncupatur. Quod autem perlucidum dicimus, id nec aëris proprium, nec aque est, nec aliorum corporum, quæ ita vocantur, sed communis est quædam natura & vis, quæ tametsi separari non potest, tamen & cum his & cum aliis corporibus ita cōiuncta est, ut in nonnullis maior, in aliis minor eius vis esse videatur.

Vt igitur ceterorum corporum, sic etiam huius naturæ
aliquid sit extremum oportet. Ac luminis quidem natura

80 Summit of Colono

aurum cū caritate dicitur hic membrana q̄ a grātia Mimmo dicta est cōclusio
auditus organū cū situm ... ignis natura
propter qd factus ē

Docet et factus organum ignis. Non quod in eo ignis dominetur, sed quod
propter calorem fugidi et humidi. Videri multo plus habere humorem et su-
perioris quam inferioris et caloris. Sed quod actum suum ad superiorem
odor diffundit, quae constitutio est. Et igitur habet magis
quicquid fugidum et humidum potest. Et hoc est quod dicitur et per
contaminat et circa idem subiectum et factum.

Organum of factus sunt due canonicis in extremitate harum assistentes et
rebovicina et odore sua natura calidi aerem fugiunt et humorem fument
et odorem ... quod humore et fugoze ...

Muetis tunc locus dicitur. Muetis affertur debet offeignunt aere
ambiente calidius. Vnde hoc loco dicitur de proprio temperamento
et quod vero dicitur. scilicet intelligendum est de impressione
aliorum caloris partem a sanguine contentam. Vnde per ipsum calorem
diffusis partem vero a spiritu animali qui elaboratur. et interius
ventriculi ipsius cerebri. . . . Ea autem pars

Cum tactus vasari debeat circa corpora tangibilia & terris
 qualitates sunt affecta nempe & frigida de soliditate
 circa tactum tabundanda soliditas ut tamen corpora possint
 tangere Cum autem omnes soliditates a terra sumantur recte perfecti
 tactus terram esse dicat. Porro qualitates odoratus
 organum organum odoratus ab deo. aliter sunt organum ab
 obiectis calido nimirum calido. Calorem passivum est tactus
 organum tactus organum cordi ad ingere Cum est vasari debeat
 circa terram de frigida qualitates de oportet de organum
 calido de loco calido esse aptitudo talis vas est organum
 est est corpus organum passivum pro calidissima.

In tactus organo Dominatur terra secundum quantitate. Non autem secundum
 vim virtutis atque quia Magis terrena sunt sensu tactus proinde
 offa quia partes corporis Magis sicca et terrena ut capilli. Ungues
 ossa dentes tangendi sensu proinde sunt sensu visus et cap. 7. lib. 8. et nat
 Quod gustatus in quidam tactus et sensus et ita gustatus et re
 terendum dicitur autem quidam tactus et sensus et ita gustatus et re
 tangendi et per. Modum intermedium... et sensus tactus est

Et ob hoc dicitur de cap 10 et libri de arc gustatus go humido
cassare et fieri per materiam humidam et proinde dicitur
Nay esse a seculo dicitur superius
organum spirituum quae sunt a corde Est aut humiditas
quasi a actu potestatem saporem Nay sapor suus existat
et substantia humiditas organum sine humore potest potest
videtur cap 12 compendit

cordi adiungitur et

factus cordi ad uerum esse hinc perspicitur est quod qui circa partem
modum uoluerantur ut statim intendant de quibuslibet
sentiant...

Et enim cor cerebro contrarium

Cor est cerebro contrarium non tantum sibi sed etiam qualitate quia
Cor est quod calidissimum et cerebrum frigidissimum hoc autem
duas partes ita sibi oppositas esse existat dicitur ut calidus
corde debet frigiditas et contra frigiditas cerebri corde
calorem temperare unde uidetur quod hoc quod est corpus
et parum cerebri Maxime audaces esse et periculis
et temerarie quod de igne illa cerebri a frigiditas cordis Maxime
calorem temperare non potest... Cap. 3... Argumentum

Caput superiori accommodant sensus ad organa et instrumenta in qua
bus sedon habent Similes disputat de sensibus et uisibus
atque impuritas hoc caput dicitur de lumine et calore et de
Similitudine et Quia opinionibus de ortu Maxime calorem
laborat...

Quid autem quidem
Postea in hanc questionem ad hanc uerum reuocatur quia non est
disputandum de sensu et qualitatibus tactilibus quod uerum
de his satis copiose disputant...

Deinde ex cap. 7. ubi dicitur de lumine et de sensibus et de
affectionibus hinc est coloris et intelligendum est per quodam
proportionem et Qualitatem hoc modo Quod ad modum coloris est
forma gradus et actus corporis colorati quod per se colorat
est Ita hinc est actus corporis per se per se per se
quod tunc per se hinc est actus corporis per se per se per se
quod lumine per se hinc est actus corporis per se per se per se
cuiusmodi sunt aer et aqua... Propterea quod cum
7. gradus hinc est quiddam in se per se per se per se per se per se
absentia deo tenebris inducit...

quod tamen si
Lumen cum sit qualitas non potest sine subiecto existere sicut
cognatio alia accidentia... Ut in Monumetis
Peruadum esse non tantum aeri et aqua sed etiam Multis aliis corpo
ribus secundum Magis et Minus continent unde per se hinc est
corpora quingue gradus Monumetis constitutum in primo quidem
aeris et corpora caelestia quae sunt in lucidissima et in ignis
et in aere in quarto aqua Quinto corpora quaedam in ignis
in quibus aqua videtur aere dominatur ut in vitis et Crystalis
corpora...

Et si corpora terminata et opaca sic possunt terminata quatuor oia
sua superficies clausa sunt et terminata quia hoc illis com
est cum corporibus per se hinc est et diaphanum ab omni deo deum
terminata quod uidetur lumine in se per se per se per se per se per se

IIS QVÆ SENSIBVS PERCIP. 9

in non definita ac terminata re quæ perlucida sit, cohæret.

Nec verò cuiquam dubiū est, quin extremum sit quiddam

rei perlucida quæ cum corporibus cohereat. Id autem colo-

rem esse usu rerum animaduerti licet, cum color omnis aut

in extremo insit, vel sit extremitas. Itaque Pythagorei su-

perficiem colorem vocabant. Est enim in corporis extremi-

tate, non quaedam corporis extremitas: sed eam naturam,

quæ extrinsecus colorata est, etiam intra esse existimare de

bemus. Atque etiam aer & aqua colore prædita videntur.

propterea quod splendor sit eiusmodi: sed illic quia color est

propterea quod spiritus in eis moratur. Ita autem quia est
in re quæ incerto infirmoque termino constat, non eodem

in re quæ intentio in summoque termino consistat, non est
colore tincta cominus et accedentibus, quo eminens, aëi

colore tincta cominus & accedentibus, quo eminus, ad
 & mare videntur. In corporibus autem nisi id quod cir-

Et mare videntur. In corporibus autem, nisi in quodam
cursu sum est varietatem mutationemque faciat. colora

confusum est, varietatem mutationemque faciat, colora-
etiam species certa est nec variatur. Ex quo periculum

etiam species certa est, nec Variatur. Ex quo perspicuum
est, idem esse illic & bicoloris esse receptaculum. Ita re-

est, idem & illic & hic coloris esse receptaculum. Ita re-

perlucida quatenus corporibus inest, (inest autem & ma-
gis terminus) atque omnibus colorem communicat Quo-

gis & minus) eatenus omnibus colorem communicat. Quo-
tamen in extremitate color inaff. Clet. certe in tal-

niam autem in extremitate color inesse solet, certe in tali

cuiusdam corporis extremo insit necesse est. Ergo color erit

rei perlucidæ in corpore certo & terminato extremita

In ipsis etiam rebus per lucidis ut in aqua, & si quid aliud

est eiusdem generis, & in iis quæ colorem proprium habent

re videntur, æque omnibus in extremo adherescit. Ac sic

quidem potest, ut in re perlucida id insit, quod etiam in a

re lumen præstat: fieri etiam potest, ut non adsit, sed abs

Quod igitur illic sunt lumen & tenebræ, idem in corpor

bus candor & nigror valent. De aliorum autem colorū g

neribus, iam distinctione adhibita, quot modis id fieri po

напримѣръ въ сѣвѣрѣхъ и югѣхъ и т. д.

Empeño de capital de Modjes colorados
en la casa de temperamento en un

Optimum cum candore et nigro rubro

ad imprimendum de hoc consensu auctoritatis
vobis communicat et refertur...

vide 6 cap 3 Et Metap

18

_____

_____

ARIST. LIB. DE SENSU, ET

fit dicendum est. Fieri enim potest, ut etiam inter se ita candor
 & nigror componantur, ut neuter propter parvitatem sub
 aspectum cadat, is autem qui ex utroque temperatus con-
 cretusque sit, ita denique cernatur. Is enim neque albus, ne-
 que niger esse ullo modo potest. Quoniam autem eum necesse
 est in colore aliquo esse, & in illorum neutro potest, profe-
 ctò aliquis mixtus ac temperatus, & quoddam aliud colo-
 ris genus sit necesse est. Atque hoc quidem modo plurima
 esse colorum genera præter album & nigrum intelligi licet,
 quæ ex ratione quadam & comparatione existant. Nam
 ut tria cum duobus, & tria cum quatuor, & aliis nume-
 ris comparari possunt. Alia autem genera ex nulla quidem
 ratione existunt, sed ex quadam exuperatione & defe-
 ctione, ex quibus nulla oriatur concinna proportio. Atque
 hæc quidem eodem modo inter se affecta sunt, quo sym-
 phoniæ. Nam ut quisque color constat optima ratione nu-
 merorum, quemadmodum illic symphonie, ita suauitate
 & delectatione maxima aspectum mouere videtur: veluti
 purpureus & puniceus, & pauci quidem eius generis sunt,
 quam ob causam perpaucae sunt symphonie. Reliqui au-
 tem colores in numeris eius generis non habentur: vel cer-
 tē omnes colores in numeris habebuntur, qui quidem certi
 sunt ac definiti: alij autem incerti sunt: atque hi ipsi,
 cum non sunt puri ac simplices, quod non in numeris sint,
 tales existunt. Atque hic quidem vnus modus est originis
 colorum. Alter autem est ob eam causam, quod alij per
 alios appareant, id quod interdum pictores faciunt, cum a-
 liū colorem in alium euidentiore iniiiciunt, & inducunt:
 veluti cum faciunt ut aliquid in aqua vel in aëre emineat

fieri enim pote-
 st. Emocatur de
 hunc albi & nigrum qui
 videtur per modum qui
 ex utroque resultat...
 Nam ut tria cum
 duobus
 ut quod temperatione vocu
 delectatione concinnatur
 efficiuntur ita quod
 ut temperatione quod
 tignom colorum medi
 colorum medi & delect
 tabile oriuntur...
 tria cum duobus
 In symphonia duobus
 tria cum quatuor
 tria cum quatuor, & aliis nume-
 ris comparari possunt. Alia autem genera ex nulla quidem
 ratione existunt, sed ex quadam exuperatione & defe-
 ctione, ex quibus nulla oriatur concinna proportio. Atque
 hæc quidem eodem modo inter se affecta sunt, quo sym-
 phonie. Nam ut quisque color constat optima ratione nu-
 merorum, quemadmodum illic symphonie, ita suauitate
 & delectatione maxima aspectum mouere videtur: veluti
 purpureus & puniceus, & pauci quidem eius generis sunt,
 quam ob causam perpaucae sunt symphonie. Reliqui au-
 tem colores in numeris eius generis non habentur: vel cer-
 tē omnes colores in numeris habebuntur, qui quidem certi
 sunt ac definiti: alij autem incerti sunt: atque hi ipsi,
 cum non sunt puri ac simplices, quod non in numeris sint,
 tales existunt. Atque hic quidem vnus modus est originis
 colorum. Alter autem est ob eam causam, quod alij per
 alios appareant, id quod interdum pictores faciunt, cum a-
 liū colorem in alium euidentiore iniiiciunt, & inducunt:
 veluti cum faciunt ut aliquid in aqua vel in aëre emineat

vide 4 cap i eie meteo

IIS QVÆ SENSIBVS PERCIP. 10

atque appareat: & sol per se quidem candidus est, per cali-
ginem autem & fumum, puniceus. Atque etiam hoc mo-
do multa erunt colorum genera, non aliter, ac superiore ra-
tione esse diximus, præsertim cum eorum qui eminent, cum
iis qui subiecti sunt, quædam sit comparatio ac proportio,
Alij autem nulla ratione constabunt. Illud igitur absur-
dum est, dicere id quod veteres, colores esse fluxiones, eosque
ob eam causam videri. Necesse enim erit eis per actum re-
rum omnium sensum facere. Ita sit ut melius sit ita existi-
mare, sensum fieri ob eam causam, quod res quæ interiecta
est, à rebus sub sensum cadentibus moueantur, quàm tactu
& fluxionibus. Ac in iis quidem qui ex aliorum inter se
compositione oriuntur, necesse est quemadmodum magni-
tudinem designari quæ affectum fugiat, sic etiam tempus
quod sub sensum non cadat, ut & motus qui suboriuntur
lateant, & unum, quod simul appareant, esse videantur.
Hic autem non est necesse, sed color qui eminet, cum sit
immobilis, moueaturque ab eo qui subiectus est, non simi-
lem motum efficiet. Itaque alius videtur atque diuersus,
nec albus nec niger. Ita si nulla magnitudo sensum oculo-
rum effugere potest, sed omnis ex certo intervallo cernitur,
quænam hæc erit colorum permixtio? Illo etiam modo ni-
hil prohibet commune quoddam coloris genus iis qui pro-
cul absint, videri. Nullam enim magnitudinem esse, quæ
non cerni possit, post videbimus. Quod si est temperatio &
permixtio quædam corporum non eo solum modo, quem
nonnulli fingunt, cum minima inter se illa quidem compo-
nuntur, non tamen à nobis sensu videntur: sed planè omni
ex parte confundantur corpora, quemadmodum vniuer-

Itell igitur absurdum
Integritas duas pactas
de omni modum color
opinionem refutat
omnibus qui videntur
fieri putantur de facie
fieri corporis. Quæ
buerit ad bonos surs
portugentur. Nam
sillud esse verum
taceat flexione
tuebat et spiritus
tunc affectum
tactum quod est abs
diffinitum

Ita fit ut
Modum autem Monere
ad obiectum non quod
tutem
improprie quodam
tatione quodam
quodam
ad se recipit
eo quod amodo
tue dicitur

Ita m ne
Prout opinionem
omni modum
colorum refutatio
modum
de & magis ita
ponantur
solum propter paritatem
tamen videtur Magnitudo
Nam quæ sunt talia
colorum sunt immobilia
et prout
in sensibus quæ duo sunt
absurda

Ita autem
Dode dicitur magis
omni probabilitate
de quod
tunc videtur
impossibile
Et non
De qua non
videtur color
aperiuntur
dubium
mouetur

Quod si est

Exponit verum modum
videtur
de temperatione
et permixtione
aut impure
de modo
diffinitum

ARIST. LIB. DE SENSU, ET

se de omnibus in libro, in quo de permixtione disputaui-
mus, dictum est. Nam illo quidem modo ea demum inter se
mifcentur, quæ in minima diuidi possunt, in quo sunt gene-
re homines, equi & semina, (hominum enim in genere unus
homo est minimus, & equorum equus) sit ut horum inter
se compositione simul utrorumq; multitudo permisceatur.
Vnum autem hominem cum uno equo mixtum esse non di-
cimus. Quæ autem in minima non diuiduntur, eorum hoc qui-
dem modo permixtio fieri non potest, sed quod omni ex par-
te confundantur, quæ sanè maximè misceri inter se solent.
Quod quemadmodum fieri queat, antea cum de permixtio-
ne differeremus, diximus. Sed illud perspicuum est, cur necesse
sit, cum aliqua miscentur, colores etiam temperari, atque
confundi: hoc etiam intelligi licet, hanc ipsam causam præ-
cipuam esse, cur multi varique sint colores, non ipsam su-
pra positionem hoc facere, nec illorum propter se inuicem posi-
tionem, præsertim cum non ita vsuueniat, ut procul & emi-
nus, non propè & cominus unius coloris species aspectui ob-
iiciatur eorum quæ mixta sunt, sed omni ex parte id fiat.
Multi autem colores erunt, propterea quod ea quæ miscen-
tur, multis rationibus inter se ita misceri temperarique pos-
sunt, ut quædam habita numerorum ratione, alia propter
præstantiam solum, aliâque eo modo, quem in coloribus qui
inter se componuntur, vel in eminentia dicere possumus.
Ac de iis quidem quæ inter se miscentur, in aliis quoque li-
bris disputatum est. Cur autem colorum, saporum, & sonorum
certa sint genera, non infinita, post dicemus. Quid ergo color
sit, & cur multa sint colorum genera, diximus. De sono e-
tiam & voce antè in libris de animo dictum est.

hominum omni in genere

unus homo est minimus
minimus est quod
est hominum. Unde
non potest ...

unus autem homo
est minimus
altero minimo
permiscetur. Non possu-
oportet plura. Min-
ma est permixtio per
mixturam

sed quod omni

hic est unum primum
hominum. Modus

unum quando g

Miscetur secundum

totum miscetur

se potest aut quædam
vide cap. vltimum

Multi autem
colores

Quod quæ su

causa. Multitudo
colorum, una aut

propter plurimos esse

colores quod dicitur

inter se miscetur

varie proportionibus

commiscentur possunt

In hac igitur propor-

tionem si proportionibus

Modus solum ut

in multis iuandi

et affectibus eorum

colores si vero non

sonum. Et in cunctis

de non affectibus

non est per se potest

facile ...

ARIST. LIB. DE SENSU, ET

omnium humorum tenuissima est, tum oleum etiam tenuitate vincit, sed oleum propterea quod viscosum est, maiorem locum, quam aqua, occupat, latiusque funditur, & aqua furacior est, unde fit ut difficilior sit aquam in manu quam oleum tenere. Quoniamq; aqua sola cum efferuescit, minimè densior efficitur, profectò alia sit causa necesse est,

praesertim cum sapor omnes crassiori quadam natura constent, & calor causa nomen commune cum illa habebit. Sapo-

pores verò qui in fructibus reperiuntur, iidem etiam in terram conveniunt. Itaq; multi eorum qui de natura quondam disseruerunt, aqua talem, qualis sit terra, per quam effluat esse posuerunt, idque in aquis falsis maxime animadverti licet. Sal enim quoddam terra genus est. Quocirca quae per ci-

nerem qui amarus est, funduntur, sapore amaro sunt, itemque ea quae per alia colantur. Suntque fontes alij amari, nonnulli acres, sunt etià qui alios varios saporos & succos retinent. Itaque recte in us quae terra ex se fundit saporum ge-

nus existit maxime. Nam cum humor, ut etiam alia, à contrario aliquid accipiat & quasi patiatur, & siccitas eius sit contrarium, fit ut ab igne qui quidem aridus est, natura sua aliquid patiatur & accipiat. quanquam ignis calor proprius est. Terrae autem quemadmodum cum de elementis disputaremus, dictum est, siccitas. Quia igitur ignis & terra sit, nihil facere aut pati solent, nec quicquam aliud,

sed quatenus in eis quaedam repugnantia inest, eatenus & faciunt, & patiuntur omnia. Ut igitur ij qui colores & saporos aquis diluunt, tali colore ac sapore aquam inficiunt, sic natura aridam & terrenam substantiam admiscet humori, & per aridam quādam terrenamque vim humo-

rum, & per aquam quādam humidamque vim aquae. Itaque calor in summo gradu ignis est, siccitas vero in summo gradu aquae. Itaque calor in summo gradu aquae est, siccitas vero in summo gradu ignis. Itaque calor in summo gradu aquae est, siccitas vero in summo gradu ignis.

omnium humorum tenuissima est, tum oleum etiam tenuitate vincit, sed oleum propterea quod viscosum est, maiorem locum, quam aqua, occupat, latiusque funditur, & aqua furacior est, unde fit ut difficilior sit aquam in manu quam oleum tenere. Quoniamq; aqua sola cum efferuescit, minimè densior efficitur, profectò alia sit causa necesse est,

praesertim cum sapor omnes crassiori quadam natura constent, & calor causa nomen commune cum illa habebit. Sapo-

pores verò qui in fructibus reperiuntur, iidem etiam in terram conveniunt. Itaq; multi eorum qui de natura quondam disseruerunt, aqua talem, qualis sit terra, per quam effluat esse posuerunt, idque in aquis falsis maxime animadverti licet. Sal enim quoddam terra genus est. Quocirca quae per ci-

nerem qui amarus est, funduntur, sapore amaro sunt, itemque ea quae per alia colantur. Suntque fontes alij amari, nonnulli acres, sunt etià qui alios varios saporos & succos retinent. Itaque recte in us quae terra ex se fundit saporum ge-

nus existit maxime. Nam cum humor, ut etiam alia, à contrario aliquid accipiat & quasi patiatur, & siccitas eius sit contrarium, fit ut ab igne qui quidem aridus est, natura sua aliquid patiatur & accipiat. quanquam ignis calor proprius est. Terrae autem quemadmodum cum de elementis disputaremus, dictum est, siccitas. Quia igitur ignis & terra sit, nihil facere aut pati solent, nec quicquam aliud,

Adhibentur autem ceteri saporibus eodem modo in vi-

ARIST. LIB. DE SENSU, ET

Adhibentur autem ceteri saporēs eodem modo in victu
ut salsum & acidum ut sint veluti condimenta, quæ ipsa
admiscentur propter repugnantiam, quod dulcedo præter
modum alat, emineatque in summo. Quemadmodum au-
tem colores ex albi nigrique temperatione existunt, sic ex
dulci & amaro saporēs. Ac singuli quidem pro maioris &
minoris proportionē nascuntur, siue certum quēdam in his
numerum permiscendo, siue incertum sequamur. Qui au-
tem ex permixtione orti voluptatem afferūt, ij certum sibi
numerum tantum proponunt. Ac pinguis quidem, saporis
dulcis est genus quoddam. Salsus autem & amarus ferē
idem efficiunt. Acer verò, austerus, acerbus & acidus, his
interiecti sunt: ferē enim totidem sunt saporū genera, quot
colorum. Septem enim genera utraque ex parte constitui
possunt, ut rectē fuscum nigrum quendam colorem esse di-
camus. Ita relinquitur rutilum albi genus esse, ut pinguem
sapore dulcedinis. Phœniceus autem purpureus, prasi-
nus, & cæruleus medium locum inter album nigrumque
obtinēt. Alij verò ex his mixti temperatīque sunt. At-
que ut nigror in re perlucida candoris, sic falsus & ama-
rus sapor dulcedinis in cibo humido priuatio est. Itaque eo-
rum omnium quæ exurantur, cinis amarulentus est, pro-
pterea quod ex eis euauit id quod porioni aptum erat. De
mocritus verò iūq; omnes ferē physici qui de sensu disserūt,
absurdisimum quiddam faciunt. Omnia enim quæ sen-
sus mouentia sunt, sub tactum cadere assēuerant. Quod si
ita esset, profecto unusquisque alius sensus tactus quidam
esset. Quod fieri non posse, facile intelligi potest. Præterea
ijs omnibus quæ omnium sensuum communia sunt, ut pro-

[illegible]

Sapor dulcis in multitudine
cuius prima pars de-
turbantur: reliqua vero
sapores a limento
admiscentur loco condi-
menti non quod ex se
mutuantur. Si autem
sapor minus dulcis
supernaturae et purioris
et transiens fuerit...
Quomodo modum aut
coloris vides
ut omnes modi coloris
res capere possint
operatione duorum extre-
morum colorum albi
et nigri: ita omnes
modi coloris sapores
ex permixtione et
temperatione duorum
extremorum saporum
dulcis et amari...
Ex dulci et

Drift. Spectant in sapore
 bene id quod maxime
 interit & quod a mu-
 tatione alienum est
 opponit. Sicut adu-
 zo. al. Gall. 4. lib.
 simplicium medicame-
 torum opponit acerbis
 acris ut optime opte-
 & calid. Nunc fugi-
 ossimo ...
 De pingue quidem
 pingue sapor ad dicitur
 referatur ...

Gaſue aut &
non ſaſue ſapor eſt
natura craſſa terreſti
calida & ſicca: ſicut
amara & aſtergeſcit &
exſiccant quilibet eſt
ſalis natura qui idcirco
putrefacit non impedit
quia exſiccant extenſum
eſt immortale coſi

Septem. sm. Venezia
vide ix cap. Emporij
vlsma saporem color flosce
albue, punicue, cinereb,
viridit, rubue, purpure sub,
a niger: ita saporu septu

priis utuntur. Magnitudo enim figura, asperitas, & levi-
tas, praeterea quae sunt acuta & retusa in magnitudinibus,
ea sensuum sunt, si minus omnium, at certe aspectus & ta-
ctus communia. Itaque cum de his aliquid inducant, errant,
cum de propriis, non errant: ut aspectus in colore, & audi-
tus in sonis. Sunt qui ea quae propriè sensibus obiciuntur,
ad haec referant, ut Democritus. Is enim candorem & atro-
rem, hunc asperitatem, illum leuitatem, esse dicit. Succos ve-
ro & saporès ad figuras refert. Atqui vel nullius sensus,
vel certe aspectus est maximè, communia internoscere.
Quod si fortè gustatus est potius, certè hoc intelligendum
est, eius esse sensus cuius acerrimum sit iudicium, ea quae in
quoque genere minima sint, internoscere. Ita fit, ut gusta-
tum oporteat, & aliorum quae communia sint, sensum ma-
ximè habere, & in figuris plurimum valere iudicando. prae-
terea cum ea omnia quae sub sensum cadunt, inter se con-
traria sint, ut in colore candor nigrori contrarius est, & in
succis ac saporibus dulcis amaro, tamen figura figuram con-
traria non videtur. Cui enim earum figurarum quae mul-
tis angulis constant, ea quae rotunda est, contraria sit? Iam
cum figurarum incertus infinitusque sit numerus, saporum
etiam infinitus sit necesse est, quod sanè fieri non potest.
Cur enim aliquis sapor sensum afficiet, alius non afficiet?
Ac de sapore & re quae gustatum mouet dictum sit.
Aliae enim saporum affectiones in ea parte physica quae de
rebus quas terra fundit, disputat, propriam habent dispu-
tationem.

Eodem autem modo de odoribus etiam iudicandum est. Cap. 5.
Quod enim in humore siccitas facit, haec alio genere hu-
C

De Democritus...
Hoc est cognoscere rationem de
morte in aethera est
et translatio pro eis
amud & vocibus ad
esse aditus alicuius gra-
de translatione sum-
ta a figura...
De quae in
Cap. 11. 1. ab. de
esse sonu inuiscum
sonu inuiscum facit
et subleuam affere
de quod indicare
papa de minima
differentia quod sub
dile...

tamen figura

Haec ratio de ea cetera
cum qui proprias saporis
differentias affert
de plane de ea
cum differentia figura
ind: Non aut ad
us. Cum qui tantum
de quandam amari
am saporis differen-
tias affert cum
saporis differentia...

Cap. 5 Argumentum

Haec cap. de odoribus
putat ostendere quod
non odor cum sapore
magnam esse cognationem
non. Deinde de odoribus
proinde ab hoc de
ceteris animarum
odoribus praeparantur...

ARIST. LIB. DE SENSU, ET

mor sapidus efficit, in aëre & aqua eodem modo. In quibus
nunc quidem id quod perlucidū est, commune dicimus. Sed
sub odoratus sensum cadit id quod perlucidum est, nō quia
perlucidū est, sed quatenus vim habet diluenda & diffun-
denda siccitatis sapida. Neque enim in aëre modo, verum
etiam in aqua odoratus versatur: idq; in piscibus & iis que
testa obducta sunt, animaduerti licet. Olfaciunt enim, cum
nec aër in aqua vllus sit, (eminet enim aër cū inest) nec ipsi
pisces respiret. Quod si quis & aëra & aquam humida esse
ponat, profecto odor erit sapida siccitatis in humido consi-
stens natura quædā: & odoratum moueat, id quod tale sit,
necesse est. Affectionem autem eam à re quæ saporem ha-
beat proficisci, ex iis quæ odore prædita sunt, & que nō sunt
intelligi potest. Elementa enim, ut ignis, ut aër, ut aqua, ut
terra, odore carent, propterea quod ea quæ arida sunt &
humida, saporis nullius sint, nisi quid admixtum efficiat.
Itaque mare, quoniā sapore & ariditate præditum est, odo-
rem habet: & sal magis odore præditum est, quàm nitrum,
quod oleum id quod ex eis elicitur, indicat. Nitrum au-
tem terra magis naturam imitatur. præterea lapides quo-
niam saporis nullius sunt, odoratus sensum non afficiunt: li-
gna autem cum saporem habeant, odorem efflant, atque eo-
rum ea minorem, quæ aquæ copia abundant: præterea eq-
rum quæ eliciuntur e terra, aurum quidem quoniam omni
sapore caret, nullius est odoris particeps. As autem & fer-
rum odore sunt prædita. Cum vero igne humor consumi-
tur, omnium faces, scorias Græci vocant, minus redolent.
Argentum porro & stannum hæc odore vincunt, ab illis
ipsa superantur, quoniam aquea sunt. Videtur autem non-

aurum quidem quoniam
In auro pauca est et aqua humida
cagna vnde separata hinc est quod
aurum inquam contrahat rubiginem. Rubigo
est ut dicitur 3. Mithridatis quædam est
putredo quæ ex incocti humoris copia
accidit quales in auro non reperiuntur...

quatenus vim
per ad hoc superaffian
tas est quidam causa
odoratus. Quædam
remota est, quatenus
videtur per corpus
per aqua odorem
diffunditur: causa
est propinquior. Quod
est finis odoratus
et ne quæ
per aqua odorem
efficitur quæ finis
aquis in aqua
necesse est aër in aqua
efficitur...

Affectionem autem
eam
Cum ab igne probatio
ne superat odorem
prode a siccitate
sapida dicitur humore
sapidus ut aqua id
nunc dependens rem
optima magis a terra
dependens est, oia quæ
odorem habent saporem
quia habere et contrarij
saporis habent odorem
habere
Elementa autem ut
dicitur odorem carent
quia saporis non habent
Itaque
Sapor maris promanans
a siccitate promanans
humore aqua
ut dicitur 2. Mithridatis
Magis siccitate odorem
trahit aqua
manus per se sunt
quæ ab aëre sapor
efficitur
a sal magis
quia videtur pars est
humoris et sale quæ
in vitro id quod indicat
odorem quod est sal
dicitur. Ex vitro enim
propter siccitatem
siccitatem odorem elicit
potest...

quodammodo inter se. Cum igitur calor solum sit motor et artifex fumi
et conglutinationis ad nunciatum. Minime percipiuntur...

Magna enim est

ARIST. LIB. DE SENSU, ET

Odorum duo proponuntur generata
vnum de se qui per
accidit grati sunt
Incendi ut cum alimen-
torum saporibus et moli-
tudinibus. Quod per se
quales sunt saporibus et
sunt odores quibus
homo magis delectatur
quam gustat...

Quoniam enim dicitur

Elementorum odores tantum
per accidens voluptati
adferre odor dicitur id
quod delectationem
exemplo de potest
perspicui. hi autem qui
non saporibus odores
percipiunt. Nichilomi-
nus odore afficiunt
Dona saporum
affecit sunt, ad-
quod qui desiderant
et appetunt dulces et
incendunt. Odor
postquam saporibus est
fastidius parum...

Cum autem cognoscitur

Minus quia de infodi
vnguenti infusione. Quod
mox. Nutum autem
reddatur. Id autem contra
his in Euripide falso
dicitur quod in componendis
vitiis. Euripide
Minimus est accuratius

Qui autem huiusmodi

Nonnulli sunt temporibus
hanc qui de luxurie
et corruptos mores in po-
culis cum vno varietate
permiscenda odores id
quod est voluptati
inferre et quod vnicuique sensu
sunt sensum voluptatis
vultu saporibus vnum

tum saporibus labefactant, tum odores praesertim cum calorem
qui est causa efficiens, et auctor, frigus gelique delectat. Ge-
nera autem eorum quae odoratus sensum mouent, duo sunt.
Neque enim, ut aiunt quidam, genera non sunt eorum quae
sub odoratum cadunt, sed sunt explanandum autem est,
et quatenus sunt, et quatenus non sunt. Eorum enim v-
num genus pro saporum varietate, quemadmodum dixi,
definitum est voluptatemque ac dolorem non per se, sed a-
liena vi afferunt. Quoniam enim eius quod pro cibo esse
possit, odor ille affectio est, desiderantibus quidem cibos, hu-
iusmodi odores delectationem afferunt, satiatis autem
nihil eos requirentibus, nec incendi sunt odores, imo vero
nec ipsi cibi unde efflantur illi odores, ullam eis afferunt vo-
luptatem. Ita hi quidem, iam, ut dixi, non per se, sed aliun-
de suauitate, aut asperitate, sensum mouent. Itaque comu-
nes sunt animantium omnium. Est vero et aliud genus odo-
rum, qui per se ac vi sua voluptate afficiunt, ut ii qui ef-
flantur a floribus. Neque enim magis, neque minus ad ci-
bium inuitant, nec ciborum appetitum famemque adiuuant,
sed contra potius eam impediunt. Verum enim est, id quod
in Euripidem false dixit Stratis,

„ Cum lens coquitur, vnguenti nil infundito.

Qui autem huiusmodi odores nunc potionibus admiscent,
consuetudine voluptati vim afferunt, quoad voluptas quasi
vna et ab vno sensu profecta, ex duobus sensibus oritur.
Atque hoc quidem genus eorum quae olfaciendi sensum mo-
uent, hominis est proprium. Quod autem ex saporum varie-
tate dictum est, id alia etiam animantia, ut ante diximus,
attingit. Et illorum quidem genera, quoniam sensum non
gustus et olfactus quod est contra naturam...

quomodo res ab hanc de coloribus
animantibus percipiuntur

IIS QUAE SENSIB. PERCIP.

per se suauitate mouent, pro succorum saporumque varie-
tate distincta sunt. horum non item, propterea quod eorum
natura per se voluptatem pariat, aut dolorem. Cur autem
hic odor voluptatem proprie homini afferat, cerebri frigus
causa est. Nam cum frigidum sit cerebrum natura sua, isque
sanguis qui in ipso continetur, in minutis venis insit, tenuis
ille quidem & purus, sed frigoris incommodis opportunus
(unde etiam sit ut ciborum halitus in eo loco refrigeratus,
morbos qui rheumata dicuntur, pariat) hac sanè de causa
hoc genus odorum ad valetudinis praesidium hominum ge-
neri datum est. neque enim aliud eius munus & opus est, id
que perspicue exequitur. Nam cum cibus & aridus & hu-
midus, qui etiam voluptate sensus mouet, saepe morborum
causas afferat, is tamen qui propter odorem, qui vi naturae
que sua suauis est, incenditatem habet, utilitatem semper ho-
minibus utcumque se habeant, afferre solet. Ob eamque cau-
sam respiratione sensus eius oritur non omnibus, sed homi-
nibus, & eorum quae sanguinem habent, quadrupedibus,
isque omnibus quae aeris natura magis utitur. Nam cum
ad cerebrum odores leuitate caloris qui in eis inest, feruntur,
tum magis valent ea partes quae eo loco continentur, pra-
sertim cum odor suapte natura vim caloris habeat. Natu-
ra autem respirationis usum duabus de causis adhibuit, ex in-
stituto quidem ad pectoris praesidium, praeter institutum au-
tem & obiter, ad odorem. Cum enim respiratur, quasi transitu
quodam per nares motum affert. Proprium est autem ho-
minis naturae hoc genus odoris, propterea quod ei cerebrum
datum est inter omnia animantia, habita magnitudinis
corporis ratione, maximum & humidissimum. Ob eam

Natura autem respirationis
respirationis duplicem usum constituit
primo autem de se ipso ut ad temperandam
cordis calorem. Secundo autem loco ad
percipiendum odorem quomodo qui in dictis est

Cur autem hoc
Colligendum est hoc loco
cur delectari debemus. Nam
doubus. Nimirum odor
res caadi gustus ore
bani frigidi sumus
gaudet et ad certam
temperamentum rancas
vires a se ande scubie
pestis popularitatis grat
fatis tempore odores
praesertim ferul hoi
admodum prodere ob
idigne cosuet ut homo
se assual ad ea loca
salubria assuare possit
ab ipsis odoribus ...
Cerebri frigoris causa
Et si de brutorum
delectari debemus
fugidus et prome
delectari debemus odore
per se. Obiacta gra
canal odore suorum
dominorum delectari
per se, non ut comedat
suos dominos. Vnde
puori oblationi respon
dendum hoi delectari
ut ois fugidissimus
et dms optimam tempe
nem magis cosuetu
odore per se quam bru
torum delectum
Posteriori vero canos
no proprius delectari
odore suorum dominorum
ad cognitione quae
in illis causa ipsius
gaudii et delectationis
Frigoris sanguine
Sanguis quare et tenu
ut ad canada addidit
statim ab omni fugore
delectatur et in pituita
naturam duobus
omne quae vapores qui
in ore a se dms
fugos ipsius delectari
accessum obidigne
in hominibus flumens
et res ornata parum
a quibus maxime
infestantur ...
Et sanguine
In animalibus et
respirationis spirali
omne officio effect
organum aperitur et
qua delectari secundum
et no ...

quo modo odorare ab hōie

ARIST. LIB. DE SENSU, ET

enim causam solus homo ex animantibus sensum habet, voluptatemque percipit odorū, qui ē floribus aliisque eiusdem generis efflantur. modum enim quēdā & temperationem affert eorum & color, & motus humori ac frigori, quorum pars illa copia abundat. Aliis autem animantibus, quæ pulmonem habent per respirationem, alterius generis odoris sensum natura dedit, ut ne duas sensus sedes faceret. Satis enim est, quoniam respirāt, ut respirando, quemadmodum homines utriusque eorum quæ odoratum movent, sic hæc alterius tantum sensum habeant. Quæ autem non respirant, ea non est dubium, quin sensum habeant eorum quæ narium sensum movent. Nam & pisces, & omne genus eorum animantium quæ incisuris constant, acriter ac longè per genus odoris quod ad victum pertinet, etiam cum procul valde remota sunt, proprium ac familiarem naturæ suæ cibum præsentunt, ut apes mel sentiunt, & longarum formicarū genus, quas nonnulli culices vocant, & purpura marina, multaque animalia eiusdem generis, quæ acriter pastum odore illecta præsentunt. Sed quo sentiant, non ita perspicuum est. Itaque quæri potest, quare odoris sensum habeant, si modo in iis quæ respirant, odoris sensus uno modo reperiatur. hoc enim in iis omnibus quæ respirant, videtur contingere. Illorum verò nullum respirat, quanquam sensum habent odoris. nisi fortè quidam alius sensus præter quinque esse ponatur. quod fieri non potest, quippe cum odoratus in re quæ odoratum movet, versetur. Illa verò odoris sensum habent, non tamen eodem fortassis modo, sed iis quæ respirant, spiritus cū ducitur id quod tegit quasi quoddam operculum, adimit, ob eamque causam nihil olfaciunt

ut ne duas
Natura quæ nunquam
deficit in natura
Affert ut animalia
respirantia odorem
in instrumento simile
ad hunc hauriunt ad
temperandum cordis
eorum & similes
eodem instrumento
odorem præcipiunt

Quæ autem non
Postquam dicitur
animalia sanguine
et pulmona & habentia
odorem præcipere
Odorem etiam de
sanguine et pulmonum
exserta sunt olfactu
quod videtur
longum quæ in tallo
odores qui a suis
alimentorum saporibus
conveniunt
Sunt præ
Et purpureæ marinae
Ita appellantur quod
ex carne sanguine
color purpureus affi
ciatur

Itaque quæri
potest
Quæ proin hunc
respondendum
animalia odorem
olfactibus odorem præ
cipiunt sed non omnia
ut iam dictum est

Quæ &
In utroque respirantibus animalibus
organum olfactus
est et proinde respiratione
hinc apparetur in alijs
vero non est oportet

IIS QUAE SENSIB. PERCIP. 16

nisi respirent. iis autem quibus respirandi non est datum be-
neficium, hoc ipsum negatum est, quemadmodum oculis con-
tingit, in quibus quaedam animalia palpebras habent quae
nisi aperiuntur, cernere non possunt, alia autem iis carent, ea
quae oculos corneolos habent. Itaque nihil requirunt, quod
oculos aperiat, sed cernunt protinus ex eo spatio, ex quo eis
despicendi facultas concessa est. Eodemque modo alia ani-
mantia omnia eorum quae ipsa per se iniucundi odoris sunt,
odore nihil offenduntur, nisi forte vim interimendi habeat.
Ab iis autem quae eam vim habent, non secus offenduntur atque ho-
minibus caput carbonum vapore obtunditur, & interimun-
tur saepenumero. Sic sulphuris & bituminis vi & aliarum
rerum eiusdem generis, interimuntur alia animalia, eaque fu-
giunt propter malum quod afferunt. Alioqui odore qui per
se iniucundus est, omnino non moventur (quanquam multa eo-
rum quae gignuntur e terra, tetri odoris sunt) nisi ad eorum
pastum pertineant. Sensusque olfaciendi cum impar sit sen-
sum numerus, & impar numerus medio quodam constet,
videtur & inter eos qui tactu munere suo funguntur, ut ta-
ctus & gustatus, & inter eos qui alia interiecta re munus
suum exequuntur, cuiusmodi sunt aspectus & auditus, me-
dium locum obtinere. Itaque id quod odoratum mouet, quae-
dam est eorum quae ad dictum pertinent, affectio. Hae autem
unum quoddam genus constituunt. Itemque eorum quae
sub auditum & aspectum cadunt. Itaque & in aere, &
in aqua odoris sensus percipitur. Ita fit, ut ea quae odora-
tum mouent, quiddam commune cum utroque horum ha-
beant, quod etiam & in ea quae tactu & in ea quae audi-
tione percipiuntur, & in res perlucidas cadit. Quocirca re-
spondet auditus & aspectus. . .

C iij

M. si forte vms

Dea Gellus
non paucos odores
per se inuicundos
de tactu nisi
quatenus ab
cuiusmodi odoribus con-
puit et interficiuntur.

Non secus offendit

hoc praesertim acci-
dit si lignum &
quo carbonem facti
sunt, vnde
sunt. Nam in modis
fumi spiritus vna
obstruuntur, obstruc-
ti autem & macti
sunt spiritus
in aere suffo-
catur . . .

hic loquitur ita intelligit
de videtur ut videtur
arist. Gellus non
curare sed odores
modo ad pastum
pertinere . . .

quanquam

hac causa &
parvulus per legem
& inuicundus . . .

De odore & tactu
Ita quodam modo inuicundus
nisi reliquos per se
communicat & in
et gustatus, quatenus
et sapore ductus
est odor; et tactu
vnde quatenus gustatus
est quidam tactus
& gustatus et auditus
et aspectu quatenus
modo aere vel
aqua efficitur . . .

Quaedam animalia solo aere victitant

ARIST. LIB. DE SENSV, ET

Et per quandam similitudinem traditum est, id quod odorati subiectum sit, quasi quandam siccitatis in humore & fluida esse tinctionem & colluionem. Quo igitur modo dicenda sint, quoque modo dicenda non sint eorum genera quae odoratum mouent, haecenus dictum sit. Quod autem nonnulli Pythagorei tradunt, nonnulla esse animalia, quae odore victitant, id non est consentaneum. primum enim cibum concretum esse oportere cernimus: praesertim cum ea quae nutriuntur, simplicia non sint. Itaque cibi reliquiae vel in nobis ipsis, vel extra nos, ut in iis quae oriuntur, terra eueniunt. Deinde ne aqua quidem ipsa sola, nisi sit admixta, alendi vim habet. Corporeum enim quiddam sit oportet id quod coagmentari & cogi debeat, praeterea multo minus consentaneum est aëra in corpus cogi atque coalescere. Quod etiam hinc sciri licet, quia omnibus animantibus locus cibi recipiendis datus est, ex quo trahendo corpus alimentum sumit. Eorum autem quae odoratu mouent, cum in capite locus & sedes sit. Et quoniam cum vapore spiritus naturam imitante introeat, sit, ut ad locum respirationis ire debeat. Ac illud quidem perspicuum est, ea quae odorati subiecta sint, ipsa per se quae ex parte odoratum moueant, nihil ad cibum victumque pertinere. Ad valetudinem autem eadem conducere, & sensu perspicui potest, & ex iis quae dicta sunt. Itaque quam vim habet sapor in eo quo vescimur & ad ea quae aluntur, eandem etiam id quod odoratum mouet, ad valetudinem obtinet. Ac sigillatim quidem de unoquoque sensu dictum sit hoc modo.

Queri autem hoc loco licet si omne corpus infinite secari potest, an ea etiam quae sensum mouent, ut color, sapor, odor,

Callens in y et odorati partem scilicet spiritum vitalem augere et nutrire ab eo quod sapor mundus et inspirans sed respiciendum est ad eam simplicem non esse sed vaporibus bene habet et aqua perfructus.

De ratione bene odorati bene est et ad habere spiritum et alimentum et ad vitam odor vero ad odoratum nutrum primo non dicitur quicquam

Quod autem nonnulli Pythagorei tradunt, nonnulla esse animalia, quae odore victitant, id non est consentaneum. primum enim cibum concretum esse oportere cernimus: praesertim cum ea quae nutriuntur, simplicia non sint. Itaque cibi reliquiae vel in nobis ipsis, vel extra nos, ut in iis quae oriuntur, terra eueniunt. Deinde ne aqua quidem ipsa sola, nisi sit admixta, alendi vim habet. Corporeum enim quiddam sit oportet id quod coagmentari & cogi debeat, praeterea multo minus consentaneum est aëra in corpus cogi atque coalescere. Quod etiam hinc sciri licet, quia omnibus animantibus locus cibi recipiendis datus est, ex quo trahendo corpus alimentum sumit. Eorum autem quae odoratu mouent, cum in capite locus & sedes sit. Et quoniam cum vapore spiritus naturam imitante introeat, sit, ut ad locum respirationis ire debeat. Ac illud quidem perspicuum est, ea quae odorati subiecta sint, ipsa per se quae ex parte odoratum moueant, nihil ad cibum victumque pertinere. Ad valetudinem autem eadem conducere, & sensu perspicui potest, & ex iis quae dicta sunt. Itaque quam vim habet sapor in eo quo vescimur & ad ea quae aluntur, eandem etiam id quod odoratum mouet, ad valetudinem obtinet. Ac sigillatim quidem de unoquoque sensu dictum sit hoc modo.

Quod autem nonnulli Pythagorei tradunt, nonnulla esse animalia, quae odore victitant, id non est consentaneum. primum enim cibum concretum esse oportere cernimus: praesertim cum ea quae nutriuntur, simplicia non sint. Itaque cibi reliquiae vel in nobis ipsis, vel extra nos, ut in iis quae oriuntur, terra eueniunt. Deinde ne aqua quidem ipsa sola, nisi sit admixta, alendi vim habet. Corporeum enim quiddam sit oportet id quod coagmentari & cogi debeat, praeterea multo minus consentaneum est aëra in corpus cogi atque coalescere. Quod etiam hinc sciri licet, quia omnibus animantibus locus cibi recipiendis datus est, ex quo trahendo corpus alimentum sumit. Eorum autem quae odoratu mouent, cum in capite locus & sedes sit. Et quoniam cum vapore spiritus naturam imitante introeat, sit, ut ad locum respirationis ire debeat. Ac illud quidem perspicuum est, ea quae odorati subiecta sint, ipsa per se quae ex parte odoratum moueant, nihil ad cibum victumque pertinere. Ad valetudinem autem eadem conducere, & sensu perspicui potest, & ex iis quae dicta sunt. Itaque quam vim habet sapor in eo quo vescimur & ad ea quae aluntur, eandem etiam id quod odoratum mouet, ad valetudinem obtinet. Ac sigillatim quidem de unoquoque sensu dictum sit hoc modo.

Corpora quae nutriuntur mixta sunt et aëra et aqua et igne et terra et simplicia non sunt.

Flagrant ab reliquis cibum reliqua sunt in nobis et in iis mixtum est et in plantis sunt aqua in y et in mixta radices apparet mixta in cortice lampis uti dicitur fructus arborum dicitur. Cap. 6.

Quod autem nonnulli Pythagorei tradunt, nonnulla esse animalia, quae odore victitant, id non est consentaneum. primum enim cibum concretum esse oportere cernimus: praesertim cum ea quae nutriuntur, simplicia non sint. Itaque cibi reliquiae vel in nobis ipsis, vel extra nos, ut in iis quae oriuntur, terra eueniunt. Deinde ne aqua quidem ipsa sola, nisi sit admixta, alendi vim habet. Corporeum enim quiddam sit oportet id quod coagmentari & cogi debeat, praeterea multo minus consentaneum est aëra in corpus cogi atque coalescere. Quod etiam hinc sciri licet, quia omnibus animantibus locus cibi recipiendis datus est, ex quo trahendo corpus alimentum sumit. Eorum autem quae odoratu mouent, cum in capite locus & sedes sit. Et quoniam cum vapore spiritus naturam imitante introeat, sit, ut ad locum respirationis ire debeat. Ac illud quidem perspicuum est, ea quae odorati subiecta sint, ipsa per se quae ex parte odoratum moueant, nihil ad cibum victumque pertinere. Ad valetudinem autem eadem conducere, & sensu perspicui potest, & ex iis quae dicta sunt. Itaque quam vim habet sapor in eo quo vescimur & ad ea quae aluntur, eandem etiam id quod odoratum mouet, ad valetudinem obtinet. Ac sigillatim quidem de unoquoque sensu dictum sit hoc modo.

Colligendum ex hoc loco elementa quatuor sunt pura et simplicia sunt aëre nulla habere. Quod autem spiritus aqua et mixta simplicior quam aëre et nutritur vide, ca. 7. et lib. de vita.

ARIST. LIB. DE SENSU, ET

partes autem certo numero comprehensas. Quod autem per se non coheret & continuatur, in certa genera diuiditur. Quoniam igitur affectiones proprietatesque pro formis quibusdam sunt habenda, estque in his sempiterna quædam consequentia & continuatio, profecto illud intelligendum est, aliud esse, posse esse, aliud reipsa esse, Ob eâque causam fugit aciem oculorum millesima pars millij, cum cernitur, etsi aspectus totam millij magnitudinem percurrit. Sonusque is qui in diebus est, auditum fugit, & quanquam ipse totum cantum & continuum exaudit, tamen interval lum quod interiectum est inter extremos, non percipit.

Quod de aliorum quæ sensum mouent, minima quaque parte iudicandum est eodem modo. Eæ enim partes eam vim habent, ut cerni possint, re autem ipsa tum denique cernuntur, cum secreta separataque sunt. Etenim pedalem lineam bipedalis vi sua in se continet, quæ eadem reipsa est, iam adhibita diuisione. Separata autem tantillæ præstantiæ re etiam in ea quæ eas continent, dissoluuntur non aliter, ac si succus exiguus in mare infusus sit. Sed quoniam sensus exuperatio nec per se sensum mouet, nec separata consistit (præstantiam enim semper vi sua in se continet subtilior sensus) fit etiam ut hoc tantillum quod sensui subiectum est, cum separatum quidem erit, reipsa cerni non possit, cum interim sub sensum cadat. Cum enim iam eam vim habeat, ut sensu percipi possit, reipsa percipietur si coniunctum fuerit cum toto. Ac illud quidem docuimus, esse magnitudines affectionesque quasdam, quæ sensus fugiant, & cur ita fiat, & quatenus sensu percipiantur, & quatenus non percipiantur. Cum autem in aliqua re insunt tam magnæ

Totidæ rationes & confirmæ
partes affirmatæ super
me et si quædam
sensibiles non dantur
in sensu ad diuisionem
corporis aut aliquam
partem corporis si
quod est ad sensum
propter hoc est ratio
quædam sensibiles non
dantur ad diuisionem
corporis aut aliquam
partem corporis quæ sensu
cognosci non possunt
quod si sensu cognosci
non possunt magis etiam
motus neque intelligitur
cognosci potest quædam
dicitur tertio loco de
sensu. Motus enim co
gnosci non possunt
mota quæ prout sensu
cognoscuntur...

Quoniam igitur
affectiones
proposita
quæ sunt occurrunt
quædam sensibiles
per accidentem duntaxat
in infundit ad diuisionem
infundit ipsius corporis
ut quæquam ipsi
qui totum concutitur
musculari Lapu
chay omnia sunt
Laput non quidem
ut actibus sunt diu
guntur sed ut sensu
sunt in actu totum...
propter præstantiam cum
videtur idem duntaxat
quod cap. 11. et al.
celo namque præstantia
in sanguine sensus
facilestatis consistere
in præstantia Lapu
obiecti tenuissima
et minima ut si bene
possit Lapu ma
ioris quoniam Lapu
possit namque duntaxat

per gratia quæ videtur id quod est minimum potest
etiam id quod est... maxime videtur...

Omne docet
aut p[ri]ncipale
Id est affirmans
omne docet autgo
natale omne vobis
rationalia omni modis
Et motus fuit in
tempore abque q[uo]
objectionem mouit
Medius est mo-
tus Ergo mo-
tus Medius in
tempore ...

Supponimus
de remotis id
sentiant et audiant

per quandam successione obiecti
modum et sensum

ARIST. LIB. DE SENSU, ET

nit, illud cernitur, quasi aequalia sint. Non enim alicubi
utrunque esse oporteret, quippe cum in iis quae aequa & pa-
ria sunt, nihil referat, sintne propinqua inter se, an remota.

An consentaneum

An consentaneum est hoc ipsum in sonis & odoribus con-
tingere? Habent enim sicut aer & aqua coherentem na-
turam, sed tamen utriusque eorum motus partibus constat.
Itaque fit ut tum idem, tum non idem primus ac secundus
exaudiat & olfaciat. Vnde haec etiam nonnullis dubita-
tionem asserunt. Negant enim fieri posse quidam, ut alius
idem audiat, cernat, & olfaciat, quod alius. Non enim
multos & remotos inter se idem audire, ac olfacere posset.
Vnum enim ipsum à se distractum alienumque esset. An
quod attinet ad eam rem quae prima sensum mouet, ut tin-
tinabulum & ignis, eandem unamque numero,
omnes sensu percipiunt: quod verò attinet ad eam quae sin-
gularum iam propria est, eam aliam numero, specie au-
tem eandem sentiunt? Itaque multi simul & cernunt, &
olfaciunt, & audiunt. Sed haec ipsa nec corpora sunt, ve-
rum affectiones quaedam & motus (neque enim hoc eue-
niret) nec vacant corpore. At luminis alia ratio est. Lu-
men enim quaedam natura est, quae est, non motus quidam
nec verò eadem ratio commutationis est, & loci mutatio-
nis. Loci enim mutationes rectè in medium primò perue-
niunt: & sonus motus quidam videtur esse rei alicuius quae
deferatur. Quae autem commutantur non iam ita habent,
fieri enim potest, ut uniuersae & confertim aliqua commu-
tentur, non dimidia pars primò, ut aqua simul congelatur.

Diffoluitur propo-
sita dubitatio
Quia ad 7 qua-
da successione
obiecti mouere
modum et sensum
Et non in omnibus
sacris in quibusdam
ut in sonis et
odouribus...

Negant enim
fieri

Quia et quae pro
utrum propinquum et
remotum id sentiant
aut et audiant
Respondendum est
quod idem olfacere
et audire possunt

At luminis
alia
ratio ob aspectum
fieri non mouetur...
ut vniuersa et

Signando totum
sunt et asportum
Et secundum quod
fieri accendit
aut primum vna pars
accendit ut quodam
gratia hoc simul
totum accendit et
aqua tota simul
congelatur...

Quamquam si qua res magna concallescenda est, &
cogenda, ea pars quae propinqua erit, à propinqua affici

*Quid si plures sunt ad eundem sensum sine ad
plures etiam eodem tempore puncto simul
percipiuntur*

IIS QVÆ SENSIBVS PERCIP. 19

solet, & à re quæ vim habet commutandi, primum muta-
tur: neque necesse est simul totam immutari. Atque etiam
sapores eandem vim haberet hac in parte, si in humore ver-
saremur, quam odores, quos etiam longiore interuallo ante-
quam tangeremus, sensu perciperemus. Nec sine causa ij
sensus non continuo afficiuntur, quibus sentiendi sedes per
medium patitur, præterquam à lumine, propter eā causam
quam attuli. Quod eodem modo de aspectu iudicandum est,
quandoquidem lumen causa est cur cernamus.

Existit etiam quedam talis questio de sensibus, utrum
due res simul eodem, eoque indiuiduo tempore sensu per-
cipi, necne possint. Maior quidem motus ac vehementior
minorem obscurat & obruit. Itaque si quid oculis obiciat-
ur, id percipere & sentire non solemus, quoties acriter ani-
mū in aliquam rem intendimus, vel pertimescimus, vel ma-
gnū sonum exaudimus. Idque positum sit. Illud etiam,
nos uniuscuiusque rei cum simplex est, magis sensu affici,
quàm cum permixta & concreta est, veluti vinū merum,
quàm dilutum, & mel simplex, atque color facilius sensus
nostros afficiunt, itēque nete sola, quàm cum est in modo
qui diapason, nuncupatur, propterea quod aliud ab alio
obruitur. Hoc autem ea faciunt, ex quibus unum aliquid
efficitur. Si igitur maior motus minorem obscurat, eundem
necesse est, si cōiuncti sint, minus quàm si solus esset, sensum
mouere & afficere. Vis enim aliqua minori motui detrahi
tur, cum permixtus est cum altero, si modo simplicia omnia
plus ad mouendos sensus valent. Quod fortē pares sint
atque diuersi, ne alterius quidem sensus erit, præsertim cum
alter alterū æquē obruat & obscuret. Simplex autem non

Cap. 7. Arg...
*Mouet aliam quæ
fouet, vbi plu-
res res sine ad
eundem sensum
sine ad plures
etiam eodem
tempore puncto
simul capi
possunt...*
*quoties acriter
animus
hinc illic colligit
plures intentus
minor ad singula
sensum simplex est
Qualitates et
simples sua vi
et indige retineant
at simplices
inductibus
re ut sunt
et lapsi
afficiunt quia
sunt et sunt...*

Ob una vi uno puncto tempore una esse
actionem

ARIST. LIB. DE SENSU, ET

æque sentiri potest. ob eamque causam vel nullum sensum
faciet, vel alium, ex utrisque consurgentem: quod quidem
fieri videtur ex rebus quæ permiscentur, quacunque tem-
perentur. Quoniam igitur ex quibusdam aliquid nascitur,
ex aliis non nascitur, cuiusmodi sunt, quæ diuerso sensui
subiiciuntur (permiscentur enim ea quorum extrema con-
traria sunt, ex candore autem & acuto nihil unum fieri
potest, nisi improprie & casu, non quemadmodum ex acu-
to & graui concentu) sit ut ne eorum quidem sensus una
affici possimus. Motus enim si pares sint, alius aliū obruit,
quandoquidem non unus ex iis componitur. Sin impares
sint, vehementior sensum faciet. Iam potius duas res ani-
mus uno sensu percipere potest, quorum unus est sensus, ut
acutū & grauem sonum. Magis enim simul unius, quam
duorum sensuum, ut aspectus & auditus, motus existit.
Uno autem sensu due res percipi non possunt, nisi inter se
misceantur. Permixtio enim unum quiddam est, & unius
unus est sensus, unus porro hic simul fit. Ita fit, ut ea quæ
permixta sunt, simul sentiantur necessario, quod uno sensu
qui munere suo fungitur, percipiantur. Vnam enim in rem
numero sensus unus qui est, reipsa intenditur. specie autem
unum est, in quo vnus sensus versatur, qui ex vi & facul-
tate intelligitur. Quod si vnus sensus est reipsa, qui illa v-
num esse dicit, ut ea mixta sint necesse est. Cum ergo inter
se permixta & confusa non erunt, duo sensus erunt, qui
suo munere fungantur. Atqui ab una vi uno puncto tem-
poris, unam esse actionem necesse est: præsertim cum una
vis & facultas, non plusquam unum vsum motūque
semel habeat. Hic verò una est vis ac facultas. Fieri ergo

Qu igitur

Inducit inq[ui]sitionem
fieri deinde q[uo]d
obicitur in p[ar]te
sensu quæ amplexu
est quæ sunt
et q[uo]d q[uo]d
velut in q[uo]d ortu

Iam potius duas

hæc modo disputat
a maiori ad min[us]
credendum ut in
animis sunt p[ar]tes
p[ar]tes p[ar]tes quæ
etiales adu[er]sus
sensum p[ar]tes
ut albius & au-
gust[us] quæ adu[er]sus
sunt diuersos
sensum. Atqui
p[ar]tes no[n] videtur
posse fieri. Ergo
necesse min[us]
fieri postu[m]b...

Atq[ue] ab una

Cum eodem tempo-
re momento ut
oculis videt simul
alba & nigra
actio quodammodo
videtur una & quodam-
modo diuersa ratione
oculi & temporis
una est al[ia] ratio
duplex obiectu[m] du-
plex est, ..

*In reprobantia obiectum sensibile vni sensu est
 et tantum aethero: atq; illud habitus rationis habet
 aethero vero primatorem*

IIS QVÆ SENSIBVS PERCIP. 20

non potest, ut duæ res simul vno sensu comprehendantur.
 Quod si ea quæ eidem sensui subiiciuntur, non possunt, si
 duo sint, certè multò minus ea quæ duobus sensibus propo-
 sita sunt, ut alba & dulcia, simul sentiri possunt. Videtur
 enim animus id quod vnum numero est, non aliter nisi pun-
 cto temporis iudicare, cum id quod vnius speciei est, sensu
 adhibente iudicium, modòque adhibito iudicet. Quod ita
 intellectum volo, ut dicam alba & nigra quæ certè specie
 differunt, dulciaq; & amara, eundem ita diiudicare, ut ni-
 hil à seipso, ab illo autem differat. Verum vtrumque con-
 trariorum alio atque alio modo iudicant, cum tamen eo-
 dem modo ad se quidem comparati, iudicent ea, quæ in or-
 dine sibi inuicem respòdent, ut exempli gratia: gustatus ad
 dulcia, ita ad alba se habet aspectus. ut autem hic atra,
 sic ille amara iudicat. Præterea si contrariorum motus con-
 trarij sunt, & simul contraria in eodem, eoq; indiuiduo in-
 esse non possunt, vnòque sensui contraria, ut dulce & a-
 marum subiiciuntur, profectò fieri non potest, ut hac ipsa
 simul sensu comprehendantur. Quod eodem modo in iis
 quæ contraria non sunt, animaduerti licet. Alij enim co-
 lores candorem, alij atrorem imitantur: aliorumque etiam
 eadem ratio esse videtur, veluti sapores partim ad dulcem,
 partim ad amarum accedunt. Nec verò ea quæ ex aliis tem-
 perata & confusa sunt, simul sentiri possunt, quoniã con-
 trariorum rationes sunt, veluti modus is qui diapason, &
 is qui diapente dicitur, nisi fortè ut vnum sensu compre-
 hendantur, quo quidem modo extremorum vna ratio sit.
 Aliter aut non. Sic enim erit simul illa quidem multorum
 cum paucis, vel imparis numeri cum pari proportio, hæc aut

*exsuper gratia
 In reprobantia duo
 obiecta sensibilia
 vni sensu est
 et tantum aethero
 atque illud habitus
 rationis habet
 aethero vero prima-
 torem. ut dulce
 in genere saporum
 habitus rationis ha-
 bet: amarus vero
 primatorem, eodem
 modo in genere cu-
 dor se habet ut
 habitus: Nigrior vero
 ut primatio ...*

*Diapason
 Diapente
 vnde 3 caput
 sunt ebr...*

ARIST. LIB. DE SENSU, ET

paucorum cum paucis vel paris cum impare. Si igitur magis inter se distant ea quæ coniugata illa quidem dicuntur, sed ad diuersa genera pertinent, quàm ea quæ in eodem genere sunt, veluti dulcia & alba coniugata appello, genere autem differentia, profectò dulcia & nigra maiorem habent, quàm dulcia & alba, generis distinctionem: & præterea multo minus simul eadē, quàm illa quæ generis eiusdem sunt, sentiri poterunt. Ita si non hæc ipsa, ne illa quidem poterunt. Quod autem proferunt quidam eorum, qui in concentuum ratione versantur, sonos non simul quidem ad sensum peruenire, videri aut, etsi sensum fugiant, cum tempus sensu percipi non potest, id quæri potest, rectēne an secus asseratur. Dicat enim fortasse quispiam etiam nunc, ex eo videri simul cernique aliquid, & audiri, quòd interualla temporis nos effugiant. An non ita est? nec ullū tempus fugere sensum potest, aut latere nos, sed omne sensu cōprehendi potest? Si enim cum aliquis sui ipsius sensum habet, aut alterius, continuo tempore, non potest tū se esse ignorare, estq; aliquod in continuo tempore tantum, quantum planè sensum effugere possit, profectò ipse an sit omnino ignorabit, & an cernat non sentiet, & sentiet tamen. Præterea nō erit nec tēpus, in quo tu aliter sensu percipias, quàm quia in eius parte aliqua: nec res ulla sensu percipietur, nisi quòd tu eius aliquā partem cernas, si qua sit modo & temporis & rei magnitudo, quæ sub sensum propter paruitatem non cadat. Si enim rem totam cernat, totūque tempus ita continenter sentiat, non quod in eius aliqua parte, aut quòd eius partem quandam intueatur: si modo sit aliqua magnitudo, detrahatur BC, quæ est portio non cadens sub

Veluti dulcia

Dulcia sunt ut
dictum est in suo
ordine habent ratio
nibus habitus in
grauis primatio
medicinis ergo hæc
nullam habent
inter se proportio
nem magis inter
se differunt quàm
dulcia et alba
quæ inter se
nunc ratione
habitus...

Sicut cum

Docet nos ad
tempus puncto
peripere sonos
distinctos ut acutus
et graues quod
auribus percipimus
Molus ab acuto
et graui potest
continetur in
ullo tempore puncto
interruptus

sensum, certè in huius parte quadam, vel eius partem aliquam, veluti terram totam cernit, quòd eius partem videt, & annuo tempore ambulat, quòd hac eius parte. Atqui in *BC* nihil sensu comprehendit. Eo igitur quòd in aliqua huius parte *AB* sentit, totius sensum habere dicitur. Eadem etiam in *AC* ratio valet. Semper enim & in aliqua temporis parte, & alicuius rei pars quadam sensu comprehenditur, tota autem comprehendere non potest. Totæ igitur res sub sensum cadunt, sed quantæ ipsæ sint, non apparet. Cum enim solis magnitudinem qui cernat, & magnitudinem quatuor cubitorum eminens, tamen quanta est ei, non apparet, sed interdum indiuiduum quippiam videtur: id tamen quod videt, non est indiuiduū, cuius causa antè cum de hoc disputaremus, allata est. Ex quibus perspicuum est tempus esse nullum quod sensum effugere possit. De ea autem questione quæ paulò antè posita est, videndum est, utrum simul plura sensu comprehendere, necne possint. Simul autem dico, in uno & indiuiduo tempore. Ac primum illud quidem querendum est, fieri ne possit, ut simul quidem sed alia atque alia animi parte sentiatur, & ita indiuidua, quia totum sit quippiam continuum. An dicendum quod primum quidem ea quæ uni sensui, ut aspectui subiecta sunt, simul sentiuntur, siquidem aspectus alia parte alium colorem sentiet, pluresque partes quæ eiusdem sint speciei, habebit. Quæ enim sensu cõprehendit, in eodem genere habentur. Quòd si quis hoc asserat, ut sunt duo oculi, ita nil prohibere, quin eodem se modo res habeat in animo, dicendum quòd fortasse ex his unum aliquid efficitur, unumque est eorum munus & officium. Ibi autem si unum ex utroque

Cum autem solis
ob ea causa quæ
telici fuerint
nostri sensus
errare possit circa
obiecta communia
in quibus magnitudinem
miserat...

An dicendum quod
proposita dubitatio
non dissolvitur eo
quod in summe de
eodem tempore
simul quidem
sentiri possit sed
quomodo sensus
functiones ratione
differt utraque
qui in oculis quæ
reperitur sed unum
est quod est tantum
unum ex quo
ut sunt sensus
functiones...

Quod si quis
quædam dicat unum
duo instrumenta sub
rubens: non est
tunc dicendum quod
tunc continetur uno
et altero nigra de
quod in duobus
oculis non sunt
obiecta sed tantum
una quædam ad
de obiectis indicat...

ARIST. LIB. DE SENSU, ET

fiat, illud erit id quod sentit. Sin distinctum erit utrunque, non eodem modo habebit. Præterea iidem sensus plures erunt, non secus ac si quis diuersas dissimilesque scientias dicat. Neque enim munus sine vi ac facultate ei congruente extabit, nec sine hac ipsa sensus erit. Quod si horum uno, eoq; indiuiduo tempore sensum habet, profecto caterorum etiam habebit. Facilius enim poterat plura huius generis simul, quàm diuersorum generum sensu comprehendere. Si verò alia parte dulcia, alia alba animus sentit, vel id quod ex his conflatur unum est, vel non unum. Atqui unum sit necesse est. Vnum enim quiddam ea est pars animi, qua sentit. Cuius tandem unius illud erit? nihil enim ex illis unum efficitur. Necesse est igitur unam aliquam animi partem esse, qua omnia sentiat, quemadmodum antè diximus, ita tamen, ut aliud genus alio sensu percipiat. An igitur qua ex parte aliquid est quod reipsa indiuiduum, unum quiddam est quod dulcia & alba sentit? Cum aut reipsa diuiditur, aliud atq; diuersum est? an quemadmodum in rebus ipsis, sic etiam in animo vsuuenit? Idem enim unumque numero dulce & album est, & alia pleraque. Affectiones enim proprietatesque rerum si minus inter se secreta separatæque sunt, at certè sua cuique & diuersa ratio ac definitio est. Eodemque modo in animo ponendū est eandem & unam numero partem esse quæ sentiat omnia, naturam autem & rationem aliam atque aliam esse, ita tamen ut aliorum diuersi dissimilisque sit generis, aliorum speciei. Ita animus simul eadem & una parte, ratione autem non una sentiet. Illud autem perspicuum est, & magnitudinem esse, & diuidi posse id omne quod sensum moueat. Est enim inter-

Necesse est enim
 Ita enim tertio de
 ato de ar ponit
 de effe sensu
 aliquem unum
 qui de obiectis
 sentit sensum
 se huiusmodi magis

uallum unde res cerni non potest, incertum & immensum, unde autem cernitur, certū atque finitum. Quod de iis quæ sub odoratum & auditum cadunt, quæque sensum faciūt, cum ipsa non continguntur, iudicandum est eodem modo. Est igitur aliqua interualli extremitas, unde res non cernitur, est etiā initium, à quo cernitur. Idq; eam vim habeat ne cesse est, ut diuidi nequeat, ultra quod sensu affici nemo possit, citra verò afficiatur necessario. Quod si qua res mouens sensum diuidi non potest, ea si in extremo collocatur, unde postremo quidem minimè sensum afficiat, primo autem afficiat, simul fiet ut sub aspectum cadat, & non cadat, quod fieri non potest. Ac partium quidem in quibus sensuum locus est, rerūque quæ sensibus subiiciuntur, quæ sit ratio & communis & in quoque sensu diximus. Quod autem ad alia attinet, primum de memoria, & quid sit meminisse, differendum est.

Aristotelis de memoria ET RECORDATIONE.

Discendum est nobis hoc loco quid memoria sit, quidque meminisse, quid recordari, & qua ex causa oriuntur, quæque in parte animi insint hi motus & affectiones.

Neque enim iidem memoria & recordatione pollent, sed ferè tardi præstatione memoria sunt, recordatione autem plus valent celeritate ingenij præditi, & dociles homines. Ac primum quidem dicendum est, quæ memoria sit. Ergo recordatione

Argumentum libri
De memoria et
recordatione...

Quoniam ut ait Plato
in Phædo Memoria
est sensus, estque
memoria affectio hab
ans sensum, docet
postquam libro superiori
disputatum est de
sensu, cum de memo
ria disputatum institui
tur, et alia de
recordatione quæ est
eius Memoria, exide
atque aliquam intellec
tus a seorsum instau
ratio...

sed ferè tardi

Memoria lingua dura
aliqua futura in se
non potest facere recordationem
instantibus, et per se
sunt cum recordatione
ita quibus durior
est recordatio et statu
tio et diffinitio quæ
est recordatione magis
et simulacra re
rum per se facit
retinere et a seorsum

recordatione aut
plus
hoc ita doceri potest
sunt recordatione
in se consistit ut
sunt in quodam
suo recordatione
in se memoria est
cum seorsum est
aliqua seorsum est
recordatione in
suo seorsum est
seorsum seorsum

in rebus

Unius cum rebus et actibus
et defectus negue

impeditur causis habentibus
ut ortus syden...

Non vero presentibus

Partium remotive
Socii Memoria

Non presentibus vel

potentia actibus quibus

dat esse presentibus

Tempus in quo

vel presentibus

vel presentibus

quantum ad rebus ad

presentibus

presentibus

presentibus

hinc casola

Cum tempus suum
numerus motus

ut dictum est q. 4. p. 1. r.

Unius cum rebus et actibus

tae soli hoc videtur

tur ad rebus et actibus

bellum nullus presentibus

nessa videtur

respondendum est in

bellum messa quidem

causam tempore sed

causam et non

definitum...

in qua visa

Quare fantasia dicitur
motus est fantasia
motus a sensu secundum
actum factum...

ARIST. LIB. DE MEMORIA

memoriae subiecta sint, quandoquidem hoc saepe in errorem impellit. Neque enim res futura memoria comprehendi possunt, sed opinione expectationeque constant: quanquam possit esse scientia aliqua in rebus quae sperantur et expectantur, quemadmodum nonnulli diuinationem esse contendunt. Nec vero praesentis est memoria, sed sensus: quippe cum hoc ipso nec futura nec praeterita cognoscamus, sed modo praesentia. Memoria autem praeteritorum est. Quod vero praesens est, cum instat et adest, ut exempli causa hoc quod album est cum cernit, nemo memoria tenere se solet dicere: neque is qui contemplatur atque intelligit, id quod intelligentia et mente cognoscitur, sed illud sensu percipere se dicit, hoc tantum scientia comprehendere. Cum vero remota omni actione, scientiam et sensum rei alicuius habet, tum demum memoria tenet trianguli angulos duobus rectis pares esse, illud quidem propterea quod didicit, vel contemplatus est, hoc vero, quod ita audiuit, aut vidit, aut aliquid eiusdem generis. Semper enim cum memoriam ad opus convertit, tum denique in ipso animo reputat, se hoc antea audiuisse, aut sensu percepisse, aut mente cognosse. Non est igitur memoria sensus, nec opinio, sed alicuius eorum habitus, vel affectio, cum tempus accesserit. Praesentium autem in instanti tempore non est, quemadmodum etiam antea dictum est, memoria, sed eorum quae adsunt sensus est futurorum spes et expectatio, praeteritorum memoria. Itaque memoria omnis cum tempore coniuncta est. Hinc ea sola animantia quae sensum habent temporis memoria praedita sunt, atque ea ex parte, qua eius sensum habent. Quod autem antea in libris de animo dictum est, de ea animi parte in qua visa

ET RECORDATIONE.

imprimuntur, nec fieri posse, ut sine visis aliquid animo & ratione percipiatur, id verum est, quandoquidem idem usu-
venit, cum aliquid intelligentia cernitur, quod in descriptio-
nibus. Ut enim illic, cum illud non adhibeamus, magnitu-
dinem trianguli certam esse, tamen id quod certe magnitu-
dinis est, describimus: sic iis qui re animo cernit, et si ma-
gnitudinem non intelligit, tamen si ob oculos ponit ma-
gnitudinem. Sed rem intelligit, non quia magna sit. Quod si
qua sit natura magnitudine praedita, eaque incerta, propo-
nit quidem sibi finitam ac certam quantitatem, verum qua
ex parte quanta est, solum intelligit. Ac quae sit causa, cur
animo percipi non possint, nulla subiecta magnitudine, cir-
cumscriptioneque tempore, ea quae in tempore sunt, non est hu-
ius disputationis exponere. Quoniam autem magnitudo
& motus eo ipso quo etiam tempus necessario cognoscantur,
& visum communis sensus affectio est: illud quidem
perspicuum est, primo sentiendi principio tribuendam esse
horum cognitionem. Quoniam autem rerum quae intelli-
gentia cernuntur, memoria constare sine visione nullo mo-
do potest, sit ut ipsa memoria in ea parte animi quae ratio-
nis mentisque est, improprie & per aliud, per se autem in
ea quae primo sensu percipit, versetur. Itaque nonnullis etiam
animantibus tributa est, non solum hominibus, atque iis
quae opinionis participes sint aut providentiae. Quod si ea-
rum partium, quae sunt mentis atque rationis, esset, profecto
in aliis animantibus minime reperiretur, ac fortasse in nul-
lo alio ex iis quidem quae mortalia sunt. Nam ne nunc qui-
dem in omnibus inest, propterea quod non omnes mortales
animantes temporis sensum habent. Semper enim cum me

ut sine visis

23

Ad hoc cap. 7.
Eg. 3. de aro...

ut enim Mic

Cum enim Geometria
ut deus statim
utrumque, No. lunt
sua deus rationes
intelligenda est
de figura in tabella
descripta sed de
quanta mente capimus
minimus ut si ea
in tabella descripta
est tamquam a magi-
mel autem autem
aut in descriptione
aut qua mente
abstractum a rebus sen-
sibilibus...

improprie & per

Ex observatione for-
quibus Memoria communis
inferre Memoriam proprie
sola parte rationali
proprie sola sensibilibus
admixta esse cognoscitur
Memoria autem quibusda
solum quibus nulla est
ratio. Cum ergo mem-
bras duas aut faculta-
tes quasi mediocriter
interiecta ipsa faculta-
sia sine memoria recte
ordinem esse admixta...
quae mortalia sunt
per mortalia animalia
videtur intelligi animalia
ratione carere...

ARIST. LIB. DE MEMORIA

moriam ad actionem remque conferunt, simul se hoc prius vidisse aut audiuisse, aut didicisse, (quemadmodum ante dixi) sensum habent. Prius autem & posterius in tempore cernitur. Ac illud quidem perspicuum est si queratur, cuius tandem animi partium memoria sit, eam esse eiusdem cuius sit & visio. Memoriaque percipiuntur per se ea omnia, quae eam partem animi mouent, in qua visa imprimuntur, per aliud autem ea quae sine visis constare non possunt.

rationes
offensae
substantiae
sensibiles

Quaeratur autem fortasse quispiam, qui tandem fieri possit, ut motu animi praesente, & re absente in mentem veniat

id quod non adest. Perspicuum est enim intelligendum esse, eam affectionem quae per sensum & in animo & in ea parte corporis in qua ipse insit gignatur, & cuius habitum memoriam esse dicamus, pictura cuiusdam speciem gerere. Motio enim ea quae oritur, consignat quasi notam quandam sensorum quemadmodum ij qui aliquid obsignant, annulis faciunt. Quocirca ij qui in magno motu vel propter animi perturbationes, vel propter aetatem versantur, non valent memoria. In his enim perinde fit, ut si in aquam profluentem motus annulusque imprimantur. In aliis propter frigoris incommoda, sicuti antiqua aedificia, & propter duritiam eius partis quae motum accipit, vestigium & quasi simulacrum non imprimitur. Itaque ij qui admodum pueri & senes sunt, obliuiosi sunt & immemores. Motu enim agitantur, illi propter incrementum, hi propter decessionem. Itemque ij qui nimis acuto & qui tardo ingenio sunt, non valet memoria, propterea quod illi humidiores sunt quae deest, hi duriores. In nonnullorum igitur animis non manet rei species, in aliorum non insidet nec imprimitur. Sed hoc loco quae

sicuti antiqua
In antiquis autem peractis structuris non solum
nisi a nomi in dei potest sed a pto
orant in sub operta vel oio
vel obscura tamvis videntur ...

...

per alium aut

ubi notione videretur
tantum & accidens
sub memoriam cadant
Quae ratione viso
runt ex quibus for
mantur perspicuum
est Memoria propter
affectiones ipsius
intellectus sed potius
ipsius sensus & fantas
iae in pictura
cumdam
ut in pictura res sentat
magis magis
absentibus ita etiam in fa
ntasia magis & rediguntur
quasi simulacrum rei
absentis ...

Quocirca ij qui

propter magnitudinem
& fumorem & calorem
sunt in perpetuo motu ob
id quae Memoria Minus
ne valere dicuntur
quemadmodum expe
gratia frustra curare
in aqua profludente
omnes species imprime
propter fugam

scilicet propter calorem & fumorem
autem non valent quia
sunt in aetate
a iudicium animi peraguntur

ARIST. LIL. DE MEMORIA

interdumq; utrum memoria sit necne, dubitamus. Fit etiã interdum ut ita cogitemus, aut nobis veniat in mentem, quod id antea audierimus. aut viderimus, idque tum demum vsu-
uenit, cum quis rem per se ac solam spectans, ad aliã trans-
fert & accommodat. Contrãque fit nonnunquam quemad-
modum, Antipheronti Oritã contingit, aliisq; quorum
mens e sua sede dimota est. Quã enim eorum animis per
visum obiecta sunt, ita commemorant, quasi gesta sint, &
illis in mentem veniãt, quod tum contingit, cum quis id
quod non est rei simulacrum, ut speciem rei & simulacrum
intuetur. Cogitatio autem & meditatio memoriam conser-
uant recolendo, quod aliud est nihil, nisi crebro intueri rem
aliquam non per se, sed quatenus alterius simulacrum est.
Ac memoria quidem quid sit quid meminisse, dictum est,
id est, visionis quatenus simulacrum est eius rei cuius est vi-
sio, habitum. Diximus etiam qua in parte animi sita sit, id
est in ea qua prima sensus est sedes, quãque temporis sen-
sum habemus.

Argumentum Cap. 2.

Reliquum est, ut de recordatione dica-
mus. Principio ea omnia quã in epicheirematibus, id est ratio-
nibus, quibus utranque in partem disputatur, vera sunt, po-
nenda sunt ut vera. Neque enim recordatio memorie re-
petitio, aut susceptio est, Nam cum primũ aut discit quis,
aut animo affectionem suscipit, nec memoriam ullã repetit
(nulla enim antecessit) nec ab initio percipit. Cum verò ha-
bitus iam susceptus est, aut motus animi, tum denique me-
moriam est. Ex quo efficitur, eam cum motu animi qui ori-
tur minimè oriri atque gigni. Præterea cum primum facta
est motio in ultimo illo indiuiduòque temporis puncto, iam
inest in patiente affectio & scientia (si modò habitus aut

Antipheronti Oritã
contingit

Et hoc Memoriam
quid sit aut Antipheronti
aut simili Memi-
ni quãque in eo loco
cogitatur de aspe-
ctu inobscure itate
habere de vi-
fantastica perturbata
cum qua accidet
Memoriam Sturbari

De recordatione
disputatur hoc ordine
instituitur Argumentum
Platonis sententia
in philosopho expre-
ssum recordationis a

Memoria separata
postremo dicitur quo
modo in ea recordati-
onis veniamus...

quã in epicheire
matibus
hic epicheirematicas
rationes probabiles
et dialecticas appellat

Utrumque rem record-
atio

Apud Platonem in
philosopho definitur

per Memoriam suscep-
tionem putamus in
Platonem memoria

esse recordationem
animus per autem
relicta viget in rem
postea corporis aut agens oblectata
et de soluta videtur. ca. 2. ab posteriori
Cum vero habitus
id iam dictum est primum
moniam et co-sistere in senti-
bus intellectus functione per
tunc esse stant tempore in quo

ET RECORDATIONE.

motus animi scientie nomine appellandus est.) Nihil autem prohibet, nos nonnullorum etiam, aliena quidem vi-
 memoriam habere, quae sciamus, cum interim memoria per
 sese non inest, antè quàm longinquitate tēporis eo infirmata
 sit. Meminit enim unusquisque hoc tempore, quod antea
 intellexit, & mente percepit: non quod modo animo perce-
 pit, nunc meminit. Hoc etiam perspicuum est, fieri posse ut
 is meminerit, qui non hoc tempore recordetur: si ab initio
 sensu motūve animi fuerit affectus. At cum animo quis
 repetit eam, qua prius præditus fuerit, scientiam vel sen-
 sum, aut id cuius habitum memoriam diximus, tum deni-
 que & hoc ipsum est aliquid eorum quae dicta sunt, recor-
 dari. Accedit tamen ut recordationem memoria, & re-
 cordari id quod est meminisse, consequatur, neque verò illa
 omninò ac planè, si prius in animo fuerint, rursus oriuntur:
 interdumque ita est, interdum non est. Fieri enim potest, ut
 idem eandem rem bis & discat & inueniat. Differat igitur
 ab is recordari necesse est: ut maiora insint rei principia in
 reminiscendo, quàm in discendo oportet. Recordatio autem
 tum denique accidit & efficitur, cum motus unus animi
 eam vim habet, ut alterum consequatur: si necessariò, hoc
 perspicuum est, cum ille pulsus est, fore ut hic etiam sit: si
 non necessario, sed consuetudine, fore ut plerumque mouea-
 tur, sit autè interdum ut nonnulli semel commoti facilius,
 quàm alij saepe, assuescant. Itaque cum nonnullas res semel
 aspeximus, firmior & constantior in nobis earum memo-
 ria manet, quàm aliarum, quas crebro aspectu considerani-
 mus. Ergo cum recordamur, eatenus à prioribus quibus-
 dam motibus permouemur, quoad ab aliquo animi motu

qui non ha-
 25 Cum memoria salua
 est neque oblecta
 ta potest esse sine
 recordatione & cogi-
 tatione autem
 tem obliuione sine
 integra salua
 quadam ex parte
 quod ...

Differat igitur
 ab is qui recor-
 datur quadam ex
 parte magis
 relecte sine alio
 in illo qui de nouo
 discit deo sine
 oblecto discit
 ergo de nouo
 est recordari ...

Ergo cum recorda-
 mur
 & ad recordatio-
 nis quæ in illa
 discursu perficitur
 principia potest
 esse ex signis autem
 dentibus prioribus
 et motibus ...

ARIST. LIB. DE MEMORIA

aut contraria.

Ex ordine contrarium
cognitione per se quod
videtur in alio
recordationem ut
cognitione a se in
cognitionem in se

Omnia ad memoriam

Quod est ratio in
docendo plurimum
adhibetur ordinem
discipulis
qui per se
ad hoc quodam ordine
audient. Multo
facilius sic memora
re a discipulo ita
docere dicuntur.

Ad hoc ordine quodam
ut in mathematicis
in quibus ad hoc quodam
ordine propositiones
inter se ad se
sunt, facilius
ita memoria ma
nente...

Hoc etiam recordari

videtur ut Plato
tunc per se
recordatione videtur
superioris quod videtur
ad id quod videtur
nono discipulo per se
I. inter se ad motum
inibus ad hoc quod
ad se per se
quod docetur. Igitur
videtur recordatur

pellamur, quem ille sequi solet. Itaque id quod deinceps se-
quitur, ex re quæ præsto est, aut ex aliqua alia, aut ex simi-
li, aut contraria, aut etiam finitima inuestigamus & perse-
quimur, ex eoq; recordatio existit, quarundam enim re-
rum ex his, motus iidem sunt, aliarum eodem tempore o-
riuntur, nonnullarum alter alterius partem habent, ita ut
quod restat, perexiguum sit, cuius pulsus post illum sequi-
tur. Atque hoc quidem modo homines querendo recordari
solent. Alio autem modo etiam solent absque ulla inuesti-
gatione reminisci, cum alterum statim motum sequitur re-
cordatio. Sed ferè antegressis multis motibus quos diximus
existere solet recordatio. Nihil autem attinet considerare
quonam modo rerum remotarum memoriam cõprehenda-
mus, sed satis est, si finitimarum perspicuum est enim, eandem
rationem esse, qua omnes ea cõmemorent quæ ordine quodam
consequatur, cum nec inuestigatio ulla, nec recordatio in eis
antegressa sit. Consuetudine enim motus animi alij alios,
ut hic illum sequuntur. Cum ergo recordari vult unusquis-
que, hoc faciet, quæretque quemadmodum principium
motus animi reperire possit, quem ille consequatur. Itaque
celerrimè atque præclarissimè ducuntur à principio recor-
dationes. Quam enim res inter se habet ordinis rationem,
eandem etiã motus animi habent. Quædamque facile me-
moria comprehendi possunt, ea quæ ordine quodam constant,
cuiusmodi sunt disciplinae atque artes: alia perdifficiliter.
Hoc etiam recordari ab iterum discendo differt, quod cum
recordatur homo, quodam modo potest per se moveri ad ea
quæ principium sequuntur, cum non potest per se, sed alie-
na vi & ope eget, non iam meminit. Plerumque iam non

I. per se inter se ad motum

potest ille quidem recordari, sed tamen quærere potest, & inuenit, quod iis usu venit potissimum qui multa mouet & agunt, dum ad eum motum perueniant, quem res ipsa consequatur. Meminisse enim est inesse vim quæ moueat, idq; ita, ut à seipso iisque impulsione, quas in se habet, moueatur. Sed exordium capiendum est. Itaque ex locorum notis recordari interdum videtur, cuius causa est, quod citò ex alio aliud ei incidit, ut ex lacte in candorem progreditur, ex candore in acra, & ab hoc in humorem, ex quo ei autumni in mentem venit, cum hoc tempus exquireret. Videtur autem ut id quod generale est, semel comprehendat, id quod in medio loco est, principium esse omnium. Si enim antea non meminerat, ei cum ad illud peruenierit, memoria rei se offeret, aut certè nunquā, & nulla alia iam re admonetur, ut si quis ea animo percurrat, quæ ordine quodam his literis *A B C D E F G H* significantur: nec cum ad *E* peruenierit, ei in mentem veniat, certè ei veniet in mentem cum ad *H* peruenierit. Hinc enim ad utrunque, & ad *D* & ad *E* moueri atque impelli potest. Quod si neutrum horum quærebat, cum ad *C* peruenierit, in mentem ei veniet, si modo *G* vel *F* quærebat, sin minus cum ad *A* peruenierit, eodémque modo semper. Cur autem ex eodem animi motu interdum id quod quæritur, veniat in mentem, interdum nō veniat, causa est, quod fieri potest, ut ab eodē principio ad plura, veluti à *C* ad *F* aut *D* moueamur. Proinde si à veteribus simulacris non moueatur ad id quod consuetudine factū est, illi familiarius trāsferitur: est enim quasi natura iam consuetudo. Itaque facile eorum recordamur, quæ saepe cogitamus. Vt enim natura hæc res illam conse-

Itaque ex locorum
notis motus qui
Gustat autem locis
Mouetur autem
in rebus recordati
onibus...

A B C D E...

Posito Medio nota
neque a duobus ex
transit ut G, H, I,
Dico quomodo reor
dando percurrere deo
amur de G interue
ta sunt progression
tes videtur a Me
dio ad finem vel ad
principium...

Cur autem...

Interdum ea signa
quæ nobis proponuntur
ad recordationem de
citanda assignantur
resque omnes ab his
significandis videtur acci
pi ut quæ occurren
tibus non veniant
in recordationem de
cursu videtur recor
dari signis deapi
mure Nam ut
animus turbatur
quando non intelligit
in quâ significatione
videtur hanc signa
accipi deinde...

ARIST. LIB. DE MEMORIA

quitur, sic rerum actiones. Atque frequens usus naturam facit. Quoniam autem quod in iis contingit quæ natura constant, & quod est contra naturam, & quod fortè fortuna, id multò etiam magis in iis reperitur, in quibus valet cōsuetudo, quibus natura quidem non eodem modo conuenit: fit ut interdum & illuc, & aliò delabamur, quod tū vsuuenit maximè, cum à certo quodam initio aliò quouis animò rapimur ob eamque causam, cum nomen ex memoria depromendum est, simile quidē depromimus, sed tamen non in illud incidentes, solæcismum committimus. Ac recollectio quidem ita fieri solet. Quod autem hoc loco plurimū potest, tempus cognoscendum est, vel mensura certa adhibita, vel incerta. Sit igitur aliquid quod diuturnius à breviori internoſcamus, atque id consentaneum est, quemadmodum aliquid est quo magnitudines distinguimus. Intelligit autem illud res magnas, & quæ procul absunt, non aciem animi foras intendendo, ut oculorum aciem nonnulli confirmant (etenim si res nullæ sint, eodem modo intelligit) sed certæ cuiusdam rationis impulsu, quandoquidem in eo sunt similes rebus ipsis figuræ atque motiones. Quid igitur intererit, cum res maiores intelliget? an quòd illas quæ minores sunt intelligat? Sunt enim minora omnia, quæ intus sunt, & proportionē quadam respondent iis quæ extra sunt. Licet autem fortasse quemadmodum in formis rerum proportionem, sed ipso tempore adhibito, notare, sic & interuallis, velut si exempli causa lineam AB & BE confecit, lineas etiam AC , CD confecisse videtur: eandem enim rationem AC & CD habent, quam illa inter se, Quamobrem

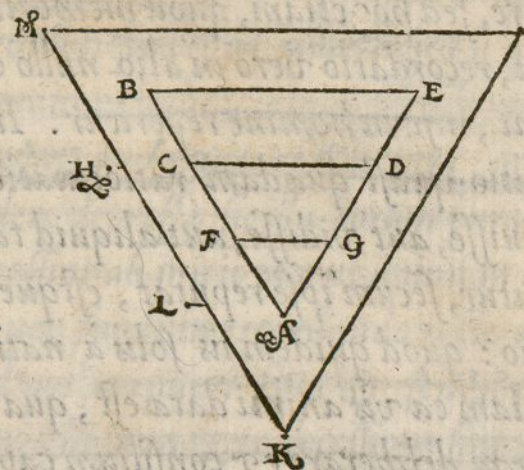
*Quam aut quod
Quamvis in animis
longa consuetudine
in recordando su
confirmatus potest
aberrare. Ad que
omni scilicet hoc
argumento. Consuetudo
non parum est causa
in recordando. Quia
ego parte est quasi
altera natura atque
error in natura po
test cadere ut per
speciem est de
Monstrum ergo etia
in recordatione...*

*hunc erroris causa
refertur ad signorum
ambiguitatem ut iam
dictum est...*

*Intelligi aut
scilicet
hoc referendum est
ipsum aut a quo
tempus interius ob
natur...*

ergo AC , CD lineas po-
tius, quā AF , FG per-
egerit? An etiam quam
rationem AC ad AB
habet, eandem KH ha-
bet ad KM ? Has igitur
simul perficiet. Quod si
lineas AF , FG nos-

se volet, AB , BE eo-
dem modo intelligit, cum interea pro KM , KL intelli-
gat. Hæ enim lineæ eādem habent inter se rationem, quam
 FA , ad BA habet. Cur ergo simul & rei & temporis
motus existit, tum animus memoriam ad opus conuertit. Si
verò non faciat, & se facere putet, tum se meminisse exi-
stimat. Nihil enim prohibet, aliquē falli, eique videri, cum
non ei in mentem venit. At verò ut is qui memoria agit,
non putet, sed meminisse ignoret, hoc fieri nullo modo po-
test. hoc enim meminisse esse diximus. Cum verò rei motio
sine ulla temporis, aut contra hæc sine illa existit, tum nemo
meminisse dicitur. Temporis aut duplex est notitia. Aliàs
enim mensura adhibita non meminimus, ut hoc tertio die
factum esse, sed aliquando: aliàs etiam mensura adhibita,
meminimus. Veruntamen habetur memoria etiam si mē-
suram non adhibeamus. Hinc soliti sumus dicere, nos qui-
dem meminisse, sed quando id factum fuerit, nescire: at-
que id tum denique dicimus, cum hoc non habemus cogni-
tum, quando & quampridem id factum sit. Ac illud qui-
dem docuimus, non eosdem memoria valere, & recordatio-
ne. Differt autem meminisse à recordando non solum tem-

Nihil enim
prohibet

hinc rei ratio &
causa videtur esse
quod in aia fantasia
non tantum impet
mautur rem qd in
autem sensu percep-
tam magnam
et pade sed
etia noua offingunt
potissimum dmy
somniaut qd postea
nobis occurrunt necq
intelligunt ead
Ita fictas accide-
ntes existimant
quod qd sub memi-
nisse dmy qd no
meminisse...
Ita dmy mensura

Causa duplex reddi
potest qd memi-
nisse dmy qd no
meminisse...
Ita dmy mensura

Memoria distinguitur a recordatione
tempore. Quod Memoria tempore
autem recordationis. Recordatio
secundum nos est alia qd videtur quod
quidam operatio earum imaginum
autem memorie mandata fuerunt...

quod memoria

Alia est memoria arbor

ratione distincta

quod memoria est

incommensurabilis bellum

communalis, sed

dato vero soli boni

quod mentis et

rationis discursu

efficitur ...

estque hoc

Quoniam modum

deliberationis ratio

discursus ab au

torum ad quæstio

nem propositam

est conclusio

Et cum quantum

secundum accipiamus

de re qui cum alicuius

re tunc recordatio

ne trahitur non possunt

ab ea mentis ratio

cursu quæque modis

omnibus id constituitur

perfecte, id quod per

fectum est in malis

et bonis in quibus est

in humor quidam

crassus et terrestris

et imaginis semel

impressa ad se non

possunt ...

aliquid corporeum

secundum corpus et

sistit in varietate humo

ris dominantis in

nobis et fantasie

locum occupantis ...

ARIST. LIB. DE SOMNO

pore, sed hoc etiam, quod memoria multa animalia attin-
git, recordatio vero in alio nullo eorum quidem quæ nota
sint, nisi in homine reperitur. In causa est, quod recor-
datio quasi quædam ratio est. Si enim antea au-
divisse, aut vidisse, aut aliquid tale percepisse, is qui recor-
datur, secum ipse reputat, estque hoc quasi quædam quæ-
stio: quod quidem iis solis à natura tributum est, quibus
etiam ea vis animi data est, qua consilium capimus. Et
enim deliberare et consilium capere, quædam est ratio-
natio. Motum autem esse quendam qui ad corpus perti-
neat, recordationem et quæstionem in tali viso, hinc sci-
ri potest, quod nonnulli offenduntur, cum recordari non pos-
sunt, et cum quantum valent, mentem sustinent, nec iam
diligentiam studiumque in eo ponunt, nihilominus recor-
dantur: cuius generis sunt maxime melancholici. Hos
enim visa movent, agitantque maxime. Causa autem cur
in eis non est situm, ut recordentur, est, quod quemadmo-
dum ij qui iaculantur, iam non possunt iactum telum re-
primere, sic is qui recordari vult, et aliquid inuestigat,
aliquid corporeum impellit, in quo sita est hæc animi per-
motio. Omnium autem maxime perturbantur ij, quibus
in eam partem animi, quæ sensum continet, humorem
casus infuderit. Neque enim commoueri desistit, quoad
id quod quaritur, se offerat, motusque animi recta via
procedens ad metam perueniat. Itaque et horrores, et
irarum ardores postquam semel excitata sunt, illis etiam
contrariantibus non sedantur, sed eodem contra impul-
sum eorum rapiuntur: eaque animi perturbatio accedere
videtur ad nomina, cantus et orationes, cum ex eorum

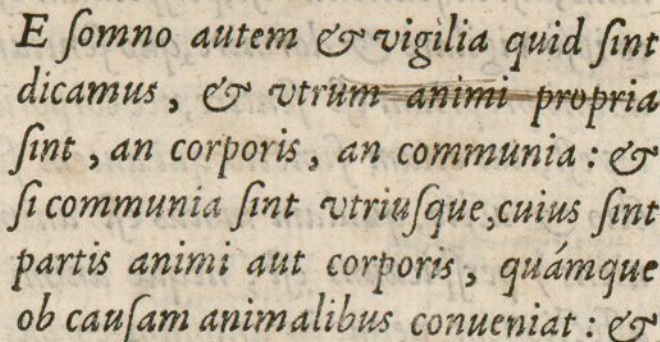

28

Cum enim ostendimus
 hoc est intelligendum
 de melancholico:
 ita rationem sentiri
 animus una magne
 exatatur, a qua nunc
 te post modum exi
 tantur nullo negotio
 dat colere potest
 in qua sensus
 Cum omnibus aliis
 in hoc statu etatis
 sentiantur sedem
 for collat in corpore
 hoc est in loco in
 aerebri cum colloca
 re videtur: sed hic
 locus non tam videtur
 intelligendum de se
 de aia sentientibus,
 quia de se ipso corpo
 re in qua sit primo
 distributio instrumenti
 et ipsorum nervo
 et sentitur...

[illegible]

12
2 1/2
et de 12 autres

soli a tali
 sunt consuetudini
 solum de vigilia
 utrum ad propria
 solum de vigilia
 dicuntur offitium
 ipsius ad positi de
 aut de corpore

quare causa animalium
 virtus data est mortali et caduca corpori ad
 servandum et de servandum, quod per se videtur
 esse contra officium rationis: sed quod magis
 corporis carere non potest et
 in actu, actum regere quod carere durabile
 ad opus. Porro sumus ad idem ut virtus
 aliquid debet esse tangere debet reparari
 et operantur ipso sumus. Propter quod quod
 virtutibus arguuntur sequuntur debent de se
 per se sumus

*Alegria Contraria Emu Inm
viciis V. disimul. crea
del subdolo Q. G. aut A
alla contrarios
t. p. o. a. d. e. r. m. dormiente*

rationes
primationis et oblationis
circu somno et vni habet
primationis In somno
enim sensus exterior
re sopiti sunt et
ligati In vigilia vero
soluti

quedam esse primat
Non tamen somnus vera
primatio alicuius no
fidei regressus a som
no ad vigiliam...

Quo enim vigilan-
tius cadem sentendi-
bus et facultatibus
quanti d fiat omne
a ratione vigilan-
ter cognoscimus et
sensum exteriorum
functionibus, dormi-
entibus vero contra
et eo quod in somno
facit functiones sa-
piens populus suus

amaliome corn
 Optima motio nō
 dicuntur a rebus se
 sibus optimis
 nō mouentibus
 Inter nō vero motione
 sunt intelligere
 Discurrere fantasia
 et similes . . .

neque appropri
Excludit somnum de
vitali affectione
Ne in corpore
cui sensus in se
dare plantis
non possunt ..

non possint, non est id quidem dubium, quin ea omnia, in quibus accessio & decessio solum, non etiam alia vitæ functiones reperiuntur, somni & vigilia sint expertia: quo in genere ea sunt quæ terra eduntur. Neq; enim habent eam partem quæ est fons sentiendi, siue seiungi potest, siue non seiungi. Nam ratione & facultate separari potest. Itemque illud perspicuum est, nihil esse, quod semper vigilet, aut semper dormiat, iisdemque animantibus has duas affectiones conuenire. Neque enim si animal sit quod sensum habeat, id nec vigilare, nec dormire potest, quandoquidem hæc due affectiones sensus in ea parte, quæ fons, origo & principium est sentiendi. Nec verò fieri potest, ut alterutrum semper in eodem reperiatur, veluti, ut semper aliquod animantium genus dormiat, aut aliquod semper vigilet. Præterea quorum est officium quoddam, & minus à natura tributum, ea si modum temporis, in quo data est vis agendi facultas, exceßerint, tū ipsa necessario præstare munus suum non possunt: ut oculi qui aspiciunt, huius muneris præstandi finem faciūt. Eadem est & manus ratio, & cæterorum omnium, quorum aliquod munus & officium est. Si igitur est alicuius officium sentire, atq; id fines temporis trāseat, in quo sensuum officio fungi continenter potest, iam id ipsum præstare non poterit. Quod si vigilia sensuum resolutione terminetur, & contrariorum unum adesse necesse sit, non alterum, vigilareque & dormire contraria sit, quorum alterutrum in omnibus reperiri oportet, sequitur dormire animalia oportere. Si igitur somnus talis affectio est, idque est quædam imbecillitas propter vigilandi exuperantiam (vigilandi autem exuperantia interdum à morbo

E

Nec vigilare autem
hinc colligendum est
solum a vigiliam
ad corpore
cum in corde videri
ne principium senti
endi ...

ut oculi qui
Colligendum est
quod hoc loco habet
defatigationem
pertinere ad partem
corporis organicam
non autem sentiendi
facultatem. Quod
hoc est imputabile
ut dicitur cap. 4.
lib. 2. de anima
unde ergo qui animal
decessus ad tollen
dam cuiusmodi defa
tigationem pertinet
pertinet ad corpus
quod ad de regnum
propter vigilandi
exuperantiam
aere vigilam
exuperantia primum
accidit ex morbo
tute & morbo
contraria itur ...

ARIST. LIB. DE SOMNO

affertur, interdum sine morbo, ex quo efficitur, ut imbecillitatis & resolutionis sensuum eodem modo sint duo genera) necesse est omne id quod vigilet, eam vim habere, ut dormire possit, quippe cum fieri non possit, ut quicquam laborem ferat sempiternum. Eodemque modo nihil perpetuo somno opprimi potest. Nam cum somnus affectio quaedam sit eius partis animi in qua sedes sensus est, & quasi modus quidem ac vinculum, motusque; vacuitas sit, ut omne quod dormit, eam vim habeat, ut sentire possit. Atqui id quod eam vim habet ut sentire possit, sentiendi munere fungi potest: & sensuum munus exequi omnino, ac propriis non potest una eademque opera qui dormit. Ex quo necessario efficitur, omnem somnum eam vim habere, ut depelli fugarique possit. Ac in cetera quidem ferè omnia perspicue somnus convenit, in ^{animantia} aquatilia, in volucres, & in gradientia animalia. Etenim omnia piscium genera, adeoque ea quae molli cute tecta sunt, dormire visa sunt: tum omnia quae oculos, atque adeo ea quae duos oculos habent. Perspicuum est etiam ea animantia dormire quae incisuris quibusdam constant, quanquam haec ipsa brevi somno contenta sunt. Itaque saepe incertum est, dormiant necne. Ea verò quae testacea sunt, sensu quidem nondum perspectum est, anne dormirent. At si cui probabilis haec sit oratio, facile in iis etiam ita esse persuadebitur. Atque ex his quidem perspicuum est, in animantia omnia somnum cadere. Animal enim ex eo quod sensu sit praeditum, definitum est, sensus autem quodam modo in fungendo munere imbecillitatem & quasi vinculum quoddam somnum esse dicimus, vigiliam verò in dissolutione & relaxatione posuimus. Ea-

~~fratres~~
 Sed cetera
 Inductione & fir
 mal oia ^{animantia}
 quibus motus sentiendi
 vis & facultas
 vicissim dormire &
 vigilare quibus
 omnibus id non su
 equa manifestum.

ET VIGILIA.

rum autem quæ terra ex se fundit & gignit, nihil utrius-
 nis affectionis est particeps. Nam sine sensu nec somnus, nec
 vigilandi labor ulli rei conuenit: quibus autem sensus con-
 uenit, dolor etiam & voluptas, in quibus autem hæc repe-
 riuntur, in iis etiam cupiditas, quorum nihil in iis reperitur,
 quæ oriuntur ex terra. Idque ex eo perspicui licet, quod pars
 ea animi, quæ alendi vim habet, melius officium suum in
 somno quam in vigilia exequitur. Aluntur enim & au-
 gentur tum melius animalia, quod nihil ad hæc munera
 obeunda sensum requirant. Sed quæ sit dormiendi vi-
 gilandiue in animantibus causa, & quo in sensu, vel qui-
 bus in sensibus, si in pluribus hæ functiones eueniant, ex-
 ponendum est. Quoniam autem in nonnullis animalibus
 omnes sensus reperiuntur, in aliquibus non reperiuntur, ut
 auditus, & aspectus, tactum autem & gustatum omnia
 habent, nisi si quod est inchoatum & imperfectum (de
 his verò in libris de animo dictum est) & fieri non potest,
 ut animal cuiuslibet sensus munere in somno fungatur: non
 est id quidem dubium, quia necesse sit in somno qui vocatur
 affectionem sensibus omnibus conuenire. Si enim uni conue-
 niret, alteri minimè, hoc etiam in somno fungeretur, quod
 fieri non potest. Quoniamque omni sensui tum proprium
 aliquid, tum cõmune attributum est proprium veluti aspe-
 ctui cernere, auditui audire, eodẽque modo ceteris, estque
 vis quædam communis quæ ad omnes pertinet, quæ eadem &
 videre & audire se sentit. non enim quidem certè aspectu
 videt se cernere nec iudicat, aut internoscere potest diuersa
 esse dulcia ab amaris, aut gustatu, aut aspectu, nec utroque,
 sed quadã parte cõmuni omnium quæ sub sensum cadunt.

E ij

Idque &
 Occurrit obiectio
 aliquis enim, dicens
 potius per plantas
 & indigere somno
 ut aendi facultas
 sola in somno
 reficiatur somno.
 Respondetur itaque ne
 nobis quidam eor
 mentibus in aendi
 quædam sed euge
 melius in somno
 pro fungi munere a
 Cap. 2. officio, ut omnia
 deinde veterum
 primi officium...
 Argumentum Cap. 2
 Quam utrum somnus
 & vigilia a affectibus
 sunt sensus & rationis
 an cõmune & unde
 deinde proprie quæ sunt
 somni & animalibus
 datus sit...
 Cuius signum
 hoc tantum intelligitur
 quod est de gustatu
 quia tactus oibus
 animalibus ad vitam
 est necessarius...

ARIST. LIB. DE SOMNO

est enim & sensus unus, & id quo prima inest sentiendi
 authoritas unum, ratio autem sensus in quoque genere ver-
 fantis diuersa, ut in sono & colore. Hac autem vis communis
 cum tactu maximè coniuncta est: nam cum ab aliis sensi-
 bus separetur, ceteri ab illo diuelli seiungique non possunt
 (de quibus in libris de animo dictum est) perspicuum est
 in hac parte animi vigiliam & somnum consistere. Itaque
 omnibus animantibus conuenit, quoniam etiam tactus so-
 lus in omnibus reperitur. Etenim si ex eo somnus vsuuenit,
 quòd uniuersis reliquis sensibus aliquid accidat, absurdum
 est eos sensus, qui nec necessariò simul funguntur suis mune-
 ribus, nec quodam modo fungi possunt, simul eadèmqe
 opera & nihil agere necesse est, & omni motu vacare. Con-
 tra enim magis consentaneum esset eis euenire, ut ne simul
 quiescerent. Quod autem hoc tēpore dicimus, id in his etiam
 rectè intelligitur. Cum enim ei quod principatum in ceteras
 sensuum sedes obtinet, & ad quod cetera pertinent, aliquid
 accidit, ceteris etiam omnibus idem conueniat necesse est. Si
 quod aut illorum elanguescat, non necesse est hoc quoque vi-
 ribus destitui. hoc autem in plerisq; rebus perspicui licet, som-
 num nec in sensuum singulorū cessatione, neque in eo quòd
 sentiendi functione non utamur, consistere. In animi enim
 defectionibus tale aliquid accidit, præsertim cum animi de-
 fectio quædā sit sensuū imbecillitas: & talia quædā animi
 mentisq; deliria eueniunt, & ij præterea quibus in iugulo
 venæ astringuntur, sensu carere solent: sed tū deniq; somnus
 habendus est, cū animal sensuum munere fungi non potest,
 idque nō quauis sentiendi sede atq; parte, nec quauis de cau-
 sa, sed quemadmodum modo dictum est, ea sentiendi parte

hac autem vis
 hoc communis ex
 intelligitur quod
 lūy aial sensum
 optenores habeoat
 tactu: hic aut
 sine alijs
 aly vero sensus
 optenores sine
 ne non possunt
 Cum enim ei
 Cum sensus commu-
 me su aior
 noui sensum
 apte
 et hoc sensu
 alios
 Nos contra
 Hoc autem
 Hoc non in quali
 hoc sensum
 yom
 somni
 (trou)
 at
 mure...

in qua inest sentiendi principatus. Cum enim ea pars sic af-
fecta est, ut sentire non possit, necesse est etiā ceteras sensuū
sedes omneis officium ac munus sentiendi exequi non posse.
Cum autem illorum aliqua non potest, non necesse est hanc
non posse exequi. Cur autem somnus eueniat, quæque sit
hæc affectio, dicendum est. Multa quidem sunt genera
causarum. Nam & finem, & id unde motus principium
existit, & materiam, & formam causam dicimus. Prin-
cipio quoniam naturam dicimus agere alicuius gratia, idq;
in bonis ducitur: quietem autem omnibus rebus quæ suapte
natura mouentur, is verò quæ perpetuò continuòque pulsu
agitari non possunt cum voluptate, necessariam esse &
utilem, somnòque hanc nominis translationem à veritate
coacti omnes accommodant, ut quies vocetur, sit, ut salu-
tis animantium causa datus sit. Atqui vigilia finis est,
quando quidem sentire ac sapere omnia quibus alterum in-
est, tanquam finem proposita habent. Nihil enim his præ-
stantius est, nihil melius, & finis quiddam optimum est.
Præterea necesse est somnum unicuique animali conuenire.
Dico autem necesse esse ex adiunctione, si animal sit, quod
suam naturam habeat, ei quædam necessario inesse oportere,
quæ si sint, alia adesse oporteat. Dicendum est etiam de
inceps, quo ex motu vel actione corporū vigilia & somnus
in animantibus consequatur. Et quoniam in cæteris ani-
mantibus, ut in iis quæ sanguine carent, aut easdem, aut si-
miles causas esse existimandum est, in iis autem quæ san-
guinem habent, easdem, quæ in hominibus percipiuntur, ex
his omnia cognoscenda sunt. Atque illud quidem prius in
aliis libris expositum est, sentiendi principium ab eadem

Principio quidem
quoniam natura

per comparationem
disputat de somno
et vigilia ut intelli-
gamus utrum ex
his duobus sit
stantius et melius.

Et qui vigilia finis

Socii vigilia finis
esse somni et
finis somni et
somnia habet
ob causam vigilia
somnia esse meliora
et perstantiora
quare non vigilia
et dormiamus
et contra dormiamus
et postea somno
reverti melius
vigilemus...

Dico autem
necesse
et in duplo
necessitas una
absoluta altera ex
adiunctione per
vigilia per se
vero in somno spectat
et ex relatione ad
vigiliam tanquam finem...

Atque illud quidem prius in
aliis libris expositum est, sentiendi principium ab eadem
vires sentiantur et mouentur facientibus local
habere et ordine...

Id aut est

ARIT. LIB. DE SOMNO

parte, à qua etiam mouendi, animalibus vsuuenire. Id au-
tem est, trium certorum locorum medius inter caput & in-
feriorem aluum locatus, atque iis quidem quæ sanguinem
habent, pars est quæ cordi propinqua est. Omnibus enim
animantibus quæ sanguinem habent, cor datum est, ex quo
fons & principium sensus ac motus præcipui ducitur. Ac
illud quidem perspicuum est, & mouendi & respirandi,
& omnino refrigerandi fontem ac principium in hac parte
consistere. Calorisque qui huic parti tributus est natura,
fecit ut animantia partim respirarent, partim salutis cau-
sa humore refrigerarentur. De quo post suo loco dicetur.
In his autem quæ sanguinis expertia sunt, & in iis quæ
incisuris quibusdam constant, quæque spiritum nō ducunt,
principium est in parte quæ cordis locum obtinet. Spiritus
enim in iis insitus dilatari & contrahi perspicitur: id quod
animaduerti licet in his bestiolis, quæ pennas perpetuas con-
tinuatæque habent, cuiusmodi sunt vespe & apes, atque
in muscis, aliisque generis eiusdem. Quoniam autem mo-
uere aliquid aut facere sine aliqua virium contentione non
possunt animalia: virium autem contentionem gignit spiri-
tus retentio, iis quidem quæ spiritum ducunt, qui extrinse-
cus euenit, iis verò quæ nō respirant, cognati & insiti. Itaq;
ea quæ pennarum adminiculo vtuntur, sonum quendam
videntur edere, cum spiritus attritu mouentur, qui in se-
ptum transversum eorum animantium, quibus penna per-
petuæ datæ sunt, incurrit. Omnia autem motu cientur, tum
cum sensus aliquis vel naturæ accommodatus vel alienus in-
prima sentiendi parte nascitur. Quod si sonus & vigilia
huius sunt partis affectiones, profectò perspicuum est, quo
mouentur faciuntque
at aliquis obiecta in somno exatō
modi Motu nō proficisci a se
sensu interiori...

Cap. 10. 3. Abu d-
ao scub u anim
sed su habere cor
de tangunt in centro
et Medio, id quod
ty Dala. pagg
tu 2. 11. de
Platonis et Hippo-
placitis dicunt
centum et Medius
Un corpus potius
in umbilico esse quā
in corde. Vnde ut
Arst. sententia
relinquatur habenda
est tantum ratio
ipso tunc in hoc
Non aut aliarum
corpus eximitur
ad vitam Non sim
necessaria. Cum
utitur ipso tunc
sunt tres ventres
crassa capm
turap et Ventu-
cus Non est dugu-
gum turap su
Medius in co
quocor suam habet
sed in
quæ cordis locu
videtur contrariū de
in medio scund
Abu d- f. 11. de
lun y iis aia sed
no vult in ipso
in orta corporis parte
sed potius in centro quod a
humore sanguinis propor-
tione correspondens et
equabiliter quæ fuso
et vniuersum corpus et
id quod accidit scub
ut ovis partes omnes
ad hunc mater remanent

ET VIGILIA.

in loco, quaque in parte primum somnus ac vigilia existat. Nonnulli autem tum cum dormiunt, moventur, faciuntque multa, quae vigilantes, sed tamen non sine visione sensuque quodam. Somnium enim sensus est quodam modo, de quo postea dicendum erit. Cur autem somniorum illi homines cum expergefati sunt recordentur, ea verò quae per somnum quasi vigilantes fecerunt, non recordentur, in problematibus querendum. Nunc sequitur, ut explicemus, quibus rebus, & unde principium vigilandi dormiendique existat. Perspicuum est quidem, necesse esse animantibus omnibus, cum sensum habent, primum cibum capere, atque augeri, cibumque extremum esse omnibus iis quidem quae sanguinem habent sanguinis naturam, iis autem quae sanguine carent, aliquid quod illius locum teneat quadam similitudine, sanguis autem venis continetur, quarum sit corpus atque principium. Quod autem dixi, perspicui licet ex anatomiis. Igitur cum cibus extrinsecus in loca ad capiendum idonea intronmittitur, quaedam in venas exhalatio ingeritur, ibique mutata in sanguinem vertitur, & ad eam partem distribuitur, in qua sanguinis fontem principiumque esse diximus. De quibus etsi eo loco ubi de alimento egimus dictum est, tamen de iisdem aliter petendum principium est, ut motus initia cognita habeamus, quidque parti nunc in qua principium sensus inest, accidat, ut vigilia & sonus oriantur. Neque enim somnus quavis est, iam ut dixi, imbecillitas huius partis in qua sedem sentiendi ponimus, quippe cum & amentia & suffocatio quaedam, & animi defectus talem efficit imbecillitatem. Iam verò nonnullis etiam quo animus defecerat, visa quaedam vehementia acciderunt. Atque hoc quidem

E iiii

Somnium enim
 32 *hoc dicitur quodammodo*
inim efficitur in
fantasia & sensus est
quidam interior ...
Cur autem
somniorum
hoc consistit in atque
hominis cum omni
dormientes somnium
magnum autem inter hoc
appetendum sit ut
Cap. 3. Somno Sociati
& sunt somni recorda
mur ...
Cap. 3. Arg...
Causam somni hoc
cap exponit ...
Et ibidem quod dicitur
Augustinus dicitur extra
inim alimentum quod
nulla nova inter cetera
te Mutatione veli
tur in substantiam
et in substantiam
ne vero anima libet
et sanguinis exordia
sunt utrumque aliud
tum est sanguinis
quidam humor qua
dam proportionem
sanguini correspondens
Neque enim somni
Idem primum docem
Quomodo non vult
quales autem imbecilli
tate alioquin visiones
et accidunt ut in
atque dicitur patet
tur somnia efficiuntur
quod est factum ...

sed exhalatu

Primum docet quomodo. ARIST. LIB. DE SOMNO

Somnus efficiatur
ergo calor cordis
vapores ex alimento
exhalat
u ad cerebrum
frigida cerebri
crassiores facti
deorsum se pro
deorsum cupien
tes obstruunt meat
us foras
unde fit ut obstruatur
illis exhalationibus
aut dormiat...

ut papauer

mandragora

Quangnam duo prae
sunt frigida duo
vero postiora
calida, haec tu

ora grauedinam offi
cunt sed duo
priora per se duo
vero postiora per

accidens duntaxat
vni de exple
gratia caesariendo

habet corpus exhalat
vapores Magna cupi
di in cerebro refuget
rati capitis grauedi
nam efficiunt...

valet enim

labor

Primum agitur de somno
quoniam labor parum
efficit labore igitur
fero calidiores sunt

humores ex quibus
quidam spiritus tenuis
deferuntur ad cerebrum
ubi frigida cerebri
crassiores facti som

ni inducunt
somnus qui fit post cibum
somnus qui fit post cibum
profundior quia cum

nonnullam dubitationem habet. Si enim fieri potest, ut is
quem animus deficiat, dormiat, fieri etiam poterit, ut visio
etiam sit somnium. Multa autem dicuntur, quibus adeo ve
hemens animi defectio euenit, ut mortui esse viderentur, de
quibus omnibus eodem modo iudicandum est. At enim
quemadmodum diximus, non est somnus in omni imbecilli
tate eius partis, in qua sedem sentiendi statuimus, sed ex ha
litu eo qui ex cibo existit, haec ipsa affectio gignitur. Nece
sse est enim id omne quod exhalatur, aliquatenus impelli,
deinde more Euripi ultrò citroque commeari atque reuerti.
Calor autem cuiusque animatum in sublimi ferri suapte
natura solet, quò posteaquam peruenit, vniuersus atque
accumulatus reuertitur ac refertur. Itaque cibi somnum
gignunt maximè. Magna enim humoris relique corporeae
copia conferta et coaceruata in superas partes fertur, ubi
cum haeret, premit suo pondere, facitque ut nos somni cupi
ditate ducamur: cum verò deorsum propendet, relataque ca
lorem commouet, tum somnus nascitur, animaliaque dor
miunt. Idque intelligi licet ex iis quae ad conciliandum som
num valent. Omnia enim capitis grauedinem gignunt et
poculenta et esculenta, ut papauer, mandragora, vinum,
lilium: atque hoc ipsum consuenire iis videtur, qui toto
pene corpore deorsum feruntur, quosque somni cupido ca
pit, ita ut ne caput erigere possint, nec palpebras attollere.
Ac talis est somnus maximè, qui cibum et pastum sequi
tur, propterea quòd in pastu magna est halituum respira
tionumque copia. Atque etiam ex quibusdam defatiga
tionibus somnus oritur. Valet enim labor, et defatigatio
ad colliquefaciendum. Colliquatio autem est quasi cibis
fit de laboribus felibus et humores
crassior humores vero tenuior...

crudus in stomacho, nisi sit frigida. Nonnulli etiam morbi
 hoc ipsum efficiunt, omnes ij qui ex humoris calorisque re-
 dundantia nascuntur, quo in genere sunt febres atque lethar-
 gi. ^{trans effectum} Præterea ^{profundo somno} incute ætate id cōtingit. Infantes enim ac pue-
 ri alto sopore opprimuntur, propterea quod cibus omnis sur-
 sum feratur. Quod ex eo sciri potest, quia superiora inferio-
 ribus magnitudine prima ætate præstant, propterea quod
 eo incrementum corporis soleat contendere. Ob eamque cau-
 sam morbi epileptici & comitiales incidunt. Est enim som-
 nus epilepsiæ similis. Itaque huius morbi principium dor-
 mientibus vsuuenit, dormientesque opprimuntur hoc mor-
 bo, vigilantes non opprimuntur. Cum enim ad superiores
 partes multitudo halituum respirationumque fertur, iterum
 inferiora loca capeffens, venas suo pondere opprimit, com-
 primique eā viā qua spiritus ducitur. Quocirca vini usus
 pueris ac nutricibus ^{ut} noxius interdicendus est. Nihil enim
 refert, ^{ut} ipse bibant, ane nutrices, nisi dilutum aqua, mo-
 doque adhibito præbeatur. Vinum enim respirationum hali-
 tumque plenum est, ac nigrum maximè. Sic verò plenæ sunt
 alimenti superiores puerorum partes, ut quinque mensibus
 ceruices minimè inflectant. Ut enim valde ebriis, sic pueris
 magna humoris copia superas partes capeffit. Estque con-
 sentaneum ab huiusmodi affectione, quietem afferri fœtibus
 primum in utero tantam ut se non moueat. Omninòq; ho-
 mines ij quibus ^{angustiores sunt} vena non apparent, & pomiliones, id est
 quibus statura brevis est, & qui magnitudine capitis præ-
 stant, somniculosi sunt. Illorum enim venæ ita angustæ sunt,
 ut nō facile humor è superiore loco descendens diffluet: iis
 autem qui breues sunt ut pomilionibus, & qui magno ca-

^{quibus venæ non}
 quo omni vena sunt angustiores et
 facilius ab humore et calore
 diffundente obstruuntur...

Præterea
 mente
 ætate
 hinc colligitur ead
 in ipso pueri nat
 in calore et duntaxat
 quando morbo quod
 hinc bono fieri magi
 ma fiet et gravis
 est ad superiores
 fies feratur...

Et comitiales
 incidunt

Qui morbo comitiali
 laborant, et per somnum
 laborant in somno
 prout quoad fieri
 potest a somno abstr
 uere debent...

De non nutriendis

hinc vi causa post
 alimentum quod
 hoc alimentum ex quo
 nascitur naturam
 vel mor...

De nigro humore

Humor albus tenuis
 et sua substantia
 et coloris penetrat
 et coloris magis
 fœt, quam nigrus,
 vaporis et qui omni
 ex nigro humore crasso
 et difficilis
 dissolvitur quod
 ut obstat et nigrus
 et ex nigro humore
 et ex nigro humore
 et obstat...

pite sunt, magna est in superis partibus respirationum co-
 pia. Quibus autem venæ latæ patent, ij propter diffluendi
 per vias & itinera facilitatem, haud ferè somno indulgere
 solent, nisi quid fortè aliud contra eueniat: nec melancholi-
 ci, propterea quòd refrigeratus est locus interior, ut non ma-
 gna in eis halituum copia oriatur. Ob eam enim causam eda-
 ces ferè sunt, cum duritiem & siccitatem quandam præ se-
 ferant. Sic enim affecta sunt eorum corpora, quasi à cibo
 nullam utilitatem perceperint. Nigræque bilis cum frigida
 sit natura sua, & eam partem in qua alendi sedes est frigo-
 re afficit, & ceteras, ubicunque hæc redundantiæ inesse po-
 test. Perspicuum est igitur ex iis quæ dicta sunt, somnium
 concursum quendam esse caloris ad interiores partes &
 aëris & sanguinis naturæ congruentem, propter eam causam quæ
 diximus. Itaque magno in motu cum opprimi somno inci-
 piunt, versantur. Cum autem deficit ac refrigeratur calor,
 tum propter frigus palpebræ demittuntur, partesque supe-
 riores atque externæ frigidae sunt, intimæ autem & infe-
 riores calidae, ut eæ quæ pedibus vicinae sunt, & intimæ.
 Atqui dubitatio quædā hoc loco existere potest, propterea
 quòd pastum alti somni sequuntur, valétque vinum ad somnum
 conciliandum, & alia quæ calores eiusdem generis habent:
 hoc verò videtur absurdum, atque alienum, somnum esse re-
 frigerationem, eiusque causas calidas. Vtrum ergo hoc ita eue-
 nit, quia ut stomachus cum est inanis, calidus est: cum ple-
 nus, ipse cibus cum propter motum refrigerat, sic itinera &
 loca quæ in capite insunt, cum eò halitus feruntur, refrige-
 rantur? an verò quemadmodum iis qui aliquo humore ca-
 lido perfunduntur, repente horror quidam oboritur, ita il-

humor est melancholicus
 hunc sapientia natura
 se fugiendū est
 de siccitate & duritia
 quæritate repugnans
 qualitatibus somni
 inducentibus
 causa inducens somnum
 existens in calore
 tanquam causa autem
 addens de in humore
 cum copiat causa
 cum meta . . .

Ob causam

7. quia sunt in se
 sub intentionibus
 de fugiendi sunt
 affectus ut calidi
 frigidi. atque itaque
 est vita et ventus
 exstante de monente
 cibum fore somni
 appetitum melancholicum
 etiam qui aut ab
 imbecillitate caloris non
 bene concogitur
 fore totum abum
 excrementa ob id
 a cibo parum adu-
 nari possunt, sicut
 siccis somni remanent

Itaque magno in

hoc efficitur quando
 aequalibus virtutibus
 pugnant inter se
 vapor fugidus defen-
 sus de calore de
 calore de corde
 a caliditate . . .

Cum autem deficit

Cum autem calor qui est
 in ventriculo agi-
 tur in ipsum cibum quo
 tammodo agendo
 repatitur ab ipso
 cibo et ita remissior
 efficitur . . .

ET VIGILIA.

34

lic ascendente calore frigus coactum refrigerat, innatumq;
calorem omni vi priuat, atque abire cogit? Præterea cum
multum cibi adhibetur, quæ calor sursum ferat, simile est,
ut cum ignis lignis adhibitis refrigeratur, quoad in ea ignis
vim suam immiserit. Euenit enim somnus tum denique,
quemadmodum dixi, cum calor vi sua ad caput per venas
aliquid corporeum perducit. Cum verò iam non potest, sed
id quod in sublimi latum est, copia superat, tum repelli-
tur, atque ad inferas partes effluit. Itaque cadunt homi-
nes calore eo qui in sublimi ferebat, dissipato, homo enim
solus ex animantibus erectus est, & cum decidit calor,
mentis officium aufert primum, deinde etiam visionem
suggerit, An verò ea explicationes quas commemoravi,
eam vim habent, ut doceant refrigerationem oriri? sed ta-
men propriè locus est quidam, quo cerebrum continetur, qui
quemadmodum alio loco dictum est, huius rei principa-
tum obtinet. Is omnium est eorum quæ sunt in corpore, fri-
gidissimus, & in iis animalibus quæ cerebro carent, aliquid
est quod eius locum obtinet. Ut igitur vaporis qui solis ca-
lore exhalatur, cum ad superiorem locum peruenit, pro-
pter frigus quod in eo est maximus, refrigeratur, coactusque
deorsum fertur suo pondere, posteaquam rursus in naturam
aquæ versus est, sic in elatione caloris ad cerebrum, respi-
ratio quidem redundans in pituitam vertitur, hinc ca-
tarthos ex capite oriri constat: ea autem quæ salutaris
ad alendumque valet, & quæ morbos non gignit, coacer-
uata & conferta deorsum fertur, caloremque refrige-
rat. Facit autem tenuitas, & angustia earum venarum
quæ cerebrum continent, ut refrigeretur, nec facile halitum

semper calor
Cum caput nati-
ra sua in gram-
mâ ipso vigeantibus
dignetur vi & bene-
ficio caloris quare
Cum calor ipse
se recipit ad sum-
mum principium
ad cor & inde in
caput redeuntibus
duntaxat quod gra-
ua est atque
virescente & ita ipse
caput in somno
grammâ sua deor-
sum fertur
Secundo etiam
fuit qui dormiunt
duntaxat in ayne
ho ad quæ portum
somnia & dicit
sequenti libro ...

Expergefiunt aut
tunc

ARIST. LIB. DE SOMNO ET VIG.

Doser quomodofial
expergefactio: ca
aut duplex una
naturalis v. aliter
contra naturam.

Naturalis de qua
hic tantum loqui
tur fit facile

alimenti concoctione
et digestionem ca
lore amplificatu

qui propter tribum
et vaporum copiam
fons fudat iusto

calidus: at ea qd
contra naturam mul
titudine causis acci
ditur ante

cibi concoctionem et
digestionem minus
vel propter exu
tationem aut propter

explectionem natu
ralem aut propter
etatem (senectutem) vel

propter morbum
vel propter febrem
potus qualitatem vel

quantitatem vel
propter mclaud
Etiam vel propter

venarum amplitu
dinem vel denique
propter divergentem

attentionem circa
res aduatas et diffi
ciles assiduas...

Est aut tenuissim
est om ois probabile
purores tenuioresqz

sanguines ad f. l. b.
superiores fieri
crassiores vero ad

inferiores ...
Dua sunt bonae prin
cipales, una magna ven
cava quae ex gila

hepatis producit
et post qua (p. 11)

recipiat. Ac refrigerationis quidem haec causa est, etiam si
in habitu summus quidem calor insit. Expergefiunt autem

tum animalia, cum concoctus est cibus, et coactus in an
gustum calor circumfuso frigore, amplificatus vicit, sangui

nemque crassum a puro secrevit. Est autem tenuissimus san
guis et purissimus is qui in capite inest, crassissimus vero et

impurissimus inferioribus partibus datus est. Omnis au
tem sanguinis fons ac principium est in corde, ut et hoc

loco, et aliis libris dictum est. Vtriusque autem extrema
rum cellularum cordis media communis est, illarum vero

utraq; sanguinem ex utraque vena excipit, et ex ea quae
magna, et ex ea quae ^{cava et porta} vocatur. In media sanguinis fit

distributio. Sed de his differere non est huius loci. Quoniam
autem sanguis maximè a cibo impurior gignitur, somnus

manet, quoad sanguis tributus sit, is quidem qui purus est
ad superas partes, ad inferiores autem crassior: quod cum

factum est, tum denique animantia a pōdere quod cibi af
ferebant, libera a somno excitantur. Ac ordine quidem

quid sit dictum est, ἀντιπῶδ' ὁ σῶν quādam quā confertim
in ea parte in qua est sentiendi sedes efficiat, halitus quidā

crassus ad superiores partes caloris innati vi impulsuque
sublatus. Dictum etiam est, quid somnus sit, id est eius par
tis in qua fons est sensuum, vinculum quoddam et impe

dimentum, quo minus munere suo fungi possit. Atque ille
quidem necessariò fit (neque enim animal esse ullo modo

potest, quin ea quae illud omnibus suis partibus perficiunt
et absoluunt, ei vsuveniant) sed salutis causa. Conseruat

enim requies animantia.
transfertur subter cor pōdtrāndū quid dicitur
quod magnus ramus affera vena appellat
hinc bona aorta et alio modo bona porta
parte cava hepatis producta dicitur in va

rias propagat. ex his enim quibus prius
capibus vena infinita etia venula dicitur
sunt et alium corpus quae bona capilla
ret vocantur...

...

*Quia forma non finit nisi in somno. Idcirco statim disputatio de
somno. Somni oritur ex putationibus suis. De quibus
disputatio ita instat. Insuper dicitur (35) forma fieri
Aristotelis de somniis.*

LIBER.

DEinceps de somniis querendum est, ac
primum qua animi parte videantur, &
utrum hic motus eius sit partis animi qua
intelligamus, an eius qua sentiamus. His
enim duabus solis earum quae in nobis
sunt, rerum notitias percipimus. Quod
si oculorum munus ac officium est aspectus, & auditus, auditio
& uno nomine sensus, officium sentire est: haec autem com-
munia sunt sensui, ut figura & magnitudo, ceteraque eius-
dem generis: propria vero, ut color, sonus, sapor, fierique non
potest, ut omnia quae oculos claudunt ac dormiunt, cernant,
itemque in ceteris: profecto ne in somno quidem sensu ali-
quid percipimus. Ex quo efficitur, somnia non videri sen-
sibus. Neque vero opinionis sunt. Neque enim aliquid quod
accedit hominem tantum, aut equum esse dicimus, sed al-
bum etiam atque pulchrum, de quibus opinio sine sensu ni-
hil verè falsove confirmavit. Atqui hoc in somniis inter-
dum animus facit. Peraque enim eum qui accedat, homi-
nem, & album videmur videre. Præterea præter somnia
aliquid mente agitare solemus, quemadmodum vigilantes
aliquid sensu percipimus, (cuius enim sensum habemus,
de eo etiam aliquid plerumque cogitamus) sic in somno præ-
ter visa interdum alia animo cognoscimus. Quod facile appa-
rebit, si quis animadvertat, coneturque recordari cum sur-
rexerit, & experges factus fuerit. Quinetiam nonnulli iam

DE SOMNIIS

nus est: præsertim cum non alicui alij animalis parti som-
nus, alij somnium, sed eadem conveniat. Quoniam autem
de visione in libris de animo dictum est, idemque est ea
pars animi cui visa obiciuntur, quod ea quæ sensum ha-
bet, etsi alia est utriusque ratio ac definitio, & visio motus
est quidam à sensus usu & functione ortus, somniumque
visionem quandam esse apparet: visum enim se in somnis
offerens id est, quod somnium appellare solemus, siue id om-
nino ac simpliciter, siue ad aliquem usque modum accadat.
profecto eius partis animi quæ sensus est particeps, atque
id quatenus visorum receptaculum est, proprium est som-
niare. Quid verò somnium sit, quoque modo eue-
niat, facillimè ex iis quæ in somno accidunt, intelligemus.
Ea enim quæ sensus movetia sunt, nos in quaque sensuum
sede sensu afficiunt, eaque animi affectio quam gignunt,
non solū in sensuum sedibus, tum cū sensus munere suo fun-
guntur, inest, sed etiam cum non funguntur. Idem enim &
in his videtur contingere, & in iis quæ pulsu agitantur. In
iis enim quæ moventur, cum id quod pulsu agitavit, non
iam contingit, id quod pulsus est, movetur, propterea quod
id quod pulsavit, forte fortuna aliquem movit, atque is rur-
sum commotus, alium, eodemque modo ad eum finem dum
nanciscatur aliquid in quo consistat, in aere & aqua pul-
su agitatur. Quod etiam fit in commutatione. Id enim quod
calefactum est, proximam quanque rem calore afficit, &
ad principium usque illud ipsum persequitur. Itaque in
sentiendo etiam quoniam immutatio quædam sensus fun-
ctio est, id fieri necesse est. Quocirca adest affectio quædam
non solū tum, cum sensui sedes sensu afficiuntur, verum

idemque est
vbi fantasia rassa
36 si sensus candor
et cum sensu am-
in sed differera-
tione est
sensu am- b- raso
y de positabit
omni sensibiles
tenentur percepta
um spand- ræ-
pat fantasia vbi
ut out in h- p- cu
ponat non quod
Modo... profectio
concludit lib-
concludit et fantas-
ta somniare...
Cap. 2. Argumentum
Insuper somni-
propria de fun-
non de gr- n-
fantasmatum
somnia (D. arcedo
de quæstionibus fantas-
matum sunt somnia
duenda...

etiam cum nihil agunt, & intimis & extremis partibus. Quod tum facile perspicitur licet, cum sensum alicuius rei continuamus. Tum enim aduerso sensu, affectio sequitur, ut si aspectum à sole ad tenebras conuertamus, nihil cernimus propter motum qui tum etià à lumine ortus in oculis subest, Ac si diu colorem vel album vel viridem contueamur, talis quaedam affectio incidit, quocunque aspectum conuertamus. Solémque postquam spectauimus, aut aliquid aliud splendidum, si conuincamus, videmur videre, si obseruare velimus recta via qua aspectum dirigimus, primum illud ipsum eodem colore, deinde in phœniceum mutatur, tum in purpureum usque eò dum in nigrum se vertat & enanescat. Quinetiam cum ab iis quæ motu feruntur, ut à fluminibus, tum vel maximè ab iis quæ maximo impetu feruntur, si oculos auertamus, ea quæ stant, moueri videntur. Atque etiam vehementes sonorum appulsus homines surdaestros efficiunt, & acres odores difficultatem olfaciendi nobis pariunt. Atque in aliis eiusdem generis eadem est ratio. Hæc verò apertè indicant eo quo dixi modo sensus affici. Sensus autem cito paruas etiam dissimilitudines percipere, quod in speculis usuuenit, declarat: de quo si quis diligenter viderit, etiam dubitabit, & plura quæret. Simul autem ex eodem illud perspicitur licet, aspectum, ut pati & accipere, sic etià aliquid efficere. In speculis enim valde nitidis & splendidis si mulieres cum menstruas fluxiones patiuntur, speculum intueantur, in summo speculo quasi nebula quaedam cruorem imitans nascitur: quod si nouum sit speculum, non facile ea macula detergitur. Sin vetus, facilius. Idque fit, propterea quod aspectus, ut dixi, non solum ab aëre affici-

*Et cum
sensu
Miseria autem sumi
fical qua rem
to et absente
exteriori obiecto
ad hunc sensum
sensu et minus
fantasia minus
speculatio remanere*

*Atque etiam
vehementes
Quibus sensuendi
concreta sunt et
corporis instaur
tatione quæ gda
temperatio ad obiectum
dant sensus functi
onem. Modis
dantur vna cum
perturbati et ab
factari a vehem
tiori obiecto*

*In speculis enim
videtur quod si
tunc in quo stato
nem et repulsionem
memoria in modo
videndi non solum
reapendo: sed
dicitur multum
videtur et non
tunc repulsionem
et quod putaret
speculum in
viam ipso statu
promouere et
hoc oculis speculatio
et affectum et
ignem ut dicitur
est ab eo sensu*

tur, sed etiam aliquid facit & mouet, quemadmodum res illustres & magno splendore nitentes. siquidem pupilla in iis rebus est, quæ micat, coloræque infectæ sunt. Ac oculi quidem ita afficiuntur, ut etiam alia quæuis pars corporis. natura enim venis quibusdam constant. Itaque in morbis qui menstrui dicuntur, propter motum inflammationemque sanguinem imitantem in oculis distinctio & nota minus illa quidem apparet, sed inest tamen. (Eadem enim seminis muliebriumque natura) quæ eadem cum aëre inficiunt, eumque aëre qui speculis adhærescit afficiunt, talemque reddunt, qualis iam ipse est, tum denique aër speculi extremas partes inficit, non secus ac vestes, quarum ut quæque munda & nitida est maximè, ita facillimè ac celerrimè sordibus inquinatur. Quicquid enim purum est, nitoreque præstat, id facile quicquid capit, declarat, & maximè minimamquamque mutationem. As autem quoniam leue est, quæuis tactum & appulsum sentit declaratque maximè. In quo aëris tactum & impulsionem quasi deterisionem quandam & abluionem intelligere debemus, quæ propter nitorem speculi facile apparet, quamuis parua sit. Nitor autem & leuitas causa est cur ex nouis speculis macula non facile elui possit. Diffunditur enim in talibus & per profundum & in omnes partes: propter nitorem quidem, per profundum, propter leuitatem, undique. In veteribus vero non permanet, propterea quod macula non æquè imbibitur & infunditur, sed magis in summis eminentibusque partibus. Ex quibus perspicuum est, & motum à paruis etiam differentiis atque eum citò afferri, & sensum fieri, cernendique sensum non solum affici, verum etiā cōtra afficere. Hoc declarāt

Oculi qui

nostris corporis totum spira
tione & idque fit ut
locumque quodam
motu vobis amant
ore arguit agitati
one suorum aut
pau...

Eadem enim seminis
hoc loco videri
robore formæ ut
intelligimus in fa
minis quibus san
guinis ita se ha
bere ut se habet
semper in vultu, quare
ut ipsi muerunt
in vultu sanguinis
filiis purgatis no tan
tum se aperit &
omnes autem motus
corporis, sed etiam
locumque ita
en in semine se
id non apparet
propter autem alium
colorem...

Ad effluat sensus
coloris calor
omni ad se aliam
falsitatem de infra
indis odoris qui
est corpori ambi
enti ut aere...

maior perturbatio
homo moratur
Judicium enim ratio
me tantum impo
dit quo minus
deceptione huius
modi facit magi
mores: atque quo
maior est perturba
tio, eo magis impedi
tur iudicium rationis
ut per se ipsum est
quod ratio autem febre
iactantur...

Ad quo fit
Superior est in nobis
iudicium unum fuit
sua quod nobis cum
bellum est commune
aeternum vero rationis
nobis proprium ob
cuiusque causam ple
runque accidit ut
ratio ad se non se
iudicio fantasie,
et illud nobis obel
esse factum quo ma
ius admodum so
lunt in somno...

Et ea quae in vinis atque in vnguentis contingunt, & olei
factitium & vinum, quae non solum eorum quae infunduntur,
aut admiscuntur, verum etiam eorum quae prope vasa locan
tur, aut ipsis adhærescunt, odore s. facile recipiunt. Sed ut ad
primum propositum reuertamur, positum sit unum, quod
ex iis quae dicta sunt intelligitur, sensum eorum quae sen
sus mouentia sunt, ^{etiam} absentibus, quae extrinsecus
sensui obiciuntur, remanere. Illud etiam, nos facile decipi
solere iudicio sensus, tum cum perturbationibus alij aliis
impellimur. Veluti timidus, & ignauus, metu, & insano
amore affectus, amore, ita ut parua specie ac similitudine
ductus, ille hostes, hic eum quem amat, videre videatur,
atque id quo maiore perturbatione incitatus sit, eo minore
rei similitudine obiecta fallitur. Eodemque modo & ira
cundia incitati homines, & omnibus cupiditatibus inflam
mati, facile omnes decipi & captari solent. eoque magis quo
maior perturbationum impetu incitantur. Itaque ij qui
febre iactantur, interdum in parietibus bestiolas parua
lineamentorum quae inducta sunt similitudine ducti, ines
se existimant: atque haec opinio ita eis cum ipsis perturba
tionibus crescit, ut si non grauiter afflicteretur, id falsum esse
non ignorent. si maior sit & grauior morbus, ad eas etiam
bestiolas inuolent, totoque impetu ferantur. Idque fit pro
pterea, quod non eadem animi vi iudicent ea pars quae do
minatur, & ea in qua visiones imprimuntur. Quod hinc
sciri potest, quia cum sol pedalis videatur, saepe visioni ali
quid aliud repugnat: & quadam digitorum perplexorum
in mouendo. & tangendo vicissitudine unum duo viden
tur, sed tamen non duo esse concedimus. Verius enim aspe

Etus quàm tactus iudicium est. Quòd si solus nobis tactus
 datus esset unum duo esse indicaremus. fallimur autem ac
 mentimur his in rebus, propterea quòd non solum cum res
 quæ sensum mouet, pulsu agitur, apparent nobis quales-
 cunque res, sed etiam cum ipse sensus mouetur, præser-
 tim si eodem modo, quo à re quæ sensui obicitur, mouea-
 tur, veluti terra nauigantibus moueri videtur, quòd ab al-
 io aspectus mouetur. Ex quibus illud perspicui licet, non
 solum vigilantibus motus eos qui ab iis sensibus qui ex-
 trinsecus obiecta sentiunt, quique in externis corporis par-
 tibus insunt, gignantur, incidere, sed etiam tum cum af-
 fectio illa quam somnum vocamus, existit: imò verò tum
 maximè se offerre. Interdum enim, cum sensu intenti sunt
 & occupati, unà cum mente expelluntur, obruunturque
 ut paruus ignis à magnò, & à magnis parui dolores ac vo-
 luptates. Cum autem nihil agunt & quiescunt, etiam exi-
 guæ videntur. Noctu verò quia otiosi sunt illi sensus qui
 per singulas corporis partes sunt dispersi, nec ipsi quicquam
 agere possunt, quòd calor ex summis membris in intimas
 partes se regerit, ad sensus fontem & principium delabun-
 tur, tumque euidentiores fiunt omni perturbatione seda-
 ta. sic autem quenque motum in animo gigni continenter
 existimare debemus, ut vertigines illæ quæ per summa a-
 quarum decurrere solent, quæ saepe sui similes permanent,
 interdum ab aqua alium cursum accipiente in alias formas
 mutantur. Itaque post cibū, & admodum pueris, ut infan-
 tibus, somnia non incidunt, quia multa sit tum agitatio ve-
 hemensque motus propter eum calorem, quem cibus gignit.
 Quocirca quemadmodum aquam aut alium humorem

Cap. 3. Argumentus

Causa magis duo
 unum q. n. somni
 accidit (minu)
 cur ea interdum
 sine errore nobis
 repræsentat ma-
 gnos rerū autem
 sensu perceptus
 quidam autem
 apparent in

ut vertigines in
 hic motus in aq.
 positus in versantib
 ipsi imaginibus si
 calor qui se
 recipit ad sum. fon-
 tem sedatur su-
 mouet ipsa magi-
 nae absque confu-
 sione. vero ad huc
 existeret ipsa
 imaginis (maxima
 gigni confusione)
 atque ita somnia
 maxime turbulen-
 ta efficiuntur

si quis vehementer bacillo commoveat, interdum nullum simulacrum videtur, interdum videtur quidem, sed omnino inflexum ac deforme, ut aliud atque est videatur, sedata autem & tranquilla aqua, purum & illustre videtur. sic in somno visa & motuum reliquia quæ à sensibus eveniunt, nonnunquā à maiore quodā motu quē dixi, omnino obruuntur, interdū verò turbulenta quædā visa, & prodigiosa, & ingrata omnino somnia videntur, ut furentibus, febre laborantibus, & ebriis. Hæ enim perturbationes cum spiritus plenæ sint, magnum & motū & tumultum afferunt. Cum verò tranquillus est & secretus sanguis in iis animantibus quæ sanguinem habent, motiones sensorū quæ integræ servatae sunt à quoque sensu, quieta & sedata somnia ita efficiunt, ut aliquid nobis appareat, videamurq; ab iis quidem quæ ab aspectu delabuntur, videre: ex iis autem quæ ab auditu, audire. quod fit etiā in cæteris sensibus eodē modo. Quoniam enim illinc ad principium, motus pervenit, etiam vigilantes videre, audire, ac sensu percipere videntur, quodq; aspectus interdum moveri videtur, cum ut diximus, non moveatur, & tactus duos motus nunciat, vnum duo videtur. Principium enim, quod à singulis sensibus fuerit oblatum, id omnino ac semper affirmat, nisi aliud quod plus possit, contradicat. Species igitur offertur omnino, sed non omnino ac planè assensu id quod videtur approbatur, sed ita deniq; si eius partis quæ iudicando valet, actio cohibetur, vel proprio sibi motu minime agitur. Ut autē diximus alios alia animi perturbatione facile decipi captarique sole re, sic dormientes somno & sensu pulsu & agitatione, & aliis quæ per sensum accidunt: ita ut quod parva similitudine

Interdum vero
turbulenta

Cum somniorum
nonnulla sunt magis
turbulenta et ter-
ribilia. alia vero
magis tranquilla
seca proficiunt
ex perturbatis
ut sunt hæc
sedata...

Nisi aliud quod

per illud quod per se
ratio ipsa intelligit
Impedire autem quo mi-
nus fantasmatibus
& per somnia appa-
rent fidem adhibeamus.

ad aliud accedit, illud esse videatur. Cum enim dormimus, defluente in principium maxima sanguinis copia, motus qui insunt alij vi & facultate, alij reipsa, una delabuntur, id quod ita fit ut in huiusmodi motu, ex illis motionibus una quadam se exerat atque offerat, quæ postquam euauit alia ei succedit: eodemque modo inter se afficiuntur. ^{una autem} ^{quæ ex} ^{subere} ^{formata} ^{aut alia} ^{materia}, in qua liquefacto sale extant. Hoc sanè modo illæ motiones cum non sint, posse esse dicuntur reiecto autem eo quo ne extarent impediebantur, tum reipsa sunt, tumque ipsæ liberæ ac solutæ in parua sanguinis copia, qui in sensuum sedibus inest, similitudinem eorum à quibus motio profecta est ostendunt, non secus, quàm ea quæ in nubibus apparent, quæ ad hominis & centaurorum figuram similitudine accedentia cito euanescent. quorum quicque est ut dixi, quasi reliquæ eorum de quibus vigilantes cogitauimus aut egimus. ac cum id quod reuera sensum mouet abscessit, verè etiam dici potest, hoc tale esse qualis sit Coriscus. Cum autem sensus erat ea pars cuius est proprium iudicium, Coriscum esse non assentitur, neque præscribit, sed ex eo ad veram illius Corisci notionem peruenit. Quæ igitur vis etiam sentiendo, hoc ipsum dicit: nisi à sanguine omnino eius assensus cohibeatur, ut ià quasi omni sensu careat, ea à motibus iis qui in sensuum sedibus inhaerent, agitur, tumque ipsa similitudo id quod verum est videtur. Tantæque somni vis est, ut possit efficere quo id nos lateat. Ut igitur si quis oculo digitum subiectum esse ignoret, non solum apparet, sed unum duo esse assentitur: si non ignoret, videtur illi quidem, non tamen assentitur: sic in somno, si se dormire sentiat, sensumque ha-

Cum enim dormimus
Quæ ad cor una
cum spiritu calore
defluente
beneficio in virtute
fantastica imagines
eorum exstantur ...
quorum quicque
una somma accidere
ex iis de quibus vigilantes
et sic sepe cogitamus.

ARIST. LIBER

beat eius affectionis, quæ eius partis propria est, quæ sensum habeat, species quidem occurrer, sed tamen animi quædam pars speciem Corisci versari in animo assentietur. Coriscum autem non esse id quod occurrat, confitebitur. Plerumque autem fit, ut dormiente aliquo quædam animi eius pars id quod occurrat, somnium esse approbet. Quod si se dormire ignoret, nihil ^{visi} visioni resistit. Nos autem verum dicere, motusque visorum esse quosdam in sensuum sedibus ita denique perspicui poterit, si quis eò animum intendat, ut conetur recordari, quæ nobis vsuueniunt, & cum somno primum grauari incipimus, & cum à somno excitati sumus. Fit enim interdum, ut quæ simulacra in somno cupiam offerebantur, ea expergefactus, motus esse animi, qui in sensuum sedibus relictis essent, comperiat, præsertim cum nonnullis pueris, etiam cum apertis oculis planè vigilant, in tenebris spectra permulta moueri videantur, ut plerumque præ metu se occultant & abdant. Ex quibus omnibus colligendum est, somnium esse visionem quandam, atque eam quæ in somno existat. Quæ enim spectra modo commemorauimus, non sunt somnia, nec si quid aliud liberatis solumque somno sensibus occurrat: neque verò quicquid secundum quietem videtur, id cōtinuò somnium est. Primum enim ita accidit, ut nonnulli quadam ex parte sensuum & sonorum, & luminis, & saporum, & tactus, etsi leuiter & quasi eminus habeant. Iam enim quidam qui dormientes leuiter aspiciebant, cum lucernæ lumen se vidisse leuiter per somnium existimarent, experrecti statim id lumen lucernæ quod re vera obiectum esset, agnouerunt: & cum gallorum canumque vocem leuiter audirent, excitati som-

fit enim interdum
hoc accidit propter
maximam aut affe-
ctionem ...

Quæ enim spectra

Somnium ita appa-
retur, ut
fit fantasma ex
sensuum ad
sensum vel
in fantasia residente
sub profectum tempo-
re somni ...

Et cum gallorum

hoc accidit quando
modo quodam modo
affectionem summam inter
vigilantes et dormien-
tes ...

no planè intellexerunt. Deinde ^{quidam enim} ~~verò~~ nonnulli etiam rogati
respondent. fieri enim potest, ut tum cum planè vel vigila-
mus, vel dormimus, si alterū in nobis inest, alterum etiam
nobis quodammodo conueniat, quorum neutrum somnium
esse concedendum est. Neque verò ^{falsas} somnia sunt, si quæ verè
cogitationes in somno nobis præter ^{visas} ~~visa~~ ^{incidunt} ~~incidunt~~. Sed visio
ea quæ ex sensuum pulsu, & agitatione nobis dormientibus
qua ex parte dormimus, occurrit, id demum somnium est.
Sunt autem quidam quibus in vita somnium nullum vide-
re contingit. Rarum quidem hoc ipsum est, sed tamen acci-
dit. Ac nonnullis quidem ita per totam vitam vsuuenit, al-
ij autem progrediētibus corroboratisque iam ætatibus, cum
antea somnium nullum vidiſſent. Causa autem cur non in-
cidant, eadem est quæ efficit cur pueri non somnient, & cur
minus somnia occurrant post cibum. qui enim ita à natura
instituti sunt, ut magna in eis exhalationum copia ad supe-
riorem locum & cerebrum feratur, aut rursus deorsum mis-
sa magnis motibus omnia impleat, in eis consentaneum est,
nullam animo visionem obici. Corroborata autem ætate
non est alienum, si somnia videant, præsertim cum muta-
tione aliqua aut etatis, aut affectionis, necesse sit hanc ipsam
repugnantiam consequi.

F iij

Causa aut
cur

Causa cur pueri non
somniaut est quod
in eis magna copia
copiam habent omni-
motus spirituum
in dispositionem
diffoluit & diffi-
per id quod spiritus
esse potest somnia
ut aqua vasa immo-
ta & agitata ymse
commotus conuulsi-
magnos reddere non
potest . . .

Quia aliquando somniorum
non est negligenda omnia
ho atque significatio
fuerit breuissime disputata
de diuinatione & f
somnia fieri potest...

Aristotelis de Diuina-

TIONE QUAE IN

somno existit, Liber.

Cap. 1.

E diuinatione autem quae in somnis
oritur, euenireque à somnis dicitur, hoc
verè dici potest, nec eam contemnere
facile, nec fidem habere. Nam & om-
nes vel pleròsque assentiri somnia ali-
quam notam habere fidem facit, au-
thoritatèque habet, quasi id ita esse, experientia comper-
tum sit. & de quibusdam ex somniis diuinationem esse,
non est incredibile. Quadam enim ratione nititur. Itaque
de aliis somniorum generibus existimare licet eodem modo.

At verò nullam causam consentaneam cernere, quae eue-
niat, id denique facit, ut eius nulla sit autoritas. Nam
Deum esse qui somnia mittat, præter alia quae à ratione a-
liena sunt, etiam illud alienum est, & Dei maiestate indi-
gnū, eum illa non optimis viris nec prudentissimis, sed qui-
busuis mittere. Sublata autem causa quae à Deo ducitur,
alia consentanea nulla videbitur. Causam enim reperire,
cur aliqui futura de iis præsentiant, quae in columnis Her-
culis aut in Borysthene sint: maius est, quàm quo no-
stra sapientia peruenire possit. Igitur somnia vel causa
sint necesse est, vel notae rerum futurarum, vel euen-
tus, idque aut omnia, aut quaedam eorum, aut vnum
tantummodo. Causam autem appello, veluti luna cau-
sa est cur sol deficiat, & labor febris causa. Nota au-

Nam Deus esse
Uocat arist. somnia
fuerit breuissime
disputata de diuinatione
& f
somnia fieri potest...
Nam Deus esse
Uocat arist. somnia
fuerit breuissime
disputata de diuinatione
& f
somnia fieri potest...
Nam Deus esse
Uocat arist. somnia
fuerit breuissime
disputata de diuinatione
& f
somnia fieri potest...

Quia somniorum genera
constituit & quodammodo
sunt causae futurorum
ut ex somniis gratia
sunt ex oculis inter
somnia & somnia
huc & vultu
modo huiusmodi
expugnandum, atque

Quia somniorum genera
constituit & quodammodo
sunt causae futurorum
ut ex somniis gratia
sunt ex oculis inter
somnia & somnia
huc & vultu
modo huiusmodi
expugnandum, atque

*omne somnium est morbum signum est morbus et al
quodammodo somnium est morbus signum est morbus et al*
DE DIVIN. PER SOMNIVM. 41 *quod somnium est morbus signum est morbus et al*

tem & signum defectionis est, cum astrum subire inci-
pit, linguae verò asperitas febris: casus autem cum aliquis
ambulat, solis defectio. Neque enim nota est hac defectio-
nis, neque causa, nec ambulationis, aut itineris defectio. Ita-
que nihil eorum quæ casu fortè, temerè eueniunt, semper
aut plerumque accidit. An somniorum partim causæ sunt,
partim nota, ut eorum quæ corporibus eueniunt? Dicunt
enim clarissimi etiam medici, obseruanda esse somnia dili-
genter. Quod cum omnes qui arte quauis præditi sunt, exi-
stimare debent, tum vel maximè ij quibus aliquid propo-
situm est ad considerandum, quique philosophantur. Mo-
tus enim qui interdiu existunt, nisi permagni sint & ve-
hementes, à maioribus qui vigilantibus incidunt, obscu-
rantur. Quod contrà fit in somno, in quo perexigui magni
videntur esse. Idquæ sepe numero in iis quæ dormientibus
vsuueniunt, animaduerti licet. Ij enim & fulminasse, to-
nuisseque putant, cum soni exigui aures eorum pulsant ac
feriunt: & melis aliarumque rerum dulcium se succum
percipere, cum leniter pituita diffluit: & per ignem ambu-
lare, magnoque calore affici, cum calor exiguus aliquam
eorum partem occupat. Quæ quidem omnia cum excitati
sunt, ita se habere intelligunt. Ita fit, ut quoniam omnium
rerum parua sunt initia, perspicuum sit morborum etiam
esse, aliarumque affectionum, quæ in corporibus posteris tem-
poribus existunt. Ex quo illud etiam perspicuum est, necesse
esse hæc ipsa à dormientibus magis animaduerti ac notari,
quàm à vigilantibus. Quinetiam non est absurdum, nonnul-
la eorum quæ secundum quietem videntur, causam esse sua-
rum cuique actionum. Vt enim cū aliquid acturi sumus, aut

*Dicunt enim
clarissimi
Morborum Causam
somnia plerumque
statum morbi esse
determinationem
somnia quod somnia
clarissimi medici
somnia interpretantur
somnia quod
depletionem de
pena naturalis
proficiunt, quare
illud commune
somnia ne curet
non est de
intelligendum
de aliis morbis
somnia ...*

*perspicuum sit
Morborum
parui motus parumque
motus facilius
natura in somno
in vigilia atque
morborum futura parum
somnia in corpore
Sed ista a natura
a natura animaduerti
in somno quæ in vigilia*

tis variisque motibus agitantur, rerum futurarum euenta
 coniciunt & assequuntur, ut nonnulli unà certantes ali-
 quando præmium auferunt. Vt enim dici solet, Si sæpe iā-
 cias, aliud aliàs ieceris. Quod etiam fit in somniis. Nec ve-
 rò mirum videri debet, si pleraque somnia non eueniant,
 cum pleraque etiam earum significationum quæ ad corpus
 nostrum pertinent, & quæ à naturis cælestibus portendun-
 tur, ad exitus non perducantur: quo in genere sunt etiam
 quæ aquam ventosque portendunt. Si qua enim vis alia
 maior oriatur, quam à qua originem erat res habitura,
 non sequitur id cuius erat significatio. & pleraque eorum
 quæ rectè agenda censuimus, à valentioribus causis direm-
 pta sunt. Omnino enim non omne quod futurum fuit, eue-
 nit, neque idem est τὸ ἐσόμενον, καὶ τὸ μέλλον, id est, quod erit
 & futurum est, sed tamen fatendum est & causas esse quæ
 impedimento fuerint, quò minus absoluta sint, & hæc ipsæ
 significationes factæ sint aliquarum rerum quæ non eue-
 rint. De iis autem somniis quorum non sunt eiusmodi cau-
 sæ, quas diximus, sed disiunctæ sunt vel temporibus, vel lo-
 cis, vel magnitudine, aut quæ nihil horum habent, sed ta-
 men causas in se iis quibus visa sunt somnia, non continent
 in iis certè, nisi casus & fortuna dominantur, hæc potius
 ratio quæ sequitur, afferenda est, quàm id quod vult. De-
 mocritus, qui eorū causas facit imagines & fluxiones. Vt
 enim cum aliquis aquam, aut aëra pellit, id etiam aliud pel-
 lit, illoque quiescente, interdum ad quoddam tempus motus
 ille durat, eo qui mouerat, absente: sic nihil prohibet motus
 aliquos, & sensus in animos somniantium obrepere ab iis
 rebus, à quibus ille imagines & fluxiones efficit, & cum

Quod aut fit
 in Melancholia
 motus est iuncti &
 uoluntatis spiritus
 obidius fu. Melancholia
 folio sapientie alic
 atque alicui
 motus est iuncti
 scriptum frequentius
 attingat ...

Non vero mirum
 rationem reddere cur
 pleraque somnia
 non eueniant. Ratio
 aut est quod præpo-
 sitantur & uincunt
 futurorum causas, a
 causis potentiori-
 bus ...
 τὸ ἐσόμενον, καὶ τὸ μέλλον
 id quod erit
 futurum accidet
 futurum non necessa-
 rio euenit ...

De iis aut

obidius aqua de somniis
 emolissimus & g
 non sunt in aëre
 potestate ...

videtur sed obscure

satis, ~~sed~~ ^{magis} ~~infirmitas~~ ^{atque} ~~et~~ ^{illuc} ~~impelluntur~~ ^{dissipentur}

a coelesti virtute

per abus agitatione

vel quodam somnia

multa habent

fortis abuecho ubi

quod magis sunt ab

de vacui omnibus

omnibus publicis nego

tibus ...

non sapientissimo

cuique

at ignorantibus

sophis simplicioribus

et abuechores ad

omnibus somnia

cupiunt aphores

esse quam sapient

tas. Ignorantibus

sapientibus huius mundi

fuerit esse apud

Deum ...

sed illud modo

semper praesentire

conatur Deum no

muntibus somnia

fuerit futura

afrudi futurum

exhibet ...

influent, magis sensu percipi noctu: quod cum interdiu huc

atque illuc impelluntur, dissipentur. Magis enim vacuum

est, ac liberum cœlum ab omni motu & perturbatione no-

ctu, propterea quod tranquilliores noctes sunt. & motus

quidem ipsi corpus sensu afficiunt magis secundum quie-

tem, quia dormientes paruos etiam motus & agitationes

interiores facilius percipiant, quàm vigilantes. Hic autem

motus visa obiciunt, ex quibus futura de rebus eius gene-

ris præsentunt. Ob eamque causam hi motus animi de fe-

ce vulgi hominibus, non sapientissimo cuique incidunt (in-

terdiu enim sapientibus etiam occurrent, si visa Deus ho-

minibus daret) sed illud modò verisimile est, vulgus futura

prænoscere: quia scilicet eorū mens minus referta curis, &

veluti deserta omnibus cogitationibus vacua facilius com-

mouetur, & impellentis ratione agitur. Quod si qui fu-

rentes futura præsentunt, motus ad naturam accommodati

in causa sunt, qui eos non offendunt, sed ab eis somnouen-

tur. Itaque externorum sensu afficiuntur maximè. Non-

nulli autem sunt qui somnia certiora habent, notique de

notis & amicis aliqua præsentire solent, propterea quod

noti & amici alij aliis curæ sunt. Ut enim se procul ma-

gis agnoscunt, & præsentunt, sic eorum qui noti sunt mo-

tiones notiores. Melancholici verò propter animi impetum

vehementiorem, ut eminus iaculantes collimant, & quod

facile ac citò animum mutant, id quod consequens est, cer-

nunt. Quasi enim Philegide poemata, furentes ea quæ si-

mili serie ordinèque continuantur, & dicunt, & sentiunt:

verbi gratia, poema quod Venerem appellauit, & ita cum

principio reliqua coniungunt. Et præterea propter animi

DE MOTV ANIMANT.

impetum quo feruntur, motus eorum ab alio non exceduntur. Is autem demum optimus somniorum coniectore est, qui similitudines rerum potest cognoscere, (est enim cuiusvis re-
cta claraque somnia internoscere) similitudines autem di-
co, propterea quod visa, quemadmodum iam dixi, similia
ferè sunt iis imaginibus quæ in aqua cernuntur. Illic autem
si quædam sit paulò maior perturbatio & impulsio, nullo
modo species & imagines ad verarum rerum similitudinem
accedunt. Accuratè verò species rerum, is demum interno-
scere potest, qui celeritate quadam motuque ingenij sensu
deprehendere, atque perspicere potest dissimiles, atque distor-
tas imagines, sintne hominis, an equi, an quarumlibet alia-
rum rerum. Atque idem quodammodo de somniis iudican-
dum, quandoquidem perturbationes recta & clara somnia
excludunt. Ac quid somnus sit, quid somnium, & quamo-
brem utrumque eueniat, & præterea de diuinatione per
somnia, diximus. Nunc de communi motu animantium
dicendum est.

Aristotelis de Motu ANIMANTIVM LIB.

DE MOTU ANIMALIUM quicquid in quoque ge-
nere eorum cernatur, quæ illius differentie,
quæque causæ sint eorum, quæ sigillatim
eis conueniunt, aliis libris dicendum est.
Nunc autem quæ causa sit communis, cur
animalia quouis motu creantur (alia enim animalia volat.

Je aut somnum
ostendit quoniam sunt
optimi somnii
interpretatio, sunt aut
huiusmodi qui ex ad-
eanti sunt ingenuo
periti quoniam
et similitudines
et differentia ad
non ignorat...

Argumentum
Abelli de
Cap. 1. Motu animalium

De animalium motu
hoc abelli disputat
ab aliis prout quædam
aut tam multum
prohibet (et ex aggr
tunc: alia enim volat
alia natant, alia
graduntur, et quæ
quidam alia autem
non agunt...

Disputationibus multis
 Quoniam a prima cau-
 sa mouetur ois
 immobilis, quæ ipsi
 autem unus mouendi
 tubus ...

facit que flexio
 Inuenitur illud punctum
 quod est in medio
 curuaturæ quædam
 eius causa sit
 unus, quoniam
 rationes obtiner
 nempè ratio me
 flexio et inflexio ...

alia nant, quædam ingrediuntur, nonnulla mouentur aliis modis eiusdem generis) videndum est. Ac illud quidem, principium esse aliorum motuum id quod se ipsum moueat, idque ab omni motu esse liberum, & quod prius motum afferat, id non moueri aliunde oportere, antè expositum est, cum motus sempiternus an esset, & si esset, quidnam esset explicaremus. Hoc autem non solum ex oratione generali intelligendum est, verum etiam ex singulis rebus, & iis quæ sub sensum cadunt, quorum sanè gratia ea quæ de vniuerso genere sunt exquirimus, & ad quæ sermones generales accommodari censemus oportere. In his enim animaduerti licet, fieri non posse, ut re nulla quiescente & stante motus consequatur, ac primum in ipsis animantibus. Si qua enim pars mouetur, aliquam quiescere oportet: ob eamque causam flexus animalibus dati sunt. Quasi enim centro inflexionibus utuntur, efficiturque totum membrum, in quo est inflexio, & unum & duo, & rectum, & inflexum, facitque flexus, ut vim se mouendi habeat, atque re ipsa moueatur. Cum autem inflectitur ac mouetur, unum quidem punctum ex iis quæ sunt in flexu mouetur, aliud verò quiescit, non secus ac si diametri partes A & D quiescant, B verò moueatur, & AC fiat. Sed hic centrum omnino indiuiduum videtur: motum enim, ut aiunt, in his ipsis contingunt, cum nihil eorum quæ mathematici tractant, moueatur. Quæ autem in flexibus commissurisque reperiuntur, interdum unum, interdum duo & possunt esse, & reuera fiunt. Sed tamen principium motus quæ ex parte principium est, quiescit, cum pars inferior mouetur, ut cum mouetur brachium, quiescit pars illa, quæ Græci ὁλόκεστος vocant: cum

autem totum membrum, humerus: & cum tibia, genu: cum
 verò totum crus, id quod *ixlop* vocatur. Illud igitur perspi-
 cuum est, unāquaque rem in se habere oportere aliquid,
 quod quiescat, unde principium motus profisciscatur, & in
 quo affirmata, & tota simul & per partes mouebitur, quæ
 tamen quis per se irrita sit futura: nisi sit extra quippiam,
 quod planè quiescat, ab omniq; motu sit liberum. Sed ope-
 ra præcium est diligentius de eo quod dictum, disputare.
 Habet enim disputationem quæ non solum ad animalia,
 verum etiā ad huius vniuersitatis motū conuersionemque
 pertinet. Vt enim in ea necesse est esse aliquid, quod aliunde
 nō renouetur, si modo moueatur, sic ac multò etiam magis
 in inanimantibus aliquid sit extra oportet, quod nullo modo
 moueri possit, & in quo fixa & firmo moueatur id quod
 mouetur. Si enim cedat semper ut muribus qui sub terra
 sunt, vel iis qui in arena iter faciunt, non progrediuntur, nec
 ingressus futurus est, nisi fixa terra stet: nec volatus, nec pi-
 scium progressus, nisi aër & mare contra fixa nitatur. Hoc
 autem diuersum sit ab eo quod mouetur, necesse est, totūq;
 à toto, id quæ quod ita immobile sit, nullā partem esse opor-
 tet eius quod pulsu agitetur. Aliter enim non mouebitur.
 Id quæ intelligi potest, ex eo quod quæritur, quamobrem na-
 uis extrinsecus, si quis cōto malum pellat, aut aliquā aliam
 partem, facile moueat, sū in ipsa navi quispiam hoc con-
 tur facere, nūquam mouere possit, ne si Titius quidem flet,
 aut Aquilo in interioribus navis partibus, si modo quisquā
 est qui flet eo modo quem pictores faciunt. Eum enim ex se
 ventū emittere depingunt. Siue enim leniter ventum emit-
 tat, siue ita vehementer, ut ventum maximum faciat, siue

Quid igitur
 perspicuum
 Concludit in ipso animi
 motu effici circa
 quod sit immobile ut
 in ipso animi
 motu ob quiescentem
 circa quod sit im-
 mobile...

Ut enim in
 hoc enim caelum perpe-
 tuo mouetur circa
 terram immobilem...

Ne si Titius
 per Titium nullo
 modo mouetur magna
 corporis mole
 per Titium Titius
 et apud inferos
 non est magna terra
 occupare...

ARIST. LIBER

aliquid aliud sit quod proiciatur aut pellatur, necesse est hoc primum, ut in aliqua eius parte quæ quiescat, fixus & hærens incitet, deinde rursus hæc pars aut ipsa aut ea cuius illa est pars, in aliqua re extrinsecus hærens fixa permaneat. Is aut qui nauigium incitat, cum in nauigio ipse sit, & ipsi nauigio innitatur, rectè nauigium non mouet nec impellit, propterea quòd necesse sit id quo nitatur, fixum permanere. Ei autem accidit, ut idem sit & quod mouetur, & id quo nititur. At cū extrinsecus impellit aut trahit, mouet, quod

Quærit autem hoc

Quærit utrum illud
quod mouet cælum
aliquid rei innitatur
cui quæstioni nega-
do respondendum
est quod deus vel
intelligentia mouens
cælum nulli rei
innitatur...

Sed quod vertices
Arguit vultus quod
existimantur cælum
moueri a duobus
polis nempe arctico
et antarctico...

qui autem faciunt

poetae fingunt Oceanum
in terra stantem
et circumferat quassam
in manibus habentem
cælum mouere per se
mouere nā illi voce
dant ut cælum moue-

terra nulla sit pars naus. Quæri autem hoc loco potest, si quid totum cælum moueat, idne & ab omni motu liberum esse, & nullam cæli partem esse, nec in cælo esse oportet. Siue enim aliquid quod ipsum mouetur, cælum moueat, necesse est ipsum & in aliquo nixum quod sit immobile motum afferre, & nullam eius partem esse quod moueat, siue statim immobile est id quod mouet, eodem modo necesse est non esse partem eius quod mouetur. Itaque hoc rectè asserunt, qui sentiunt, cum nobis voluitur, nullam eius partem quiescere. Aut enim totum necesse esset manere, aut eius coherentem naturam diuelli atque diripi. Sed quod vertices quandam vim habere existimant, cum nullius sint magnitudinis, sed sint extrema & puncta, hoc non rectè sentiunt. Nam præter id, quòd huius generis res nulla sua essentia constant, id etiam fieri non potest ut aliquid vno motu à duobus agitetur. Atqui polos duos faciunt. Atque an sit aliquid quod eā rationem ad vniuersum habeat, quam terra ad animantia, & quæ per se ipsa mouentur, his talibus rationibus ductus aliquis possit quærere. Fabularum autem scriptores, qui Atlantem faciunt pedes in terra fixos

velut aliquid in terra fixum
aut totum per se mouere...

habentem, videri possunt fabulam hanc ratione quadam ducti protulisse, quasi iste media lineæ obtineat, & cælum circum vertices incitet. Idque rationi consentaneum vsuueniat, quòd terra suis ponderibus nixa permaneat immobilis. Sed qui in ea sententia sunt, necesse est dicant, eam nullam esse partē huius vniuersitatis: ac præterea vim oportet parem faciant eius quod motū afferat, & eius quod quiescat. Est enim magna vis qua quiescit id quod manet, quē admodum ea etiā qua mouet id quod mouetur, estque necessario proportio quādā vt contrariorum motuum, sic & statuum, quorū omnium ij qui pares sunt, cum alij ab alijs nihil patiantur & accipiant, maiore quadam vi qua excellit, facile vincuntur. Itaque siue Atlas, siue aliquid aliud est quod intus manens, moueat, non debet connitendo plus posse, quiete, qua terra fixa permanet, aut certē de medio suoque loco terra tolletur. Vt enim id quod motū affert, pellit, sic id cui motus affertur, impellitur: atque adeò secundum vires eodem modo. Mouet autem primum id quod quiescit, ita maior & amplior vis est aut similis & par, quietis. Eodēmq; modo vis eius quod mouetur, nec mouet. Tantam igitur vim esse terræ oportebit in quiescēdo, quātam totum cælum, atque id quod ipsum motu agitat, obtinet. Quod si fieri non potest, illud etiam fieri non potest, vt cælum moueatur ab aliqua re earū quæ in eo incluse sint. Existit autem quedam de motibus cæli partium quæstio, quam vt superioribus finitimam quisspiā tractandam considerandāque suscipiat. Si quis enim vi mouendi, terræ quietem statūque superet, non est id quidem dubiū, quin eam suo loco ac medio sit moturus. Atque illud etiam per-

uideri se et
quæst

Quæstio est quid
primum mouetur quod
terra et motum qui
esse uero ipsam et
motum
uero sunt vltimū esse
etiam; quomodo modum
terra non est
namque cui, contra
namque pellendo nau
tumultu ...

et per quolibet

Quomodo modum po
tentior motus mbe
ciliores impedi:
ita sane fieri potest
vt mbe ciliores
quod a violentia
motus impediatur.

Eandem igitur

atque abstrusum est
fieri terram
et quæstio tollit
cæli se habere
primū, æquales
vires vltimū ma
iores in quæstio
habere quam vltimū
motum primum
mouendo, atque vltimū
cæli ab illo vltimū
et motu ...

neque enim eodem

ARIST. LIBER

Impossibile est duplicem
significationem habere
eius modo quod in
fieri potest impossi-
bile est autem: aliter
quod suapte natu-
ra quidem fieri
potest: sed si
iniquitas sit aut
facilem est hoc pro-
pter impedimentum
aut aliam causam

spicuum est, vim eā à quo vis hæc profecta sit, nō esse infini-
tam & interminatā, quippe cum ne terra quidem infinita
sit magnitudinis. Ex quo fit ut ne eius quidem gravitas.
Quoniam autem quod fieri non potest, multis modis dicitur,
(neque enim eodem modo & vocem, & eos qui supra lu-
nam sunt, cerni non posse dicimus, nā illa necessario non vi-
debitur, hi verò cum sint in iis quæ sub aspectū cadere pos-
sint, videri tamen illic non possunt) cælum & occidere &
dirimi non posse necessario quidē existimamus: sed ut non
necessario id sit, ex hac ratione efficitur. Natura enim po-
test esse motus maior ea vi qua terra quiescit, & qua ignis
superāque corpora cientur. Ac si motus superiores maio-
resque iam sunt, hæc omnia alia ab aliis vicissim dirimen-
tur. Sin autē non sunt, sed esse possunt, (infinitas enim non
potest esse, propterea quod ne corpus quidem infinitū & im-
mensum esse potest) certe cælum dissolui ac dirimi poterit.
Quid enim hoc euenire prohibebit, siquidem in iis non est
quæ fieri non possunt? in iis autem non est quæ fieri non pos-
sunt, si necessarium nō est contrarium. Sed de hac questio-
ne alius erit ad disputandum locus. Nunc autem quærendū
est, utrū oporteat necne aliquid esse ab omni motu liberū,
quod & separatum sit ab eo quod moueatur, & pars illius
nulla sit: atque id an in hac vniuersitate ita esse sit necesse,
fortassis enim alienū hoc esse videbitur, si motus principium
interius esse ponatur. Itaque iis qui in ea sententia sunt, re-
ctè hoc ab Homero dictum esse videbitur.

„ Sed nunquam in terras summo deducere cælo
„ Excelsūque Iouem vobis doctūque licebit,
„ Diūque deæque omnes, labor haud vos inuerit ullus.

Nunc autem quæren-
dum

Ad hæc quæstiones
respondendum est
aequa esse primā
causam mouentem
inmobili a cæle-
stibus omnibus natura
& essentia distinctam

Atque illud quidem quod omnino est immobile, à re nulla
 comoueri potest. Hinc explicatur ea quæ modo posita est
 quæstio, utrum possit, necne, cæli conglutinatio dissolui, si ex
 principio quod motus expers sit, constitit. In animantibus
 autem non solum id quod ita est immobile, inesse debet, sed
 in iis etiam quæ loco mouentur, si qua ipsa sibi motum af-
 ferant. Eorum enim aliquid moueri oportet, aliquid stare
 ac quiescere, in quo hærens ac fixum id quod mouetur, pul-
 su agitabatur, veluti si quam sui partem animal moueat sem-
 per, vnum obfirmatur altero manente. De inanimis autem
 quæ motu cientur quæri potest, an omnia in se ipsa habeant,
 & id quod quiescat, & id quod moueat, & utrum hæc e-
 tiam necesse sit in aliquo eorum quæ extra sunt ac quiescunt,
 obfirmari, an id fieri non possit, ut in igne, aut terra, aut in
 aliqua re earum quæ inanimata sunt quidem: sed in iis hoc
 reperitur à quibus primo hæc ipsa mouentur. Quæ enim
 inanimata sunt, aliunde omnia mouentur. Principium autem
 eorum omnium quæ ita mouentur, ea sunt quæ seipsa mo-
 uent. Ac de his quidem talibus, quod ad animalia attinet,
 iam diximus. Omnia enim eius generis necesse est & in se
 habere id quod quiescat, & extra aliquid in quo se obfir-
 ment. An verò aliquid sit in cælo quod etiā primo motum
 afferat, incertum est, & de huiusmodi principio differendi
 alius locus est. Omnia autem animalia quæ motu cientur, in
 iis quæ extra sunt, fixa mouentur, & cum respirant, &
 expirant. Neque enim refert, magnumne pondus eiciant
 an paruum, id quod consputantes tussientesque faciunt,
 & ij qui edunt spiritum. Vtrum autem in eo quod se ip-
 sum loco mouet solo, aliquid stare ac quiescere oporteat,

G ij

*Is autem in animantibus
 autem*

*Is motu animæ
 duplex est immobilis
 vnum quod se
 motus est expers
 alterum quod est ani-
 mus: æternum quod
 se accendit quæ
 se est ad arcad
 fu flegne de mfo
 que ...*

*Quæ autem man-
 ma
 mundi aut à se
 vitale est, &
 eum manentia
 eum proprium, ut
 doceat cap. 4. 8.
 lib. de natura,
 ex quo loco querendum
 est quid sit anima
 mundi ...*

ita autem cum

*vel ad motum ani-
 malium duo voluti
 principia requiri
 nempc intrinsecus
 & extrinsecus
 & extrinsecus id
 cui impeditur moueri
 & mouetur
 Id quod est spiritus
 hæ sunt in animi modi
 motiones & se
 atantur magnitudi-
 contentione cum
 si sunt operata
 tussire inspirare
 & similes motiones*

nam primi ortus

ARIST. LIBER

non est dubium quod
primus ortus sit
gignens cum
militat super se possit
gignere

motus hic primus
motus localis videtur
tunc. de nat.
absolutus de simpli
aliter est de pri
mario: alii in ipso
sunt singulis ut
in ipso alicuius
omnibus de inter
m. de primis:
animata omnia hoc
motu mundi non
possunt nisi per
ita sunt et hoc
in eis magnitudi
dum affecta sunt

Restat ut quomodo
omnes primas
interius motus animae
applicat et ostendit
quomodo primus
aper per suum minister
ita facit. Ita ani
mae per suum facit
tunc appetit mouet

an etiam in eo quod per se commutatur atque augeat, quaestio est. Nam primi ortus & interitus alia est ratio. Si enim est ea quam ponimus ortus, interitusque motio prima, ea ipsa causa erit etiam ceterorum fortasse motuum omnium. Quemadmodum autem in universo, sic in animantibus motus hic primus est, cum omnibus suis iam partibus & numeris perfecta absolutaque sunt, ut etiam accessionis si quando fiat, & immutationis ipsa sibi causa sint, sin minus, non est necesse. Prima autem incrementa, primaque immutationes & ab alio, & per alia proficiuntur. At vero ortus atque interitus nihil ipsum sibi causa esse ullo modo potest. Nam & id quod mouet ei quod mouetur, & quod gignit ei quod gignitur, antecedere oportet, cum nihil se ipso sit antiquius. Ac de animo quidem, utrum moueatur necne, & si mouetur, quomodo moueatur, ante dictum est in iis quae de illo explicauimus. Quoniam autem in anima omnia ab alio mouentur, id quidem quod primum mouetur, & semper mouetur, quoniam modo moueatur, & quemadmodum motum afferat ceteris id quod primo mouet, ante in libris de prima philosophia expositum est. Restat, ut quomodo animus corpus moueat, & quod animantium motus principium sit, videamus. Ceteris enim praeter universi motum, animatae res causam mouendi dant & afferant, quae quidem aliae ab aliis non moueantur, quod aliae in alias incurrant. Itaque sine terminumque earum omnes motiones habent, quippe cum etiam rerum animatarum motus fines sibi propositos habeant. Nam cum animata omnia ob aliquam causam & moueant & moueantur, sit ut in eo quo suos motus appetitusque referunt, extremum mouendi constituent.

DE MOTU ANIMANTI.

Videmus autem rationem, visionem, consilium, voluntatē
 & cupiditatē animalia impellere, quæ quidē omnia ad mē-
 tem appetitūque referuntur. Nam visio & sensus eun-
 dem quem mens, locum obtinent, quippe cum omnia perti-
 neant ad iudicandum. Quanquam inter ea distinctio ac
 dissimilitudo est quædam, quā alio loco explicauimus.
 Voluntas autem, ira & cupiditas quidam sunt appetitus.
 Consilium verò cum rationis & appetitus communis sit
 fit ut etiam quod sub consilium cadit, eodem pertineat.
 Non omne autem quod ratione tractatur, sub electionem
 cadit, sed id demum quod rerum agendarum extremum
 est. Itaque quod eiusmodi est, id unum bonorum ad agen-
 dum impellit, non etiam omne quod est honestum. Qua e-
 nim ex parte aliud ad hoc quasi extremū refertur, & qua-
 tenus finis est aliorum quæ alicuius gratia sunt, eatenus ad
 agendum impellit. Ponendum est autem id quod bonum vi-
 detur, boni locū obtinere, & quod iucundum est, quoniā
 boni speciem gerit. Ex quo perspicuum est, esse quatenus si-
 militer moueatur id quod sempiterno motu ciatur, ab eo
 quod semper impellit, & unumquodque animantium: esse
 etiam quatenus aliter. Quocirca alia semper mouentur, a-
 nimalium autem motus terminum finemque habet. Quod
 autem semper honestum ac pulchrum est, & quod vere ac
 prius bonum est, & non aliās est, aliās non est, id diuinius
 ac multò præstantius est, unde etiam fit ut prius sit & an-
 tiquius. Ac primum quidem eiusmodi est, ut moueat &
 impellat, cum ab omni motu sit liberum. Appetitus autem
 & id in quo inest vis appetēdi cum motu ciatur, impellit ad
 agendum. Ab ultimo verò eorum quæ mouentur, non ne-

G iij

videmus autem
 rationem
 47 Opposita motus aro
 et prima interna
 de quo ad duo reuo
 cal nemo ad motu
 electum practicum
 et ipsum appetitum:
 voluntas in sub
 intellectu practi
 co: Cupiditas aut
 sub appetitu edere
 genditur ...
 Non omne aut
 7. dicitur sub electi
 onem cadit quod
 2. dicitur agendum
 est extremum ...
 Ponendum est
 autem
 Duplex est ad bonu
 vnum quod est
 in se ipso natura
 tale: alteru
 vero quod est appa
 rens ...
 De quo perspicuum
 7. dicitur aut u. pu
 na philosophia co
 lum perspicuo moueri
 a prima causa tem
 quod appetibili ...
 De primum
 quidem
 7. dicitur aut u. pu
 na philosophia co
 lum perspicuo moueri
 a prima causa tem
 quod appetibili ...
 De primum
 quidem
 7. dicitur aut u. pu
 na philosophia co
 lum perspicuo moueri
 a prima causa tem
 quod appetibili ...

ARIST. LIBER

cesse est quicquam moueri. Ex quibus illud etiam perspicuum est, mutationem loci rectè extremum esse eorum motuum, qui in ea quæ gignuntur, cadunt: præsertim cum moueatur loco, & ingrediantur animantia duce suo quodque appetitu aut consilio, cum aliquo in sensu aut visione facta mutatio est. Quæ ergo sit querat aliquis, ut qui mente animoq; aliquid complectitur, interdum agat, interdum non agat? & modo impellatur, modo non impellatur ad agendum? At enim simile quippiam hic accidere & vsuuenire videtur, quod iis qui de rebus ob omni motu liberis aliquid mente & ratione concludunt: sed hoc interest, quod illic perceptum & cognitio finis est (cum enim duas propositiones animo ac mente comprehendit, conclusionem tum comprehendit & reponit in animo) hic verò ex duabus propositionibus conclusio quæ ad agendum pertinet, efficitur, veluti cum quis animo concipit, omni homini esse ambulandum, & quod ipse homo est, ambulat statim. Si verò censeat, nemini homini nunc ambulandum esse, & idem homo sit, statim quiescit, atque hæc duo facit, nisi quid obstat & vim inferat. Agendum mihi est bonum, domus autem bona commodaque est, statim domum construit & adificat. Vestis autem integumentum est, veste careo, quo careo id faciendum est, veste autem careo, vestis igitur facienda est, & conclusio hæc. Vestis facienda est, ad agendum pertinet. Agendi autem principium ab initio ducit, & si vestis sit futura, quod primum est necesse est esse, quod si sit, id etiam, atque hoc statim facit. Illud ergo perspicuum est, conclusionem ad agendum pertinere. Propositiones autem quæ ad agendum valent, ex duobus generibus conficiuntur ex

Quæ ergo sit

*Duplex est motus
clat vnde theorice
Eum finis est
Vtutatis contentum
plato de cognitio:
actio vero practice
Eum finis est
actio quare hic
tantum intellectus
posterior nos ad
agendum impellit...*

Hic vero de

*Soat quales propo
sitiones intellectus
practicus vult aut
eas esse de bonis
appetentibus et de
re que possunt
fieri...*

bono & ex eo quod fieri potest. Vt autem nonnulli eorum qui rogata ponunt, sic mēs quæ præest & imperat, alteram propositionem quæ perspicua clarâque est, non consyderat. Vt si ambulare homini utile est, an sit ipse homo non laborat. Itaque cætera omnia quæ ratione non subducta gerimus, citò agimus. Cum enim vel sensum ad finem propositum nobis adhibemus, vel visionem vel mentem nostrâ, statim id agimus cuius cupiditate ducimur. Nam interrogationis aut cognitionis locum appetitus actio obtinet. Appetitus mihi bibendum esse censet, hoc autem in poculētis esse vel sensus admonuit, vel visio, vel mens, statim sequitur actio. Atque hoc quidem modo animantes ad mouendū & agendum impelluntur, ut extrema causa mouendi sit appetitus, qui impulsus est vel à sensu, vel à visis, & animi notitia. Eorum autem quæ gerere cupimus, partim cupiditate & ira, partim appetitu ac voluntate ducti, alia facimus, alia agimus. Quemadmodum opera quæ sua sponte incitantur, mouentur paruo impulsu, solutis laxatisque compaginum clauiculis aliis alias protrudentibus, & paruum currum incitatibus, à quo statim id quod in eo vehitur mouetur, & rursus in orbem incitatur, quòd impares rotas habeat: minor enim centri instar obtinet, quemadmodum in cylindris: sic animalia mouentur. Habent enim instrumenta eiusmodi, neruorum, ossiūque naturâ. Ossa enim sunt ut illic ligna & ferrum, nerui autem clauiculorum, quibus compagines continentur, locum tenent, quibus laxatis ac remissis, mouentur. Ac in operibus quidem quæ per se mouentur, & curribus non est commutatio, quandoquidem si minores interiores rotæ efficerentur, & rursus maiores,

Vt autem nonnulli

Quemadmodum in
aut symmetria
aethera (impulsionem)subiectum quia
satis est manifestum
ita intellectusprædictus rationi
nando aliquandopropositiones tan
quam per se satisnotam et manifestam
et cum...Igu de dictis
prædicti intellectus...Vt extrema
causavirtus appetitui
subseruiensMouet et mouetur
et diffusaextrema est causa
mouendi non quidempræcipua sed in
mutata aut potuit Minima
appetituimouendi est extrema
causa...Quemadmodum
opera quæQuomodo anima se
agit et moueturmotu progressivo
et regressivoquarunda... Ma
canica... ita et
efficitur... b. l.
et se moueri videtur...

ARIST. LIBER

in orbem etiam idem incitaretur. In animantibus autem idem
 amplificari & imminui potest figuraq; ac formæ membro-
 rum mutari, cum partes calore augentur, ac rursus frigore
 contrahuntur & immutentur. Immutant autem visa, sen-
 sus & notitiæ rerum. Sensus enim statim quædam sunt cõ-
 mutationes. Visa verò & notiones vim rerum obtinent.
 Species enim & imago caloris & frigoris, iucunda rei &
 horribilis quæ in animo obuersatur, talis est propemodum.
 qualis unaquæque res. Itaque horrore quodam & metu
 afficiuntur ij qui eas res sola animi cogitatione complectũ-
 tur, quæ quidem omnia affectiones sunt & commutatio-
 nes. Cum autem in corpore aliqua cõmutantur, partim ma-
 iora, partim minora sunt. Nec verò dubium est, quin par-
 ua mutatio in principio, magnas & multas mutationes a-
 libi afferat, ut siquid in clauo intèpestiue & importune cõ-
 mutetur, magna in prora sequitur mutatio. Quòd idẽ ca-
 lore fit, aut frigore, aut alia affectione generis eiusdem. Cũ
 enim fit in corde cõmutatio, etiam si in eius parte quæ sub
 sensum propter paruitatẽ non cadit existat, tamẽ magnam
 facit in corpore & ruboris & palloris & horroris & tre-
 moris, horumq; contrariorum dissimilitudinem. Ergo prin-
 cipium, ut dictum est, motus ab eo ducitur, quod in rebus a-
 gendis persequendum est atque fugiendum. Quorũ quidem
 notitiam & visionem, necessariò calor & frigus sequitur.
 Quod enim dolorem affert, id est quod declinandum est,
 quod autẽ voluptatem, expetendum: sed in paruis rebus hoc
 si cõtingat, percipi non potest. Ea autẽ quæ dolorem & vo-
 luptatẽ pariunt, omnia ferè cum frigore quodã sunt & ca-
 lore coniuncta, idq; ex affectionibus perturbationib; per-

Species enim &
 visa & fantasmata
 quæ ex parte
 experientia aut
 tristitia ad formam
 non tantum in
 corpore sunt inter
 uia sed etiam ex
 parte immutatio-
 nis...

spici licet. Spes enim metus, concubitus, ceteræque res asperæ
 & iucundæ, quæ ad corpus pertinent, aliæ certâ partē calore
 & frigore afficiunt aliæ totum corpus. Recordationes vero
 & expectationes cū hac ipsa quasi simulacra quædā adhi-
 bent, aliàs minorem, aliàs maiorem ad hæc efficienda materiā
 causamq; afferunt. Itaque optima quædā ratione construū-
 tur & comparantur ea quæ intimo corpore continentur,
 quæque sunt in principiis partium quæ instrumentorū vim
 habent, cum mutatur ex concretis in munda, & ex humidis
 in concreta, molliæque & dura vicissim alia ex aliis comu-
 tatur & fiunt. Quæ cum hoc modo fiunt, & præterea cū
 id quod efficiendi, & id quod patiendi vim habet, eam na-
 turam vimque habeant, quam sæpe numero diximus, cum
 ita accidit, ut sit id quod vim habet efficiendi, & alterum
 quod ferendi, & quasi accipiendi, nec ipsa quicquam eo-
 rum quæ ad eorum rationem pertinent, desiderant, tum
 statim illud facit, hoc accipit. Ob eamque causam simulat-
 que intelligit eundem esse, etiam proficiscitur, nisi aliquid
 sit aliud quod impediatur. Ac membra quidem quæ pro in-
 strumentis data sunt, affectiones ipsæ aptè comparant, ipsas
 autem affectiones, appetitus, appetitum visio, quæ vel à
 notione, vel a sensu proficiscitur. Simul autem ac cito id fit,
 per eorum quæ habent inter se affectionem agentis & pa-
 tientis naturam. Quod autem motum affert, ac primum
 animali, id in aliquo principio sit necesse est. Flexum porro
 unius principium esse alterius extremum finemque dixi-
 mus. Itaque eo interdum natura pro uno interdum pro duo-
 bus utitur. Cum enim illinc sit motus, necesse est unum si-
 gnorum extremorum quiescere, alterum moveri, quippe

Spes enim
metus

Immortal aliquot
affectiones quæ
de totum corpus
aut corpus flet
mutare solent...

Ac membra
quidem

Instrumentum primum
instrumentum fa-
cultatis motu
et docet aut
instrumentum sicut
non ea parte
est primum
et finis cuiusmodi
est flexus in motu
ut et autem
docet ex primum
Instrumentum
Instrumentum
Motus...

ARIST. LIBER

cum antea docuerimus id quod motum afferat, in aliquo quod quiescat, niti & fulciri oportere. Mouetur ergo & non mouet extrema pars brachij. Flexus autem eius qui in olecrano inest, id quidem mouetur, quod in eo est quod totum mouetur, sed aliquid etiam necesse est esse, quod ab omni motu sit liberum: quod quidem signum vnum posse esse dicimus, cum reipsa duo fiat. Ita si animal brachium esset, in huiusmodi commissura alicubi animus esset, qui motum afferret. Quoniā autem fieri potest, ut aliquid eorum quæ animo carent, eandem rationem ad manum habeat, ut si in manu bacillum moueat, certè animus in neutro extremorum esse ullo modo potest, nec in extremo, eius quod mouetur, nec in altero principio. Nam quoniam lignum in manu & principium & finem habet, propterea efficitur si in bacillo non insit principium quod vim mouendi ab animo habeat, ne in manu quidē esse. Eandem enim quam bacillus ad manum rationem extrema pars manus ad carpū habet, & rursus hæc ipsa pars ad gibberē. Nihil enim quæ connexa vinctæque sunt ab iis quæ non sunt, differunt, quādo quidem bacillum est veluti pars quædā separabilis. In nullo igitur sit principium necesse est, quod etiam est alterius finis & extremū: nec si sit aliud quod sit quā illud exterius. Veluti extremae bacilli partis in manu principium est, & huius in carpo. Quod si in manu non est, quod superius sit etiam principium, ne hic quidem erit. Cū enim totum etiam olecranū quiescit, omne quod deorsum coheret, mouetur. Quoniam autem eodem se modo res habet in

dextra & sinistra parte, & simul contrarias illas partes moueri accidit, ita ut dici nō possit, quod dextra pars quiescat,

Corrigitur primum est instrumentum facultatis motus...

Quandem
Erit animus in
Dicitur principium fa-
cultatis motus
quod esse in brachio
magis in manu
in flexione
Ad quod dicitur in
genuis de alyt
libris corporis
& Momentis de
in quibus in flexione
in flexione...

Quod non manet eodem

Aligot rationibus
efficitur cor esse
primum instrumentum
facultatis motus
primum aut ratio ita
intelligitur eius inue-
ta corporis membra
mouente aut in
aut contrariis motu-
ibus, Necesse est ut

leuam moueri, nec contra. Quoniámque in superiore semper utriusque parte principium situm est, animi sit principium necesse est in medio qui motum afferat. Vtriusque enim extremi medium extremum est. Quod etiam ita est in motibus, & iis qui à partibus superioribus, & iis qui ab inferioribus oriuntur ac fluunt, veluti ij qui à capite, & ij qui à tergo & spina fluunt, in iis animantibus quæ tergum habent. Idque non sine causa & ratione contigit. Hic enim sedem sensus esse dicimus. Ita fit ut cum locus is qui principium continet, à sensu cōmutatur & mutatur, ea etiam partes quæ coherent, & dilatatione amplificationeq; & contractione una mutantur, ut necesse sit hinc motum oriri animantibus. Pars autem corporis media, vi quidem ac facultate una est: qua verò ratione accipitur in suis functionibus, plura effici necesse est. Etenim simul à principio membra mouētur, quorū cū vnum quiescit, alterū motu cietur, ut in ABC, B mouetur, & A mouet. Atqui aliquid quiescat, oportet, si futurū est ut vnum moueatur, & alterum motum afferat. Vnum igitur cum A sit natura vique sua, re ipsa & officio duo erit. Quocirca sit necesse est non punctū sed magnitudo quædam. Atqui fieri potest, ut C vnà cū B moueatur. Ita necesse est utrunque principium eorū quæ in A sunt, cum etiam moueantur, mouere. Sit igitur oportet aliquid aliud præterea quod motum afferat, neq; moueatur. Nam obfirmari possunt à se inuicem extrema & prima quæ in A mouentur, ut si qui tergis offirmatis, crura cōmoueant. At necesse est esse aliquid quod utrique motum afferat, id autem est animus qui quidē ab eiusmodi magnitudine differt, & inest in ea. Ac ea quidē ratione, quamotus causa explicatur,

Hic enim sedem
a hanc ratio (in corde
organo collat cori
debetur facultas
sentire de mag
nudi loco alfa
cunctas sentendi
est in corde
ergo una facie
tas (Mouendi loco
quare hoc in loco
ut tertio de q. cap.
lib. 3. de sensibus
anima enim in
corde ut in se
Media vitalis
omnisque motus
de sensibus primi
primus ponit...
se corpus...
Obiter docet q. in
natura cordis quæ
aut cor re ipsa de
subiectum est
al operatione est
multiplex...

De ea quidē

Subiectus est motus
quædam causa q
in homine proposito
obiecto per intellectum
prædictum mouetur,
de postea mouetur
ipsam animam...

medium est appetitus, qui motū affert, cum ipse etiam mo-
uetur. In iis autem naturis quæ animatae sunt, aliquot eius
modi corpus esse debet. Ac illud quidem quod mouetur, sed
eam vim habet ut moueat, vim alienam accipere & quasi
pati potest. Quod autem motum affert, id vim quandā ha-
beat necesse est. Omnia autē animātia & spiritum habere
innatum videntur, & ab eo vires habere. In aliis quidē li-
bris quonā pacto innatus spiritus cōseruari possit, diximus.
Is autē ad principium quod animus est, eandē rationem ha-
bet, quam signum quod in flexibus mouet & mouetur, ad
id habet, quod motus omnis est expers. Quoniam autem
principium in aliis in corde situm est, in aliis in aliquo ratio-
nis eiusdem, ob eam causam spiritus etiam innatus hic ha-
bere sedem videtur. Ac spiritus quidem utrū idem est sem-
per, an alius atq; alius semper oritur: alta sit disputatio, ea-
dem enim etiam de aliis partibus institui potest. Videtur
autē ita à natura institutus esse, ut vim mouēdi habeat &
vires cōferat. Motus verò munera duo sunt pulsus & tra-
ctus. Quo fit ut instrumentū eā vim habeat, ut & ampli-
ficari possit & contrahi, cuiusmodi natura est spiritus. Nam
& cum sine vi contrahitur ad trahendum, & ob eandem
causam, ad pellendum valet: & grauitatem pondūsque ha-
bet ab ea quæ ignem imitantur, & leuitatem ad contraria.
Quod autem mouere debet, id vim iam habere nō oportet
commutatione. Corpora enim quæ natura constant, pra-
stantia quadam & excessu ita alia ab aliis superantur, ut
& id quod leue est, deorsum ab eo quod grauius, & quod
graue, sursum ab eo quod leuius est, cedendo pellatur. Ac
quæ pars sit qua cū mouetur ipsa, animus mouet, quamq; ob

Omnia autem
animantia

Quoniam in corde anima
situm est quoniam
spiritus qui de
clatatione et
contractione cor
mouet. Dicitur
propter cordi venas
et arterias ut
animos et muscu-
los quibus motu
habet oportet quod
ualeat moueri...

De spiritus
quidem

Quoniam modum in
secundum materiam non
sunt remanere sed
cuius sed sunt de
materia aliquid de
fieri quod a limbo
restauratur ita quod
spiritus quod animos
et sumitur sed in tu-
bione restauratur...

DE MOTV ANIMANT.

causam, diximus. Hoc autem intelligendum est, animale ita institutum compositumq; esse, ut est Respublica quæ bonis legibus gubernetur. Nam ut in Repub. cum semel ordo constitutus est, nihil eorum quæ adesse oportet in quoque eorum quæ geruntur separato & absente principe, desideratur, sed suum quisque munus exequitur, ut præscriptum est, omniâque suo ordine propter consuetudinem geruntur: sic in animalibus hoc ipsum natura duce efficitur, & quod omnia cum ita composita sunt, solent suo quoque officio fungi. Itaque non est necesse in quoq; membro inesse animû, sed quia in quodam corporis principio est, cætera viuunt, necessario quod coherent, suis autem muneribus natura duce funguntur. Ac quo quidem modo voluntariis motionibus animantia moueantur, quibûsque de causis, dictum est. Aliquibus autem etiam inuita, in quibusdam partibus permouentur, plurimis verò non voluntariis. Dico autem animalibus inuitis motus oriri, ut eum qui in corde est, & eum qui in pudendis partibus. Plerunque enim si quid apparuerit, aut visum sit, quanquam mens ipsa non præscribat & iubeat, tamen eæ partes permouentur. Non voluntarios autem voco, & ut somnum & vigilias, respirationem, omnesque qui sunt eiusdem generis. Horum enim nulli nec visio nec appetitus planè imperat. Sed quoniam necesse est animalia iis cõmutationibus uti quas affert natura, cõmutationis autem partibus, aliàs augescere, aliàs imminui, ita, ut non iam moueantur, nec cõmutentur iis varietatibus, quæ se mutua consequi solent. Causæ autem motuû naturales & quæ sanè præter rationem existunt motiones partiû quas cõmemorauimus, tum denique oriuntur, cû immutatio in-

SI ut facilius intelligatur
in hoc moto corde
tanguntur vitæ principia
pro ceteris corpore
ut sunt propriæ
fungi muneribus id
declarat summa
dum sumpta de
optima rap. f. f. f.
intra hunc f. f. f. qua
necesse est motu præ
cipio ea subdit
moueri ...
Itaque non est
Quoniam modum videtur
ad non oportet re
gredi de principibus
in quælibet rap. ubi
f. f. f. : sed satis est
f. f. f. v. officios
f. f. f. motus mittit
ad omnes rap.
f. f. f. ...

Ac quo quidem
hæc hæc disputatur
est de Motu animæ
hæc voluntarius qui
dependet de appetitu
et voluntate
Quoniam agit de
Motu non voluntarius
qui est factus
hæc Naturæ pro
f. f. f. ...

ARIST. LIBER

ciderit. Nam & mens & pars ea in qua visa imprimuntur, quemadmodum antè dictum est causas efficientes perturbationum afferunt. Imagines enim eorum in quibus vis est, agendi offerunt. Hæ autem partes maximè omnium, illas quas dixi motiones manifestè accipiunt, propterea quòd utraque ut quoddam animal separatum est. Idque ob eam causam fit, quòd humorem vitalem habet, quòd quidem in corde perspicuum est, unde etià sensuum fons & principium illic est. Partem autem quæ ad procreandū valet, eam vim habere hinc intelligi potest, quòd ab ea, vis seminis quasi animal quoddam erumpit. Motus autè & in principium à partibus, & in partes à principio non sine causa influunt, aliique ad alios ita vicissim perveniunt, principium enim A intelligere debemus. Ita motus per unumquodq; elementorum quæ post scripta sunt, in principium delabuntur, & à principio quòd movetur & mutatur veniunt, quoniam multa esse potest. Ac principium quòd B attribuimus ad C pertinet, principium autè C ad C, utriusque autè principium, ad utrumque, à B autem in C, fit motus: cum autè à B, ad A venit, ut ad principium fit motus, ab A verò ad B ut à principio. Præterea interdum cum eadem animo & cogitatione reputauimus, motus tamen iis qui rationem ducent non sequitur, in partibus oritur, interdum non oritur. Quòd sit propterea quòd aliàs materia quæ vim accipiendi habet, inest, aliàs non tanta, vel talis, quanta vel qualis esse debet. Ac de partibus quidem uniuscuiusque animatis, & de animo, & præterea de sensu, de memoria, de somno, & de communi motu, diximus, causasque omnium exposuimus. Restat ut de ortu dicamus.

hæ autem partes
hoc loco rationem reddunt
propter quæ cor
est pendenda maxime
mouetur motibus
involuntariis
quia utraque
facta est per rationem
ad aliam corporis
partem videtur
quoddam
aut. Cor quidem
est quòd in se aut
non servatur finem
tunc quo mouetur
ipsum aut pendenda
propter quæ
involuntariis
est quo aut
tur...

52

Aristotelis de diuturni- TATE ET BREVITA- te vitæ, Liber.

Causæ quæ sint, cur animalium aliis diuturna vitæ, aliis exigua usura data sit & omnino quæ diuturnæ, quæ brevis vitæ causæ sint, videndum est, cuius disputationis initium necessario primum à quæstione quæ de iis instituitur, ducendum est. Neque enim perspicuum est, utrum dissimilis an eadē causa sit omnibus & animantibus & iis quæ oriuntur è terra, cur nonnulla diuturna vitæ, alia brevi fruuntur, præsertim cum eorum quæ terra ex se fundit, partim annum, ~~partim diu vivant.~~ Illud etiam perspicuum non est, utrum eorum quæ natura conglutinavit & construxit, eadem sint quæ diu vivant, & quæ natura valeant, an hac ipsa seiuncta sint, & an eadem sint quod brevis est vitæ, & quod in morbum proclive est, an à morbis quibusdam corpora quæ natura in morbos proclivia sunt, in naturam transeunt eorum quæ brevis sunt vitæ, à nonnullis verò nihil prohibeat eos longa vitæ frui qui morbis sint obnoxij. Ac de somno quidem ac vigiliis antè diximus, de vitæ autem & morte post differendum erit, itémque de morbo & valetudine, quantum ad eam philosophiæ partem pertinet, quæ in naturæ ratione versatur. Nunc causa quæ sit cur alia diu alia brevi tempore vivant, iam, ut dixi, videndum est. In quo etiam consyderanda

Argumentum
hinc libellus
superius generat
Iohannes de morbis
et causis reperi
tu ut facilius
intelligamus ar
quod vitæ beneficio
vultur alia diuturn
Cap. I. na alia vero
brevis vitæ fruuntur

De quod

utrumque huius generis
aliam in vultu alia
vero Minime ita
et plantarum genere
accidit quare
affectiones vitæ
et mortis fructus
ne a sequeantur
eius ad præparandum
et plantis sunt
vultus...

Morbus...

hinc prodi Gominæ
quod valetudinem
appellatur...

ARIST. LIBER

Genere aut
differre

Obstandum est hic
genere pro specie
ut supari de specie
pro individuo...

Species aut...

hic species simul
pro individuo...

pro aliorum
locorum

In causis diuturni
tatis de brevitate
causae ponitur ex
m adus tempera
mentum quod varium
pro natura loci
et regionis...

Quia enim hominum
id est intelligendum
de regione tempera
ta capeda huius rei
causa quod vita fone
tur calore...

Atque etiam in

Causa huius rei est
quod eorum qui in ea
regio habitant
alii degunt in monti
bus alii in vallibus
alii in palu
dibus et sive in
locis...

Quia enim
motus autem
duplex est videlicet
vires qui fit a terra
et qui a modo ca
lidi a frigido cor
rumpitur. Deinde
qui ratione subiecti
interemunt. Acci
dentibus de quibus

erunt ea quae hanc dissimilitudinem habet, sine genere in
ter se differant, et uniuersum genus a toto genere, siue ei
dem speciei subiecta sint, et alia ab aliis hoc ipso differant.

Genere autem differre dico, ut inter hominem et equum
interest, nam hominum generi diuturniorem vitam, quam
equorum generi natura largita est, specie autem, ut homo
ab homine differt, nam alij homines diu viuunt, alii minus
qui pro aliorum locorum temperatione differunt. Genera enim
hominum quae loca calida, incolunt, diutius viuunt: quae au
tem frigida, breuior eorum vita est. Atque etiam in eorum
qui eadem loca incolunt, nonnullis haec ipsa dissimilitudo re
peritur. Intelligendum est autem quid sit quo facile consu
matur, et quid non facile, in iis quae a natura iuncta sunt.
Ignis enim et aqua, quaeque his finitima sunt, cum eandem
vim non habeant, causae sunt alia aliis ortus et interitus.

Itaque consentaneum est unumquodque etiam aliorum, quae ex
his sunt et constant, naturam horum imitari, quae quidem
ex multorum compositione non sint, ut domus est, ac de aliis
quidem disputare, non est huius loci et temporis. Sunt enim
multarum rerum proprii ac sui interitus, ut scientia, valetu
dinis, et morbi, quae intereunt, atque, id, non occidentibus,
sed saluis iis in quibus insunt, veluti ignorationis interitus
recordatio est et doctrina, scientiae obliuio et captio. Con
sequentia autem quadam fit, ut rebus a natura conglutinatis
et iunctis occidentibus, aliarum etiam interitus sequatur.
Animantibus enim intereuntibus, et scientia quae in eis
est et valetudo una occidunt. Itaque ex his quispiam de ani
mo ratiocinari poterit. Si enim est non natura, sed ut scientia
in animo, sic animus in corpore est, sit necesse est eius etiam

in corpore
animantibus enim intereuntibus
hoc est intelligendum de ortu scientiae
per se ipsum arguitur tangere
remota causam ita enim interitus
hinc nulla argumentum comparari potest
scientia et sensum...

alius interitus, præter eum quo interit, unâ cum corpore. Ita quoniam non videtur talis, profectò alio modo ad corpus affectus est. Hoc autem rectè quærat aliquis, num id quod interire potest, aliquo loco interitus sit expers, veluti ignis in superis, ubi nullum est contrarium? Ea enim quæ contrariis subiiciuntur, consequentia quadam & casu intereunt, eo ipso quòd illa occidant. Contraria enim alia ab aliis conficiuntur. Casu autem nullum contrariorum quæ in essentiis insunt, interit. Atque illud fit propterea quòd de subiecto nullo essentia dicatur. Ita fieri non potest, ut id cui nihil contrarium est, & ubi non est, intereat. Quid enim erit, quod ipsum interimat, cum à contrariis modo confici possit, quæ ei aut nulla sunt omnino, aut certè in hoc loco? An aliqua ex parte hoc verum est, alia nò est? Fieri enim non potest, ut ei quod ex materia constat, non sit quodam modo contrarium. Omnino enim rebus calor vel rectitudo conuenire potest, omnes autem vel calidæ, vel rectæ, vel candidæ esse non possunt. Sic enim affectiones separata seiunctæq; essent. Quòd si cum primū est id id quod vim efficiendi habet, & id quod accipiendi, semper illud agit, hoc patitur, fieri non potest, quin mutatio consequatur. Præterea si necesse est aliquid redundare, id autem quod redundat contrarium est, semper enim ex contrario mutatio fit, & id quod redūdat, prioris rei reliquiæ sunt. Quòd si contrarium omni ex parte vi quadam re ipsa adhibita expellatur, hoc profectò in loco planè immortale illud erit. An ne tum quidem ita esse potest? sed ab eo quod ipsum continet, interimitur? Ac si hoc quidem ipsum satis habet causæ, iis quæ dicta sunt ascribatur. Sin minus, ponendum est,

H

præterea dicitur quo

Moybueli arst hoc
Eo dicitur hōst
animus pūm
interire cum corpo
re sed dicitur si
animus ita ad cor
pus esset affectus
quomodo scilicet est
affectus ad animus
est in corpore nō
pō quomodo accidit
affectus est ad sub
iectum posse inter
ire duobus modis
vel scilicet pūm
a contrario & ratio
ne subiecti intereunt
huc ...

Hoc aut recte
Quia mixta corpora
interiunt ratione
elementum contra
rium & quibus
est huc & illuc
interiunt pūm
natura pū corruptibi
le ...
de subiecto nullo
de subiecto pūm
hic pō dicitur est
est in subiecto ...

Præterea si
necesse est
hic probabitur
difficili ubi est &
elementum ubi est
contrarium atque
cum igne mutatur
habet elementum
habet ergo contrarium
sed aduersus duplicem
est contrarium
rationis una qua
interiunt corpora
corruptibile vel pūm
et elementum pūm
altera vero qua
mutatur pūm
ut quod corruptibile
ab aere & igne
contagione ...

subesse re ipsa aliquid contrarium, reliquiasque remanere. Itaque minor flamma à maiore casu consumi solet, propterea quod pabulum, furnum scilicet, quod illa longo tempore, maior flamma citò consumit. Quocirca perpetuo motu agitantur omnia, & oriuntur vel intereunt. Quod autem aliud cōplexu continet, id vel in agendo adiuvat, vel contra nititur, ob eamque causam ea quæ transferuntur mutantque locum, sunt aut breuioris aut longioris æui, quàm eorū natura ferat: eterna verò nulla sunt, quibus data sint contraria. statim enim materia contrarium habet. Ita fit ut si loci contrarium habeat, loco moveatur, si quantitatis accessione & decessione, si qualitatum patibulum, immutatur.

Argumenti Cap. 2.

Nec verò quo quicque maius est, eo minus interire solet, equo enim breuior vita, quàm homini data est: nec contra parue res diutius durāt, multæ enim bestiolæ earū quæ incisuras habent, annum tantum viuunt: nec eorum quæ terra ex se fundit, ætas est quàm animalium planè longior: annum enim tantum viuunt quædam eorum quæ oriuntur è terra nec animantia quæ sanguinem habent, apes enim diuturnitate multa animantia quæ sanguinem habent vincunt: nec ea quæ sanguine carent, ea enim quæ molli corio obducta sunt, & sanguinem non habent & annum viuunt, nec ea natura quæ in terra versantur, nam & ea quæ ex terra gignuntur & animantia terrena quædam annum viuunt: nec ea quæ in mari: est enim illic brevis vita eorum piscium & qui duro & qui molli corio obducti sunt. Omnino verò longissima vita est eorum, quæ ex terra oriuntur, ut palmæ, deinde eorum animantium quæ sanguinem habent, longior est quàm eorum, quæ ca-

Imparibus proferri pro
habiles causas ad
apparentes & rem
talis & diuturnita
tis vite diuturni
proprietatē. Nam & ea
videmus & humilis vita
sua brevis proportionem
et temporam diuturni
Postremo aliam cau
sam. Minus natura
longe & minus modi
sunt labor, & actus
veneri...

ut palma...

Palma est breuissima
vita vite diuturni
primi & legibus...

ET BREVITATE VITAE.

54

rent: & terrenorum quàm aquatiliū. Itaque ea in quibus hac duo coniuncta reperiuntur, ut & sanguinem habeant, & terrena sint, ex animalibus viuunt diutissimè, ut homo & elephas. Atque etiam maiorum ferè quàm minorum longior est vita. Aliis enim etiam quæ diutissimè viuunt, magnitudo data est, quemadmodum iis etiam quæ commemorauimus. Causa autem quæ sit horum omnium hinc perspicui potest. Intelligendum est enim uiuens humidum & calidum esse natura sua, adeoque in iis vita consistit. Senectus autem frigida & sicca, & quod mortuum est, id quod sensibus apparet. Materia autem corporum quæ in rerum natura sunt, hæc sunt, calor, frigus, siccitas & humor. Hinc necesse est ea quæ senescant, exarescere. Itaque humida necesse est eam vim habere, ut non facile exiccentur, ob eamque causam pingua cariem non sentiunt. In causa est aer, qui cum aliis comparatus, ignis vim obtinet, ignis autem cariei incommoda nō sentit. Nec rursus parua humoris copia esse debet, propterea quòd facile id etiam quod exiguum est, exhauriri exiccarique potest. Itaque & animalibus & iis quæ ex terra gignuntur, quæ quidem magnitudine præstanti sint, ferè, iam ut dixi, longior vita data est, quippe cum hoc sit consentaneum, ut eis maiorem humoris copiam natura largita sit. Nec verò ob eam solū causam eorum vita est longissima. Duæ enim causæ sunt, & quantitas & qualitas. Ita non solū humoris copia esse debet, sed præterea calorem adesse oportet, ut nec concreescere humor, nec exarescere facile possit. Ob eamque causam hominis vita longior est, quàm multorum quæ eum magnitudine superant.

H ij

Unde Strabo is. libro
sua gorgopis
cubus elephas
ducentis annos
vixit...

Intelligendum
est enim
Proprietas vite
causae sunt
in calore & humore
bonae proportionis na
turalis dictum est...

Itaque humida
necesse
humidum aerem
debet esse pingue
et viscosum ut et non
facile exsiccatur,
pingue facile per
trepidat...

Quint me emm dunt

ARIST. LIB. DE DIUTURNI.

Diutius enim viuunt ea quæ humoris copia vincuntur, si maior in eis qualitatis sit, quã quãtitatis in aliis præstaria. Est autem in nonnullis calor pinguis, qui simul facit, ut nec exiccari, nec refrigerari facile possint: in aliis verò alium succum habet adiunctum calor. Præterea id quod tale futurum est, ut non facile intereat & occidat, excrementis abundare non debet. Quod enim eiusmodi est, id vel morbo, vel natura animalia interimit. Vis enim eorũ quæ redundat, & contraria natura est, & aliqua naturam, alia partem interimunt natura sua. Itaque animantia ea quæ ad concubitum procliuia sunt, magnâque seminis copia abundant, cito ad senectutem compelluntur, propterea quod semen excrementũ quoddã est, & præterea cum emissum est, exiccat. Ob eãque causam muli, quàm equi & asini à quibus generatus est, vita est longior: & fœminarũ, quàm marium, si mares proclines sint ad libidinem. Quò fit etiã ut passeret mares breuiore tempore viuant, quàm fœminæ. Præterea mares omnes qui ad faciendum opus attentiores sunt, labore citius compelluntur in senectutem. Laborem enim exiccandi vim habet, & siccitas in senectute dominatur. Natura autem in vniuerso propemodum genere maribus longiorem quàm fœminis vitam largita est, idque fit propterea quòd in maribus maior quàm in fœminis calor est copia. Eadem verò animantia quæ in calidis locis versantur, diutius viuunt, quàm ea quæ in frigidis, ob eam ipsam causam, ob quam maiorum vita est longior: maximeque insignis est illis in locis magnitudo eorum animantium, quæ frigida sunt natura sua. Itaque & angues & laerta & bestie quæ scamnis obductæ sunt, inusitata sunt

In animalibus quæ
diutius viuunt
propter maiorem
naturam succi quæ
in modis quæ
in ut ma fane
maiora & fne
atque ad ostend
ut signis dunt
et homine dunt

Ad concubitum
procliuia

Humor ei causa
humiditate seminis
profusione hauri
autem vixit
corpore in senectute
et exiccatur vnde
fœmina nono libro
de historia animalium
humiditate ad libidinem
dunt procliuia non
esse diuturna vita...

Labor enim

Labor enim humi
dum naturam exsiccat
sicque causa
est breuitatis vite
quæ vita consistit
in ipso humido principio
et nativo...

quæ frigida sunt

In regionibus etiam
frigidioribus homines
propterea statura
immittuntur id quæ fœmina
addebat propter aut ipso
iusta in humido caloris
ad calorem interior
augetur...

magnitudinis iis in locis, quæ calore præstant, & in mari
 rubro animalia quæ testacea sunt. Nam & incrementi,
 & vitæ causa est calor is qui humoris est particeps. In locis
 autem quæ nimio frigore obrigescent, quoniã humor is qui
 in animantibus inest, nimium aquam imitatur, facile con-
 crescit. Itaque animalia quæ parum aut nihil sanguinis
 habent, omnino in locis quæ ad septentrionem pertinent,
 quedam non nascuntur, nec quæ ad pastum gradiendo ac-
 cedunt, in terra, nec aquatilia in mari: alia nascuntur qui-
 dem, sed minora sunt, eorũq; breuior est vita. Tollit enim
 incrementum concretio: & si alimentum non capiant tam
 animalia quàm stirpes, intereunt. Se enim ipsa liquefaciunt
 & conficiunt. Vt enim magna flamma paruam absorbit
 & conficit, eo ipso quòd pabulum consumit, sic naturalis &
 insitus calor, cui primum concoquendi munus datum est,
 materiam in qua inest, conficit. Aquatilibus autem breuior
 quàm terrenis animantibus data est vita, non quòd humi-
 da planè sunt, sed quia aquæ humorem imitantur, cuius ge-
 neris humor facile exhauritur, propterea quòd frigidus est,
 & concretioni congelationique obnoxius: eaque animantia
 quæ carent sanguine, ob eandem causam, nisi se magnitu-
 dine tueantur, nam nec pinguem & veluti oleosam vim ha-
 bent, nec dulcedinem. in animantibus enim pinguis oleosa-
 que vis inest, dulcedinem præ se ferens. Itaque apes diutius
 viuunt quàm alia animantia, quæ eas magnitudine corpo-
 ris vincunt. In iis autem quæ oriuntur e terra, reperitur
 longissima vita, atque longior quàm in animantibus, primum
 quod minus aquam imitantur, ob eamque causam non
 facile frigore obrigescent, deinde quòd pingue quiddam &

H iij

Tollit enim
 incrementum
 fugat enim impedim
 quo minus fiat
 ali concretio ...

Quatitudo
 aut breuior
 Causam subiectam propter
 quod aquatilia bre-
 uius sunt vita
 Vnde quia corpus
 humor fere est
 aquosum sic quo
 facile & exhauriri
 potest ...

Cap. 3. Argumentum

Docet quod
 arbores & arbuti
 esse vita quæ
 animalia propter quod
 eorum humor ma-
 gis est pinguis &
 acris addo quod
 perpetua quædam
 nascuntur & renas-
 cuntur virtutem
 eam radicibus

ARIST. LIB. DE DIUTURNI

viscosum habent, & quòd cum sicca sint, terramque imi-
tentur, tamen humor quem habent, non facile exarescit.
Diuturnitatis autem quæ in arboribus natura inest, cau-
sa intelligi debet. Est enim quædam propria præ anima-
libus, præter ea quæ incisuris constant. Semper enim reno-
uantur ea quæ terra ex se fundit, ob eamque causam in
multa durant tempora. Quippe alius surculis senescentibus,
alii renascuntur, itemque radices, sed non eodem tempore,
verum interdum truncus tantum, & rami perierunt, alij
adnascuntur. Cum verò ita affecta sunt radices, aliæ ex eo
quod superest, gignuntur, atque perpetua est hæc, & inter-
euntis & renascentis vicissitudo: ex quo diuturnitas in eis
sequitur. Videntur autem ea quæ è terra gignuntur, eas be-
stiolas, iam ut dixi, quæ incisuras habent, imitari. quippe
cū diuisa uiuant, ex unoque duo & multa fiant. Sed bestio-
la quæ incisuris constant, uiuunt illæ quidem, non tamen
diu possunt: propterea quòd instrumenta non habent, nec
principium quod in eis inest, ea facere ullo modo potest. At
verò principium quod in stirpibus inest, potest: præsertim
cum omni ex parte & radicem & truncum habere possint.
Itaque ab hoc semper cum alterum senescit, alterum no-
uum erumpit, ut parum absit, quin eorum quæ inserimus,
adequent diuturnitatem. Nam in insitione hæc ipsa con-
tingere quodam modo dici possunt: præsertim cum pars sit
quædam surculus. Ac in insitione quidem inter separata
hoc vsuuenit: illic autem in continuis & minime deiunctis,
idque fit propterea quòd omnem in partem principium quod
vi & facultate inest, diffusum sit. Idem autem & in ani-
malibus, & in stirpibus contingit. Ferè enim mares in a-

Videntur aut
ea
dictum est cap.
2. lib. de somno
et vigilia cur animalia
infecta, cum se ad
huc videntur...

animantibus longiore vita fruuntur, eorumque superiores partes ampliores sunt, quam contrariæ: mas enim nanos magis, quam femina imitatur. Atque in partibus superioribus calor inest, & frigus in inferioribus. Stirpium etiam longior, ætas earum est, quibus latiora amplioraque capita data sunt. quo in genere sunt, non ex qua annum tantum viuunt, sed quæ arborum genere censentur. In stirpibus enim radix pars est superior, & capitis locum obtinet. Quæ autem annum viuunt tantummodo, ea per inferiores partes, & fructus, & magnitudinis cumulum accipiunt. Sed de his per se ac proprie in libris de iis quæ oriuntur à terra, differetur. hoc autem loco exposita est causa longæ breuique vitæ animantium. Restat ut nos de iuuentute & senectute, vita & morte dicamus. His enim expositis, ratio & disputatio quæ de animalibus instituitur, terminum habebit.

Aristotelis de Adolescencia ET SENECTUTE, VI-

ta, & morte, Liber.

De adolescentia & senectute, de vita & morte hoc loco dicendum est: & simul respirationis necesse erit fortassis causas exponere, præsertim cum ea sit causa cur quedam animalia uiuant, atque non uiuant. Quoniam autem de animo alius libris disputauimus, perspicuumque est, fieri non posse, ut eius quidem essentia

H iij

In stirpibus enim

Natura ipsa in stirpibus

et plantis in

diuerso loco superiora

obtinere, ut caput

in herbis. Sed in quæ

minore funguntur

quo oculi in usum

animalibus: radices

in tantum ore

alimentum trahunt...

In libris de plantis

carum sed ad

et hoc præstat supra

in...

Cap. i. Argumentum
libri huius

Quia adolescentia

quodammodo cum

vita et iuuentute

senectute vero cum

et senectute

conecta est. Quare

nunc de hoc

libello agitur...

ARIST. LIBER

sit corpus, eius tamen sedem in aliqua parte esse corporis,
 atque in quadā earum quæ inter partes vim & principa-
 tum obtinent. Ac ceteræ quidem animi siue partes siue fa-
 cultates, utrolibet nomine appellari debeant, nunc præter-
 mittendæ sunt. Ex qua autem & animalia appellantur,
 & viuere dicuntur, in iis quidem quæ utrunque horum ac-
 ceperunt, & animalia sint, & uiuāt, eadē sit unāque pars
 necesse est, ex qua idem uiuat, animalque dicatur. Animal
 enim qua ex parte animal est, non potest non viuere. Qua
 autem ex parte uiuit, ex ea animal esse non necesse est: quip-
 pe cum ea quæ oriuntur è terra, uiuant illa quidem, sensus
 autem sint expertia. Sensus autem animal à nō animali di-
 stinguimus. Numero igitur necesse est unam esse eandem-
 que hanc partem, natura autem & ratione duas atque di-
 uersas. Neque enim idem est animal esse, ac viuere. Quo-
 niam autem sensuum qui proprii distinctique sunt, unus
 est quidem sensus communis, ad quem sensuum functiones
 ac munera reuocari, referrique necesse est, is profectò inter
 partem eam quæ ante, & eam quæ pone est, locabitur. Ea
 enim prior in nobis dicitur, in qua inest nobis sensus, poste-
 rior autem contraria. Præterea cum ita corpus distinctum
 sit eorum quidem omnium quæ uiuunt, ut alia pars supe-
 rior sit, alia inferior (omnia enim superiore inferioreque
 habent) sit, ut ea etiā quæ ex se fundit, terra in medio ha-
 rum vim altricem habeant. Qua enim ex parte succus in-
 greditur & trahitur, eam superiorem vocamus, eius ratio-
 nem habentes, non uniuersi, quod continet: inferiore autem
 eam, qua reliquæ cibi primæ depelluntur. Sed contrā hoc
 in stirpibus & animantibus contingit. Nam hominibus

Numero
 igitur
 necesse

Officiū vite
 facultates
 In corde hoc modo

In animalibus suis
 In corde hoc modo
 facultates vite
 sensus
 facultates sensus
 In corde hoc modo
 facultates vite ...

Neque enim idem
 facultates vite
 sensus ratione

Differre ita docet
 ea quorum diversi
 sunt effectus
 ratione differunt
 atque facultates
 vite sunt sensus
 diversi sunt effectus

quia erecti excelsique sunt, hoc maximè solis ex animalibus dedit natura, ut partem quæ in illis est superior, ad superiorem uniuersitatis partem attollat, cum ceteris in medio sit. Ea autem quæ gignuntur è terra, quoniam moueri non possunt, succumque ex terra trahant, & alliciunt, necessario hæc partem semper humi depressam habent. Eam enim rationem radix habet in stirpibus, quā os in animalibus habet: qua quidem parte stirpes ex terra succum trahunt, animalia verò cibum capiunt ipsa per se ac opera sua. Cumque tres partes sint, in quas omnia animantia, quæ suis omnibus partibus absoluta perfectaque sunt, tribuuntur, una qua cibum capiunt, altera qua reliquias cibi depellunt, tertia quæ his interiecta est: hæc ipsa in maximis animalibus pectus vocatur, in aliis aliquid est quod eius locum obtinet: quæ eadē in aliis est, quā in aliis euidentior. Quæ autem in his gradiendo ad pastum accedunt, eis etiam ad hæc obeunda munera partes datæ sunt, quibus omnem molem corporis ferant & sustineant, ut crura, ut pedes, & quæ eandem vim habent. Sed animi quæ ex parte alendi vim habet, principium, in trium partium medio situm esse, & sensu & ratione perspicitur. Multa enim animantia utraque parte detracta & præcisa, capite videlicet, & ea quæ cibum capit, viuunt cum ea parte quam mediam diximus. Quod in eis quæ incisuris constant, ut in vespis & apibus animaduerti licet. Quin etiam multa eorum quæ incisuras non habent, cum diuersa sunt in partes, propter vim altricem possunt viuere. Pars autem hæc reipsa una est, multa autem esse potest. Eodem enim modo constat, quo in stirpibus, quæ & viuunt per se, cum auulse sunt, & mul-

tertia quæ his

Intelligitur de
 tria in quo
 sunt os &
 quæ mouet de quibus
 aut partibus
 os cap. & res
 de somno & vigilia
 Multa omnia
 animantia
 hoc tantum intelli
 gitur de ratione
 imperfectis &
 perfectis...

ARIST. LIBER

te arbores ex uno principio nascuntur. Cur autem eorum
 quæ gignuntur è terra, alia si separentur, vivere nō possunt,
 alia autem auulsa inseruntur, alio loco dicendum erit. Sed
 tamen similis est, hac quidem in parte, & stirpium ratio &
 eorum animantium quæ incisuras habent. Atque etiam a-
 nimus altor in iis quidem quæ eum habent, necesse est, &
 unus sit reipsa, & multorum vim in se contineat. Quod de
 principio etiam sentiendi, indicandum est eodē modo, quip-
 pe cum ea quæ diuise, auulsaq; sunt partes, sensum habere
 videantur. Sed hoc interest, quod ea quæ oriuntur è terra,
 naturæ suæ conseruationem procurare possunt: ea autem a-
 nimalia quæ incisuras habent, non possunt, propterea quod
 membra quæ conseruationem sui procurent, non habeāt: eo-
 rumque nonnullis pars ea desit, quæ reliquias cibi depellat,
 aliis ea quæ cibum excipiat, quædā verò & alias & utrā-
 que harum desyderent. Hæc enim animalia multis animan-
 tibus quæ inter se coherent, similia sunt. Quæ autem ani-
 malia optime à natura affecta sunt, eis hoc minime vsue-
 nit: propterea quod eorum natura, quā maximè fieri potuit,
 una & simplex est. Itaque exiguā sensus functionem red-
 dunt eorum quedam partes, cum auulsa sunt, quod affe-
 ctionem quandam animi propriam obtinent. Nam cū illa
 separata sunt, quedam mouentur, quemadmodum etiam
 testudines cū eis cor detractū est. Hoc etiā & in stirpibus,
 & in animantibus perspici licet, si quis in iis quæ oriuntur
 è terra è semine ortū, insitionesque eorū, & auulsiones con-
 sideret. Ex semine enim ortus omnibus à medio proficiscitur
 nam cum duas partes quasi geminas valuas intus habeant
 omnia semina, tū sanè qua coniunguntur medium utriusq;

Animalibus
 insectis et plantis
 in actu quidem
 et re ipsa una
 est vis alendi
 et potestatis est
 Multa plura
 potestas dicitur
 in actu sed inter
 omnes plantas et
 animalia insecta
 omnia sunt
 et uno sunt adhuc
 vnum...

Insecta animalia
 (inquit) costare
 videtur ex multis
 et animalibus
 quod vnum quodque
 eorum omnia sunt
 adhuc vnum
 et speratur per
 ad si duo sunt
 in eis dicitur
 et postea omnia
 vnum sunt
 et duo sunt
 fabulantur...

hunc rei causa est
 quod partes
 rationales quanda
 adhuc retinent
 spiritum vitæ et
 impressiones
 et non cito
 delentur...

partis habent quippiam. Hinc enim & truncus, & radix prodit eorum quæ gignuntur à terra. Quod autem medium eorum est, id principium est. Idquæ in insitionibus, & in avulsionibus, ad nodos & gemmas contingit maximè. Est enim principium quoddam rami ac surculi nodus & mediū. Itaque aut hoc præcidunt, & amputant: aut in hoc aliquid ingerunt, ut vel ramus ex eo, vel radix oriatur, quasi principium trunci & radicis ex medio erumpat. In animantibus etiam quæ sanguinem habent, cor primum gignitur. Quorum perspicuum est ex iis, quæ spectauimus in iis, quæ cum adhuc fierent, vidisse nobis contingit. Itaque in iis etiam quæ sanguine carent, aliquid primum nascatur necesse est, quod cordis locum obtineat. Cor autem venarū esse fontem, ac principium in libris de partibus animantium antè dictum est, & sanguinem in animantibus iis quæ sanguine prædita sunt, extremum alimentum esse ex quo partes cōficiantur. Perspicuum est igitur, vim oris unum quoddam munus & officium exequi, stomachum in coquendo cibo alterum. Cor verò quod principatum obtinet, finem etiam imponit, totūque munus absoluit. Ita necesse est, & eius animi qui sensus est, & eius qui alendi vim habet, principium & fontem esse in corde in iis animantibus, quæ sanguinem habet. Aliarū enim partium officia quæ in cibo versantur, ad huius munus, & opus omnia referuntur. Quod enim principatum tenet, debet ad id cuius causa comparata sunt alia pertinere, nō ad ea quæ huius causa facta sunt, ut medicus ad valetudinem. Verū enimvero sensuū principatus in corde est omnibus animantibus, quæ sanguinem habent. In eo enim sit necesse est cōmunis sedes omnium sensuum. Cū enim

*actum in quo principium sensus habetur
quæ est ex cor apud Arist.*

Nota: -

*cor primum
gignitur*

*hic videtur disputare
si cor primum ge-
neret primum ens
natura etiam oportet*

*Organi in ipso corde
est principium*

*alendi. Sicut
alio modo ita dis-
putat ubi est*

*venarum principium
ubi debet esse*

principium alendi

*Sanguis enim quod
est primum alimentum*

*venarum distribuitur
per singulos arti-
culos nutriendos*

*atque in corde est
venarum principium*

*Ita enim dicitur
a medici senten-
tiæ principium*

*collocant in cerebro
verum sicut arist.*

*constat de
est finis duplex*

*organum facit
ut sentiant, vñ
in quodvismodo sedes*

*sensuum ostenditur
quæ est pars*

*interior cerebri
in qua medici collo-
cant sensum co-
muniem*

duos eò perspicuè pertinentes cernamus, gustatum atque tactum, eodem etià ceteri pertineant, necesse est. In hac enim parte motus cæterorum sensuum oriri potest, hi nihil ad superiorem locum pertinent. Præterea si vita omnibus in hac parte sita est, profectò principium fonsque sensus in ea etià sit necesse est. Quo enim animal aliquid est, hoc etià illud vivere dicimus. Qua autem ex parte sensus est particeps, hac corpus animas esse dicimus. Causa autem quæ sit, cur alij sensus planè ac perspicuè ad cor pertineant, alij autem in capite sedem habeant, ob eamque causam quibusdam animantia sentire cerebro videntur, separatim alio loco diximus. Ex iis autem quæ dicta sunt, perspicuum est experientia quidè & animaduersione constare, in hac parte, & in medio corpore trium partium animi, & eius qui sensus est, & eius qui augendi, & eius qui alendi vim habet, principium consistere: ratione autem, quòd naturam in omnibus, quoad eius fieri potest, optimum quicque facere cernimus. In medio autem utriusque naturæ si locatum est principium, maximè quidem utraque pars suum munus exequitur, & ea quæ extremum cibum conficit, & ea quæ eum excipit. Illo enim modo iuxta utrâque erit. Et est sanè medius hic locus, ut imperantis locus: & præterea inter id quod utitur, & inter id quo illud utitur, interesse oportet: & quemadmodum vis alia, sic si fieri potest, modus alius esse debet, velut tibie, & quæ tibias mouet, manus. Quòd si animal ex eo definitum est, quod sentiendi principium habet, in eorum quidem animantium quæ sanguinem habent corde, hoc principium sit necesse est: in iis autem quæ eo carent, in parte quæ cordis locum obtinet.

Ratione autem...

Si hæc ratio in
tollitur natura
sensus continetur
ad id quod est in
at melius est
vniuersi principium
esse in medio anima
et in medio organo
melius est in corde...

Omnes autem partes, omnéque corpus animantium, calorem quendam cognatum & naturalem habet. Itaque dum viuunt calida sunt, cum moriuntur, & priuata sunt vita, contra frigida. Necesse est igitur huius caloris in corde esse principium in iis quidem animantibus, quæ sanguinem habent, in iis autem quæ non habent, in alia eiusdem generis. Calore enim insito naturalique cibum conficiunt & coquunt omnia: in quo maximè cor, aut quod eius locum obtinet, plurimum potest. Itaque reliquis refrigeratis partibus vita remanet: eo autem calore cōsumpto, qui in corde est, planè tollitur, propterea quod caloris principium hinc pendet omnibus, & animi qui quasi ardore quodam coercetur in his partibus, ita tamen ut ea animantia quæ sanguine prædita sunt in corde, ea autem quæ carent, in ea quæ eiusdem rationis est, eū habeant. Necesse est ergo simul & vitam supetere, & caloris huius cōseruationem, mortemque esse eius interitum & dissolutionem.

Sed ignis duplicem interitum cernimus, consumptionem vel marcorem & resectionem, quorum eum quidem qui per se ac vi sua igni accidit consumptionem, siue marcorem vocamus: eum autem qui à contrario, resectionem: illumque senectutis, hūc violentū dicimus. Quamquam interdū vterque interitus per se accidit. Cum enim pastus deficit, quoniā calor materiam qua alatur assumere non potest, ignis interitus sequitur, propterea quod contrariū quod cōcoctionem cohibet, impedimento est quo minus alatur. Cū autē accidit ut ignis tabescat, id fit propterea quod magna caloris copia congesta, nec respirare animal, nec refrigerari potest. Cito enim etiā hoc modo pabulum suum conficit calor, cū magna copia congestus est, suoque aduētū antè

sum suffocatur ab immo dica et lumbis
copia ...

Concludit calorem
naturalem fontem de quo
apud esse quod
cor ...

planè tollitur

Sim colligitur illud
quod de ei solat
namque cor esse
primum videntur de
vetunum mouent

Cap. 3. Argumentum:

Quod si mors contraxer
doceat vnde om msi
aliud esse quam
calorem naturalem de
functione et pri
nationem ...

Chad ignis
duplex est
et alius naturalis dupl
et alius intentus notat
similitudo similitudine
et duplex intentus
ignis sicut ergo
ignis duobus modis
interdū uno modo a
se alio modo cōsumpto
obiecto combustibili
et tunc a suo contra
no ita calor natu
ris quæritur interdū
uno modo cōsumpto
innoxio pinguem
et naturali et tunc

Ignis autem generatur

*hac similitudo ita intelligenda
est Quoad modum colligatis*

ARIST. LIBER

*Umbus idem flumibus occupat
specie semper fluit
non tamen idem flumine
to quoad modum duram
Umbus. Itaque idem
semper oritur quoad modum
adeo est pabulum...*

conficiendo, quàm spiritus duci possit. Itaque non
solum tabescit parvus ignis à maiore, verum etiam lucernæ
flamma ipsa per se maiori flammæ infusa, consumitur, quæ
admodum quidvis aliud, quod exuri potest, idq; propterea
fit, quòd fomentum quod est in minore flamma, maior occu-
pat, ante quàm aliud adhibitum sit. Ignis autem generatur
semper atque instar fluminis fluit, sed obtutù oculorum ef-
fugit propter celeritatem. Perspicuum est igitur, si (id quod
necesse est, dum modo vitæ aliquid loci relinquatur) calor
conseruari oporteat, caloris qui in principio sit, quandam re-
frigerationem adesse oportere. Cuius quidem rei exemplum
sumi licet ab eo quod prunis quæ suffocatur, accidit: quæ si
continenter operiantur, eo instrumento quod suffocatorium
vocatur, citò restinguuntur. Si quis autem crebrò detrahat, &
nouos ingerat, diu accesa manent. Ignis autem cum cinere ad-
hibito absconditur, conseruatur. Nam nec propter cineris ra-
ritatem expirare prohibetur, resistit autem circumsuso aeri,
ut ne extinguatur per eum calorem qui in eo magnus est. Sed
contraria huiusmodi affecta accidant igni & cum abscon-
ditur & cum suffocatur (hic enim tabescit, ille autem ad
multum tempus durat) in problematibus etiam dictum est.

*Docet quidam sumi
litudine sumpta ex
pro ignis domestico
calorem naturam
conseruari non possit
absque refrigeratione
conseruatur...*

*hinc ratio colligenda
propter quod carbonem
emouens abscondit
extinguuntur. Ni-
mirum quia cineres
sunt rariores ob id
aeris spiritum facilius
expirant...*

*presidium alimenti
Et illud quod*

*Docet in plantis et
proprie aere
ambientem atque
alimentum suffi-
cere ad refrigerationem
non caloris naturam*

Quoniam in omni animante animus inest, nec idē sine ca-
loris natura constare, quemadmodum dixi, ullo modo potest,
iis quidem quæ oriuntur è terra, presidium alimenti & il-
lius quod continet, satis magnam vim affert ad caloris natu-
ralis conseruationem. Succus enim qui intromittitur, refri-
gerat, quemadmodum homines etiam cum primum alimen-
tum inferunt refrigerantur. Inedia autem calorem afferunt
& situm pariunt, propterea quòd aer & spiritus qui non co-

*Inedia autem
calorem
rationem redditur
inedia et situm
situm parant
causa cuius est de
fectus alimenti
Cum autem calor non
occupatur in cognoscendo
de alimento ma-
ior efficitur et*

Nota...

^{a. abo} DE ADELESC. ET SENECT. 60
 agitatur, semper calefcit: idémque coagitatus refrigeratur,
 cum cibus influit, quoad cibum concoxerit. Si verò aut cir-
 cunfus aer propter tēporis rationē, frigore nimio seuiat,
 tum vehemētibus ortis cōgelationibus exiccantur: aut æsta-
 te vehementes æstus incidunt, & non potest humor qui è
 terra elicitur, refrigerare, calor tabescit & consumitur, &
 arbores illis temporibus vitium sentire qui spaciellismus dici-
 tur, & syderari dicuntur. Itaque genera quādam lapidum
^{adfectu habent} radicibus subiiciunt, & aquam in vasis infundunt, ut stir-
 pium radices refrigerentur. Animalia autem quoniam alia
 in aqua, alia in aere viuūt, ex his etiam aliis ex aqua, aliis
 ex aere refrigerandi præsidium suppetit. Quod quemad-
 modum fiat, deinceps dicendum erit.

Aristotelis de respira- TIONE LIBER

^{per se}

E respiratione perpauci quidam eorum
 qui antea in naturæ sciētia versati sunt,
 disseruerunt, quorum tamen nōnulli, cu-
 ius rei gratia animantibus data sit, ni-
 hil omnino dixerunt, alij exposuerunt
 quidem, sed nō rectē, verū minus ex eorū
 quæ eueniūt, usu & obseruatione, & praterea animantia
^{quod est falsum} omnia respirare dicūt: quod cū falsum sit, primū de his ne-
 cesse est explicare, ut ne frustra absētes accusare videamur.
 Illud quidē perspicuū est, animalia omnia quæ pulmonē ha-
 bēt, respirare. Sed tamen omnia huius generis quæ pulmonē

Cap. 1. Argumentū

De respiratione
 animalibus cor et
 pulmonem reser-
 uant causa da-
 ta est hoc acci-
 dens
 differt de me-
 thodo ut primū pos-
 sit quibusdā huius
 huius de modo
 respirandi veterū
 sententias cōmune
 rat cæcū quædam
 deinde suam expli-
 cat postremo loco
 debita et morte
 subiacet ...

exanguem fungosumque habent, minus respirationem requirunt. Itaque diu pro vi ac robore corporis permanere possunt. Habent autem pulmonem fungosum ea omnia, quæ oua pariunt, ut ranarum genus: præterea mures fluuiatiles atque testudines diu in aquis versantur, propterea quod eorum pulmo, quia parū sanguinis habet, exiguo calore præditus est: qui cum inflatur, agitatione ipsa refrigerat, facitque ut ad diuturnum tempus durent. Quod si quis ea diu ad-

• aliorum vero quæ

at plerumque et nonnulli
alij existimant quæ
et aëre pulmoni
habere aut facere
aliquid pulmonibus
respondere...

modum vi in aqua teneat, omnia suffocantur, quod aquam non recipiant ut pisces faciunt. Quæ autem sanguine repletum pulmonem habent, ea propter caloris copiam respirationis indigent. Aliorum vero quæ pulmone carent, nullū respirat. Ac Democritus quidem Abderites, aliique nonnulli qui de respiratione disseruerunt, nihil de aliis animantibus explicauerunt, etsi ita dicere videntur, quasi omnia respirent.

Anaxagoras autem et Diogenes, cum omnia respirare tradunt, de piscibus et ostreis quemadmodum respirent, exponunt, dicitque Anaxagoras pisces respirare, cum aquam branchiis expellunt, ductu spiritus quem in ore habeant: nihil enim esse inane. Diogenes autem eosdem tradidit, cum branchiis aquam impellunt, ex aqua quæ ora eorum circumfundit, trahere aera eo inani quod in eorum ore inest, quasi sit in aqua aer, quæ fieri non possunt. Primum enim alterā rei partem detrahunt, propterea quod id quod cōmune est, in altero solo dicatur. Respiratio enim vocatur, cuius una pars expiratio est, altera inspiratio: de illa vero nihil tradunt, quemadmodum eius generis animantia spiritum edant, nec verò explicare possunt. Cum enim respirant, hoc ipso quod respirarunt, rursus animam efflare de-

Anaxagoras
pisces respirare
sic modo spirandi
in piscibus respirationem
et anaxagoram et
Diogenem. Quod
omissa expiratio
non tantum solum
sunt ad inspirationem
hanc potest inspiratio
ratio datur. aut
externi et fugidi
attractio ad vultum
monet et cor per
artem vocatur.
Expiratio vero est
in emissio aut
calidi et interni...

Respiratio enim vocatur

Respiratio gome est
ad inspirationem et
expirationem quæ
aliquando usurpatur
pro inspiratione...

bent, idque semper alternatim facere. Ita fit, ut simul & aquam ore accipiant, & animam efflent. Atqui necesse est cum incidunt & concurrunt, alterū alteri impedimentū afferre. Deinde cum aquam impellunt, tum vel ore, vel branchiis spiritum edunt. Ita fit, ut pariter & edāt spiritum, & respirent. Hoc enim ipsum respirare appellant. At fieri non potest, ut simul spiritus edatur atque ducatur. Ita si necesse est ea quæ respirant, & edere spiritū & ducere, edere aut spiritum nihil eorum potest, profectò nulla etiā eorum respirare possunt. Præterea illud quod aiunt, pisces spiritum ex ore ducere, & ore ex aqua, fieri non potest. Nā cum arteriam non habeant, quod pulmo eis datus non sit, sed statim ori ventriculus adhæreat, certè necessariò eū ventriculo ducerent. hoc autem alia quoque animantia facerent, nunc non faciunt. Idemque illa cum extra aquam sunt, perspicuè facerent: & tamen id non videntur facere. Præterea cum omnia respirant, spiritumque ducunt, eius partis quæ ducit, motum quēdam atque pulsum existere cernimus: quod in piscibus non animaduertimus: nihil enim eorum quæ ventri annexa sunt, agitare videntur, sed branchias tantū tam in aqua, quā in terra, cum palpitant. Præterea cum in aqua omnia quæ respirant, suffocantur, bullæ existunt, quod per vim spiritus exeat: ut si quis testudines, vel ranas, vel aliquid eiusdem generis vi in aqua retineat. In piscibus autem non fit, etiam si omni ratione id conemur facere, quasi spiritum nullum extrinsecus ducant. Quo autem modo eos respirare dicunt, is etiam hominibus in aqua potest contingere. Si enim etiam pisces spiritum ex circumfusa aqua in os ducunt, quid est quamobrem non etiam ho-

Ita ratiocinatur
si piscis inspirat
ergo expirat
consequens est
facilem Ergo &
autem edunt et
sequens est fac
sim, ita dicit
quod se se intus
impediret &
egredient & aqua
ingredient ...
Secundo cum aqua
est per os aqua
piscis capiat &
branchia cum
dem emittant simul
fieri expiratio
& inspiratio quod
est absurdum &
vixim fieri
debet ...

Quam ob causam
piscis extra aqua
vixit non possunt
tunc omni resu
gerari non potest
eorum calor ...

ARIST. LIBER

mines faciāt, ceterāque animātia? eūmq; qui ex ore trahatur eodē modo quo pisces, ducāt? Ita si illa fieri possent, hac etiā possent. Quoniā autem nō possunt, perspicuum est ne in illis quidem hoc posse contingere. Iam verò cur in aëre moriuntur, palpitareque videntur quemadmodum ea quæ suffocantur, si respirant? Hoc enim quidem certè eis alimentii penuria non euenit. Quam enim causam Diogenes affert, ea stulta est. Ait enim eos cum in aëre sunt, magnam vim spiritus ducere. Cum autem sunt in aqua, parua, ob eāque causam enecari. Etenim necesse esset id vñuenire iis animantibus, quæ gradiendo ad pastum accedunt. Nunc autem nullum eorum quæ gradiuntur, quod vehementer respiret, suffocatur. Præterea si omnia respirant, perspicuum est etiam ea animantia quæ incisuras habent, respirare. At multa eorum diuisa, non solum in duas partes, sed etiam in plures videntur viuere, quo in genere sunt scolopendrea quæ quidem quā aut quo respirare possunt? Cur autem de his non rectè differatur, causa est partim ignorantia quæ in eis est interiorum partium, partim quod non accipiant alicuius rei gratia omnia naturam facere. Si enim quam ob causam animantibus respiratio data sit exquisiissent, idque in partibus, ut in brachiis, & pulmone spectassent, facilius causam inuenissent. Democritus autem aliquid animantibus ex respiratione euenire tradit, cum eam ait impedire quo minus animus à corpore discedat & expellatur, non tamen huius rei causa hoc naturam fecisse exponit. Omnino enim ut alij Physici, ita hic, nulla ex parte hanc causam attingit, sed animum & calorem qui

Gambro cur
alia est res...

Cur si pisces suffocantur, si respirant?
Hoc enim quidem certè eis alimentii
penuria non euenit. Quam enim causam
Diogenes affert, ea stulta est.

Ita si illa fieri possent, hac
etiā possent.

Quoniā autem nō possunt, perspicuum
est ne in illis quidem hoc posse
contingere.

Iam verò cur in aëre moriuntur,
palpitareque videntur quemadmodum
ea quæ suffocantur, si respirant?

Hoc enim quidem certè eis alimentii
penuria non euenit. Quam enim causam
Diogenes affert, ea stulta est.

Ait enim eos cum in aëre sunt, magnam
vim spiritus ducere. Cum autem sunt in aqua,
parua, ob eāque causam enecari. Etenim
necesse esset id vñuenire iis animantibus,
quæ gradiendo ad pastum accedunt. Nunc
autem nullum eorum quæ gradiuntur, quod
vehementer respiret, suffocatur. Præterea
si omnia respirant, perspicuum est etiam
ea animantia quæ incisuras habent, respirare.

At multa eorum diuisa, non solum in duas
partes, sed etiam in plures videntur viuere,
quo in genere sunt scolopendrea quæ quidem
quā aut quo respirare possunt? Cur autem
de his non rectè differatur, causa est partim
ignorantia quæ in eis est interiorum partium,
partim quod non accipiant alicuius rei gratia
omnia naturam facere.

Si enim quam ob causam animantibus
respiratio data sit exquisiissent, idque in
partibus, ut in brachiis, & pulmone
spectassent, facilius causam inuenissent.
Democritus autem aliquid animantibus ex
respiratione euenire tradit, cum eam ait
impedire quo minus animus à corpore
discedat & expellatur, non tamen huius rei
causa hoc naturam fecisse exponit. Omnino
enim ut alij Physici, ita hic, nulla ex parte
hanc causam attingit, sed animum & calorem
qui

Cur autem de his non rectè differatur, causa est
partim ignorantia quæ in eis est interiorum
partium, partim quod non accipiant alicuius
rei gratia omnia naturam facere. Si enim
quam ob causam animantibus respiratio data
sit exquisiissent, idque in partibus, ut in
brachiis, & pulmone spectassent, facilius
causam inuenissent. Democritus autem
aliquid animantibus ex respiratione euenire
tradit, cum eam ait impedire quo minus
animus à corpore discedat & expellatur,
non tamen huius rei causa hoc naturam
fecisse exponit. Omnino enim ut alij
Physici, ita hic, nulla ex parte hanc causam
attingit, sed animum & calorem qui

Cur autem de his non rectè differatur, causa est
partim ignorantia quæ in eis est interiorum
partium, partim quod non accipiant alicuius
rei gratia omnia naturam facere. Si enim
quam ob causam animantibus respiratio data
sit exquisiissent, idque in partibus, ut in
brachiis, & pulmone spectassent, facilius
causam inuenissent. Democritus autem
aliquid animantibus ex respiratione euenire
tradit, cum eam ait impedire quo minus
animus à corpore discedat & expellatur,
non tamen huius rei causa hoc naturam
fecisse exponit. Omnino enim ut alij
Physici, ita hic, nulla ex parte hanc causam
attingit, sed animum & calorem qui

Itaque dum eius quod continet vi protrusa coguntur, ut iam exire occipiant, respirationem adiumentum dicit afferre. In aëre enim magnum numerum esse eorum, quæ ille mentem animûmque nominat. Quocirca dum animal spiritum ducit, animaque, agitur, hæc simul ingredi ait, cohibereque compressionem, atque impedire, quo minus animus qui in animantibus inest, transeat, atque discedat: ob eamque causam in respirando & expirando vitam mortemque consistere. Cum enim id quod continet comprimendo superius est, nec iam id quod foris influit, prohibere potest, quod animal spiritum ducere non possit, tum mortem animantia opprimere. Esse enim mortem eiusmodi figurarum discessum à corpore, quem eius quod continet & astringit, vis procurat. Causam autem cur omnibus quidem mors proposita sit, non tamen temerè quouis tempore, sed lege præscriptoque naturæ, per senectutem, vi autem, contra naturam, non exposuit. Atqui eum oportuit exponere, cum aliàs hoc fieri videatur, aliàs non videatur, utrum ipsa causa extrinsecus an intrinsecus petenda sit. Nec verò quæ sit respirationis principium explicat, sitne eius externa causa, an insita & interior. Neque enim mens quæ extra est, præsidium conseruat, sed respirationis motusque principium interius est, quasi nullam id quod continet vim adferat. Illud etiam absurdum est, simul & id cum ambit, comprimere, & cum ingressum est, dirimere ac secernere. Atque hæc ferè sunt, quæ & quomodo ille dixit.

Quod si vera esse, quæ suprà diximus, existimanda sunt, Cap. 2. +
nec animantia omnia respirare, hoc intelligendum est non ad omnem mortem hanc causam esse accommodandam,

In magnitudine cum
caloribus, &
Quo tempore
frequenter me respo-
nere docet bene
aut id est de furi-
bus, quod magis cale-
scimus, & crebrius
spiritum ducimus. Cum
autem aer qui nos ambit,
frigidus est, corpusque
contrahit, tum co-
hibemus ac retinemus
spiritum. Atqui tum
aëra externum ad-
uentu suo in corpus,
contractionem arcere
oportebat, quod nunc
contra fit. Cum enim
magna vis caloris con-
gesta est, nec animantia
spiritum edunt, tum
respirationem desyderant.
neceffe est verò spiritum
ducendo respirare.

In Timaeo scripta
arguit Platonem
insufficientibus do-
ctinae quod multa
de respiratione
explicanda prae-
sumit...

Præterea modum
putabat Plato
respirationis non
tantum fieri per
os et nares sed
etiam per omnes corporis
partes...

Hinc colligendum
quod aëra quae respi-
rantur per os et nares
non sunt in se
respirare...

sed eam in iis modò animantibus valere, quae ducant spi-
ritum. Quanquam ne in his quidem rectè intelligi potest, id
que ex iis perspicui licet, quae eueniunt, quaeque omnes diu-
turna observatione notauimus. In maximis enim calori-
bus, quò magis calescimus, eò & respirationem magis requi-
rimus omnes, & crebrius spiritum ducimus. Cum autem
aër qui nos ambit, frigidus est, corpusque contrahit, tum co-
hibemus ac retinemus spiritum. Atqui tum aëra externum
aduentu suo in corpus, contractionem arcere oportebat,
quod nunc contra fit. Cum enim magna vis caloris conge-
sta est, nec animantia spiritum edunt, tum respirationem
desyderant. neceffe est verò spiritum ducendo respirare.

Qui autem in magno aestu & calore sunt, saepe respirant,
quasi refrigerandi causa respirent: tumque id quod dici so-
let, ignem igni addunt. Quae autem in Timaeo scripta est
in orbem acta impulsio, nihil de ceteris animantibus sta-
tuit, quemadmodum in eis calor conseruetur, utrum eo-
dem, an ab aliqua alia causa. Si enim iis solis animan-
tibus quae gradiuntur, respiratio concessa est, eius quod
ait solis, asserenda fuit causa. Sin aliis quoque data est,
sed alius est modus, de eo explicandum fuit, siquidem
omnia respirare possint. Præterea modus causae commen-
titus est. Cum enim per os calor foras excurrit, circumsu-
sum aëra pulsu agitari, eundemque in locum illabi dicit
per carnes quae rarae sint, unde calor insitus exierit, quòd
nihil sit inane, ita sibi vicissim per quandam antiperista-
sin succedentibus corporibus. Concalescente verò rursus
per eundem locum foras excurrere: tumque eum qui ex-
tra mittitur in corpus vicissim per os aëra calidum qui ex-

pulsus fuerat impellere, idque semper respirando ac expirando facere animantia. Ii autem qui in ea sunt sententia, coguntur primum expirationem prius quam inspirationem fieri concedere. Quod hinc sciri potest, quia hæc mutua quadam vicissitudine inter se consequuntur. At morientes edunt spiritum. Ita necesse est principium esse inspirationem. Præterea cur animantibus respiratio & expiratio data sit, non exposuerunt, qui hoc defendunt, sed ut de re fortuita aliqua solum de eis mentem suam explicauerunt. Atqui hæc ipsa in vita & morte dominari videmus. Cum enim ea quæ respirant, spiritum ducere nequeunt, tum eorum interitus consequitur. Iam verò hoc absurdum est, nos caloris per os exitum rursusque ingressum non ignorare, aeris autem in pectus introitum, & rursus cum calet discessum ignorare. Illud etiam absurdum est caloris introitum respirationem esse. Contra enim videtur, id quod efflatur calidum esse, id autem quod ducitur, frigidum. Cum autem calidum est, anhelantes respiramus. Quoniam enim non satis id quod influit refrigerat, sæpe spiritum ducere solemus. Nec verò alimenti causa respirationem animantibus datam esse existimare debemus, quasi insitus calor spiritu alatur atque augeatur: & cum animal respirat tãquam igni materia adhibeatur, amplificatioque igne atque foco, existat expiratio. Eodem enim modo hanc sententiam quæ superiores, refellemus. Hoc enim cæteris animantibus usu venire oporteret, aut aliqui quod ei responderet. Habent enim calorem vitalem omnia. Præterea illud quoque commentitium est, quomodo calor ex spiritu dicendus sit oriri. Ex alimento enim eum potius existere cernimus. Hoc

*Illud etiam absurdum
Nec expiratio ca
edut est. Inspiratio
vero frigidus. at
plato contrarium vo
lens affirmare ..*

Modo vero alimen

*Proposuit ut qui
fuerunt respiratione
ut aeris esse
alimenti calorem
naturæ si enim hoc
sit utrum quomodo
do naturæ calor
que mutatur
no expirant ..*

autem etiam sequitur, & efficitur, hoc ipso & cibum capi, & eius reliquias depelli: id quod in aliis fieri non animadvertimus.

Cap. 3. maduertimus. Differit etiam Empedocles de respiratione, non tamen quam ob causam data sit, explicat, nec planum facit, utrum animantia omnia respirent, necne.

Cumque de ea respiratione quæ per nares sit disputat, de ea etiam respiratione quæ hoc nomine propriè appellatur,

se putat dicere. Est enim & ea respiratio quæ per arteriam ex pectore procuratur, & ea quæ naribus.

Animalia enim sine illa respiratione, naribus respirare non possunt, quæ si ea quæ naribus perficitur priuentur, nihil mali sentiunt: sin ea quæ per arteriam, extinguuntur. Natura enim quibusdam animantibus respirationem quæ naribus sit, ad odoratum quasi obiter attribuit. Itaque odoratu animalia ferè omnia prædita sunt, cum non in omnibus huius sensus idem sit locus & sedes. Sed de his alio loco planius dictum est. Ait autem animam duci & reddi, quòd sint venæ quædam quæ sanguinem habeant, non tamen eo plenæ sint, habeant autem vias ad aera externum pertinentes, quæ & corporis partibus angustiores sint, & aeris ampliores. Quocirca sanguis qui & ad superiores partes, & ad inferiores ferri ac delabi solet, si ad inferiores delabatur, influere animam, & duci, sin supera capessat, eandem foras excurrere, & efflari. Ità hoc ipsum ei quod in Clepsydriis contingit, comparat:

„ Omnia sic ducuntque animam redduntque vicissim,

„ Ex parte exangues per corporis ultima venæ

„ Se fundunt, cunctæ crebròque feruntur, hiatu

„ Ad nares, sed ita, ut cruor occultetur, & auræ

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„ Accessus pateat facilis, facilisque recursus.
 „ Hinc postquam mollis reddit ad præcordia sanguis,
 „ Spiritus inflammans delabitur agmine longo.
 „ Ast ubi summa petit cruor, hic tum redditur: Vt cum
 „ Virgo domi ludens clepsydram carpit ahenam,
 „ Ora solet primum formosa occludere dextra,
 „ Hinc in aquæ fundum vas illud mergere mollis,
 „ Nec dum in vas accessus aquæ datur, arcet at illam
 „ Aeris infusi per crebra foramina moles,
 „ Dum pressam illa viam detexerit: ocyus at tunc
 „ Aere depulso mollis sese ingerit humor.
 „ Sed cum lymphæ quidem vasis partes tenet imas,
 „ Virginis atque manus studiosè comprimit ora:
 „ Spiritus obsistens illa undam sede coercet,
 „ Circum Isthmi portas streperi supra tenendo,
 „ Dum trahat illa manum: tum contra quàm prius, aer
 „ Irrumpens mollem sibi aquam, concedere cogit.
 „ Haud aliter tener ille cruor per membra recurrens,
 „ Dum fusus celeri rursus petit intima cursu,
 „ Longo alter statim delabitur agmine fluxus:
 „ Ast ubi summa petit cruor, hic tum efflatur abundè.
 „ Atque hæc illius de ducendi spiritus ratione sententia est.
 „ Ducunt autem spiritum, iam ut dixi, ea quæ planè respi-
 „ rant, per arteriam, & per os simul, & per nares. Itaque
 „ si de hoc respirandi genere differat, necesse erit quærere,
 „ quo tandem pacto rationem quam inuenerit, ad causam
 „ accommodare possit. Contra enim vsuuenire videtur. Ho-
 „ mines enim, quoniam elato loco, & sede respirandi, quem-
 „ admodum folles tolli solent in officinis ærariis, respirant, eos

calorem tollere consentaneum erat, & sanguinem locū caloris obtinere. Astringentes autem & suffocantes, ut illic folles, animam efflant, nisi quod illi non per eundem locum aera hauriunt & reddunt, hi autem per eundem. Quod si de eo solum respirandi genere quod per nares fit, differit, vehementer erravit. Neque enim respirandi usus narium proprius est, sed per eas angustias quæ faucibus adherent, qua parte palato os terminatur, perforatis naribus spiritus partim per hunc locum, partim per os egrediendi pariter, & ingrediendi vicissitudine, quadam delabitur. Ac ea quidem quæ ab aliis de respirandi ratione dicta sunt, talia ac tanta

Argumentum Cap. 4.

incommoda continent. Quoniam autem ante dictum est, vitam & animum cum calore quodam coniuncta esse,

Item quid sentiat
de vero modo
respirandi docet
operens multa
superioribus ...

(neque enim concoctio, qua animantes aluntur, sine animo & calore constare perficiq; ullo modo potest, quippe cū igne omnia conficiunt: in quo sanè primo corporis loco, & in qua prima primi loci parte principium tale necessario statuendum & collocandum est, in ea etiam animi quo omnia

Neque enim concoctio

vigent & aluntur, qui idem primus est, locus ac sedes sit necesse est: qualis est is qui inter eam partem per quam cibus accipitur, & eam qua cibi reliquæ depelluntur, interiectus

ostendit vita non posse
consistere sine calore
respirandi: signum
facile est principium
est vite: unde vero

est. Ac in iis quidem animantibus quæ sanguinem non habent, nomine vacat: in iis autem quæ habent, hac pars cor

dicatur. Succus enim is ex quo primo partes animantibus nascuntur, natura est sanguinis. Sanguinis autem & venarum idem principium sit necesse est, præsertim cum alterius causa alterum comparatum sit quasi vas quoddam &

receptaculum Venarum porro iis quæ sanguinem habent cor principium datum est: quandoquidem non per illud, sed

cor principium datum est: quandoquidem non per illud, sed

cor principium datum est: quandoquidem non per illud, sed

cor principium datum est: quandoquidem non per illud, sed

cor principium datum est: quandoquidem non per illud, sed

cor principium datum est: quandoquidem non per illud, sed

DE RESPIRATIONE.

65

ex eo omnes pendent, quod quidem nobis apertis corporibus constitit. Ac ceterae quidem animi partes & facultates sine ea qua alimur, esse nullo modo possunt: quod cur fiat, antea in libris de animo diximus. Hec autem ipsa sine insito innatoque calore, & igne non potest extare, praesertim cum eam natura in hoc quasi accenderit & excitauerit. Ignis autem interitus, quemadmodum supra dictum est, duplex est, restinctio & consumptio, quorum restinctio à contrariis proficiscitur. Itaque ignis tum uniuersus ac confertim coaceruatus, cum celerius, etiam diuulsus à frigore ambientis corporis restinguitur. Atque hic quidem violentus interitus aequè in res inanimas, & inanimatas cadit. Animantia enim cum & instrumentis secantur, & nimio frigore obrigescent atque concresecunt, interire solent. Consumptio autem aut marcor, nimia quadam caloris copia euenit. Etenim si circumfusus calor modum transeat, nec alimentum capiat, tum id quod calidum est, non algore, sed languore quodam consumi & confici solet. Ex quo fit, ut refrigerari debeat, si saluum & incolume sit futurum. Hoc enim huiusmodi interitui adiumentum affert. Quoniam autem animantes alie aquatiles sunt, alie terrena, is quidem quae & admodum minutae sunt, & sanguine carent, refrigeratio ea quae ex circumfusa aqua aut aere existit, satis magnum adiumentum affert ad hunc vitandum interitum. Cum enim parum in eis sit caloris, exiguum etiam praesidium desiderant. Itaque his ferè breuis usura vitae data est, propterea quod in utraque partem parui momenti sint. Quae autem ex insectorum genere (insecta enim nulla sanguinem habent) diutius viuunt:

quod cur fiat
Uniuersal quod ad
posteriora faceret
no possunt offere
prohibet...

Ita quod
a frigore
ambiantis
Quod accepta pro
pter uentem diffi
tatis de dissolutis
calore a modico aere
suffocatur...

Quod aut
animantes
ex calore & fr
gatione varia
genera procedunt
ab imperfectionibus
aeris ad perfecti
torem potius ut
quod (Metho)
ita aerea facit
aqua hinc dicit
terrena...

Quod aut
Animalia & anguilla
& sunt autumantur ut
refrigerantur recipiendo
aerem externum
per transudum
per per cam
qua partes vitales
a naturalibus a
separantur...

in his enim sub septo transuerso corpus dissectum est, ut per
 membranam subtilem refrigerentur. In quibus enim ma-
 ior caloris vis & copia inest, ut in apibus, ea maiorem quā
 dam refrigerationem requirūt. Quaedam enim apes septi-
 mum annum complent. Eadem est aliarum bestiolarū ra-
 tio, earum quæ stridorem reddunt, quo in genere sunt ve-
 spa, scarabæi, & cicadæ. Spiritu enim resonant, quasi aspi-
 rando, præsertim cum in ipso septo transuerso spiritui in-
 nato dilatanti se, & contrahenti accidat, ut membranam
 pellat. Agitant enim locum hunc, non secus ac animantia
 quæ spiritum foris ducūt pulmone, & pisces branchiis. Si-
 militer enim fit, ut si quis ore compresso aliqua animantia
 eorum quæ respirant, suffocet. Nam tum à pulmone huius-
 modi fiet dilatatio. Sed hæc quidem nō satis hoc tali motu
 refrigerantur, illa autem satis. Atque etiam conflictu &
 ictu membranæ stridorem reddunt, quemadmodum dixi-
 mus, ut pueri solent, cum perforatis arundinibus membra-
 nas tenues adiiciunt. Ob eam enim causam & cicadæ ca-
 noræ canūt, caloris enim in eis maior quædam vis inest, &
 ea pars in eis sub septo transuerso secta est, quæ eadem in-
 diuidua in iis est, quæ mutæ sunt. Atque etiam eorum quæ
 sanguinem habent, & pulmonem quidem, sed in quo pa-
 rum sanguinis insit, atque eum fungosum: quædam diu sine
 spiritu vivere possunt, quòd eorum pulmo in quo parū sen-
 guinis & humoris inest, se magnopere relaxet. Pulmonis
 enim sua ac propria coagitatio, ad multum tempus refrige-
 rare potest: tandem tamen non possunt vivere, sed ea quæ
 spiritum non auxerūt, quemadmodum iam ante dixi, suf-
 focantur. Languoris enim & marcoris interitus, qui refri-

quæ stridorem reddunt
 hic stridor sine stridore
 spiritus combus dicitur
 fu aut gma ad collu
 dicitur ad ipsam tamen
 om membranam & est
 in ipso septo transuerso
 so...

combustus & spiritus
 gma & mufcaru

spiritui in-
 nato dilatanti se

in animantibus & piscibus

in pueris & cicadæ

combustus

quædam

in non canunt

habent

propter tenuitatem

generationis priuatione euenit, suffocatio dicitur, qui hoc modo intereunt, suffocari dicimus. Quod autem suprà dictum est, animantia ea que insecta dicantur, non respirare, id in bestiolis, ut in muscis & apibus animaduerti potest: quæ in summa aqua ad multum tempus natant, nisi si præter modum frigida aut calida, etiam si ea quæ imbecilla sunt, crebrius spiritum velint ducere. Sed conficiuntur hæc, suffocarique dicuntur tum denique, cum venter completur, isque humor qui in septo transuerso inest, consumitur. Itaque si diu in cinere foveantur, reuiuiscunt. Ac eorum quæ in aqua degunt, omnia quæ sanguine carent, diutius in aere viuunt, quàm ea quæ sanguinem habent, & mare accipiunt, ut pisces. Quia enim paruo calore prædita sunt, ea diu aer refrigerare potest, quo in genere ea sunt quæ molli testâ obducta sunt, & polypi, non tamen satis in iis præsidij est ad propagandam eorum vitam, propterea quòd parum caloris habent. Quinetiam multi pisces in terra viuunt, sed immobiles, defossique reperiuntur. Quibus enim pulmonem natura dedit, atque eum expertem sanguinis, ea minus refrigerationem requirunt. Illud ergo iam confectum est, eorum animantium, quæ sanguinis expertia sint, aliis circumfusum aera, quibusdam aquam, & humorem adiumentum ad vitam asferre. Quæ autem sanguinem habent & cor, eorum, quibus pulmo datus est, omnia aera hauriunt, ex eoque refrigerantur, quòd ducant, reddantque spiritum. Pulmo autem datus est iis etiam quæ intra se, & non extra solùm viua pariunt (nam ea quæ cartilaginea appellantur, viua illa quidem pariunt, sed non in utero) & eorum quæ oua

Itaque si om

humb. & causa est
quod in huiusmodi
animalibus calor
natura aquæ quæ
deum fugit habetur
redditur: sed in
nonnullis suffocatur
et de istis ob
causis quod calor
respirandi officiat
ut ipsa animalia
reuiuiscere videantur...

Et eorum
exponit modum quo
refrigerantur ut de
aquæ degunt...
Et polypi...

Quosdam esse pisces
terrestres conformes
pulmoni secundum
g. lib. de gestura
naturali...

Defossique reperiuntur
vossimile est huius
modi pisces defossos
terra fugiditate
illis calorem temperare
ante vitam sub
terra producere...

ARIST. LIBER

pariunt, tum iis quæ pennarum pernecitate utuntur, ut
 aues, tum iis quæ squamis obducta sunt, ut testudines, ut
 lacertæ, ut angues. Ac illa quidem pulmonem sanguine
 præditum, hæc autem maxima ex parte fungosum ha-
 bent. Itaque id quod iam dictum est, rarius respirant. Re-
 spirant etiam ea omnia, quæ in aquis versantur & viuunt,
 ut hydrorum genus, mures fluuiatiles, ranæ, cocrodili, te-
 studinesque marinæ, & terrenæ, & vituli marini. Hæc
 enim omnia aliâque eiusdem generis, & in loco sicco pa-
 riunt, & vel in terra, vel in aqua dormiunt, extante emi-
 nentéque rostro respirandi gratia. Quibus autem bran-
 chiæ datæ sunt, ea omnia aquæ haustu & infusione refri-
 gerantur. Branchiæ porro datæ sunt omnibus, & quæ
 cartilaginea dicuntur, & quæ pedibus carent. Pedibus
 autem pisces omnes carent. Etenim quæ habent branchias,
 pennarum speciem habent. Eorum verò, quibus pedes dati
 sunt, quæ quidem cognita sint, unus iis qui Cordulus vo-
 catur, branchias habet. Quod autem & pulmonem, &
 branchias haberet, nihil dum visum est. Idque factum est,
 propterea quòd pulmo refrigerationis quæ spiritu affertur,
 & procuratur, gratia comparatus est, (hinc πνεύμων, id
 est pulmo, nomen ex πνεύματος, id est spiritus receptacu-
 lo, habuisse videtur) branchiæ verò propter eam refrige-
 rationem quæ ab aqua proficiscitur. Atqui instrumen-
 tum unum uni muneri usui est, & una refrigeratio satis
 est omnibus. Quapropter cum naturam nihil frustra, &
 sine causa facere videamus, & cum duo sint, alterum fru-
 stra & supernacaneum esset, fit, ut aliis branchiæ datæ
 sint, aliis pulmo, utrunque nulli. Quoniam autem status
 Cuiusque ex simplicibus declaratur...

Not hydorum genus
 Quæ quidam aialia
 in aqua degunt
 respirare & for-
 tasse Minus Judi-
 goul expiratione
 Quod ab aqua
 refrigerantur ...

Testudinesque
 Marinae
 Quæ videtur pen-
 sap. 10. ab. g

Branchiæ datæ

Branchiæ dicuntur in
 piscibus secundum
 comitum folio

Mores branchiarum partes
 quibus augentur
 reddere & f.

Branchiæ respirare & ex-
 mantur ...

Quod autem de
 Quæ nullum aialie
 simul habere pre-
 monet & branchias
 Quod alecturum
 esse otiosum ...

Atque instrumentum

Quæ bunc quidam mu-
 nobis buncum esse
 Instrumentum. sed no-
 necesse esse buncum
 esse minus buncum
 Instrumentum id est

sui causa alimentum & conseruationis refrigerationem ani-
 mantia omnia requirunt, eodem instrumento ad utrunque
 horum natura utitur: & quemadmodum nonnullis linguae
 usum ac munus largita est, & ad saporum distinctionem,
 & ad sensa animi exprimenda, sic iis animantibus quae pul-
 monem habent, os & ad cibum conficiendum, & ad red-
 dendam ducendamque animam dedit. iis verò quibus pul-
 mo datus non est, nec respirandi usus, rostrum quidem ad ci-
 bi confectionem, refrigerationis verò causa, & ut capere ci-
 bum liceret, iis quae refrigerationis indigerent, branchias de-
 dit. Quo quidem modo vis eorum instrumentorum quae di-
 cta sunt, refrigeret, post differemus. Ne autem cibum impe-
 diatur, idem iis quae respirant, & iis quae humorem reci-
 piunt, usuuenit. Neque enim cum spiritum reddunt, simul
 cibum capiunt. Alioqui animantia suffocari solent, cum
 per arteriam in pulmonem cibum vel humidus, vel aridus
 delabitur. Arteria enim supra sita est, quam ^{3^a pharynx} ~~gola~~ per quam
 cibum delabitur in ventriculum. Atque in quadrupedibus
 quidem, & in iis quae sanguinem habent, arteria tegitur e-
 piglottide quasi quodam operculo. Auibus autem ^{et eorum} & qua-
 drupedibus iis quae ova pariunt, data non est, sed contra-
 ctione idem efficiunt. Cum enim cibum capiunt omnia, par-
 tim contrahunt, partim epiglottide adiecta tegunt. Cum ve-
 rò cibum delapsus est, tum haec linguam attollunt, illa gut-
 tur dilatant, spiritumque refrigerandi causa excipiunt.
 Quibus autem branchiae datae sunt, ea per branchias im-
 pulsa aqua, ore escam arripiunt. Neque enim habent ar-
 teriam. Itaque hac quidem parte nihil eis aqua si incidat,
 nocere & obesse potest, sed cum aqua in ventriculum illa-

et ad sensa =
 est
 quod dictum fuit finis
 veteris cap. tertii. ad.
 22mo...

Neque enim cum
 nullum aere pne-
 monem aut transpirare
 habent simul
 alimentum accipere
 et respirare
 suffocantur ...

quam gola per

In extremitate fan-
 cini duplex est
 via una qua cibum
 intro mittitur appel-
 laturque ^{et pharynx} ~~pharynx~~
 altera qua aere mitti-
 tur ad cor et pulmo-
 nem & altera vo-
 calis appellatur...

ARIST. LIBER

bitur, Itaque citò & accipiunt cibum & depellunt, dentēsque eis acuti, ferratīq; omnibus ferè dati sunt: neq; enim in cibo commanducando, ac veluti permolendo commorari

Cap. 5. queunt. Sed de iis quæ cetera dicuntur, quæstio est. Quamquam hæc etiam iusta quadam ratione ita se habent, veluti delphini, balenæ, ceterique pisces, qui fistulam habent. Hi enim omnes etsi pedibus carent, tamen ~~pulmonem habent~~, in marique versantur. Idque sit ob eam causam quæ modo allata est. Neque enim refrigerandi causa aquam excipiunt.

hoc enim eis spiritum ducentibus accedit, pulmonem enim habet. Itaque rostro extra aquam extante, dormiunt, ster-
tuntque delphini: quod si retibus capiuntur, cito suffocantur, propterea quod spiritum ducere non possint: omniæque eiusdem generis in maris summa aqua fluere propter respirationem videntur. Sed quoniā necessariò in aqua escam

& alimentum capiunt, necesse est humorem, cum cibum capiunt, depellant, ob eamq; causam fistula eis omnibus data est. Cum enim aquam exceperunt, eā ut pisces branchiis, sic

fistula euomere & dissipare solent. Quod etiam ex fistulæ situ perspicui potest: in nulla enim parte earum, in quibus sanguis inest, terminatur, sed antè cerebrum sita est, aquamque emittit. Ob eandemque causam aqua & quæ molli corio, & quæ molli testa obducta sunt, veluti locustæ, & cancri hauriunt. Nullum enim eorum refrigerationem desiderat, (cum enim & exiguus calor, & sanguis nullus in quoque horum sit, sit, ut satis à circumfusa aqua refrigerentur) sed propter cibum, ut ne cum cibum capiunt, simul aqua illabatur & influat. Ac ij quidem pisces, qui molli testa tecti sunt, ut cancri, & locustæ, per partes hirsutas operculo quo-

Neque enim
refrigerandi
Atque enim
pulmo eis datus
offer. excipunt
Et aquam alimēto
sed statim per
quasdam fistulas
sub omni animal...

Cum enim respiratio
non possit in aqua
fieri ut dictum est
necesse huiusmodi
animalia iustis operculis
aquam excipere
aspirare...

DE RESPIRATIONE. ^{am. ch. 68}

dam deposito, aqua effundunt. Sepia autem & polypi per
 alium, quae supra eam partem sita est, quae caput dicitur. Sed
 de his accuratius in libris de historia animantium scripsimus.
 Ac bestias quidem quae in aquis natura duce versantur,
 aquam recipere solere diximus, & refrigerationis causa, &
 quod ex aqua eas pastus capere oporteat. Refrigeratio
 autem quonam pacto eveniat, & iis quae respirant, & iis qui
 bus branchiae datae sunt, deinceps dicendum est. Ac illud qui-
 dem iam ante dictum est, ea omnia animantia, quibus pulmo
 datus sit, respirare. Cur autem nonnullis datus sit, & quamob-
 rem ea quibus datus est refrigerationem requirant, si qua-
 ratur causa quidem cur datus sit, calor est, quem maiorem
 habent animantia, quo quodque praestantius est. Sic enim
 fit simul, ut animum etiam praestantiorum nata sint. Prae-
 stant enim haec stirpibus. Itaque quo in cuiusque pulmone
 maior & sanguinis & caloris inest copia, eo cuique maior
 moles & statura data est: hominiquae, qui unus ex omnibus
 animantibus purissimum & plurimum sanguinem nactus
 est, maxime rectam & excelsam figuram natura dedit: &
 caput ad caelum erectum ei soli datum est, propterea quod
 eam partem talem habeat. Quocirca ea causa essentiae &
 huic, & ceteris statuenda est, quemadmodum etiam qua-
 vis alia partium se habet. Huius ergo rei causa pulmo a-
 nimantibus datus est. Causam autem necessitatis, & mo-
 tus, etiam ipsa animantia talia formasse, existimandum
 est, ut pleraque etiam quae terrea non sunt, talia construxit
 & formavit. Alia enim ex maiore terrae particula con-
 stant, ut stirpes, alia ex aqua, ut bestiae aquatiles, terrena
 autem ex aere, volucres vero ex igne, quae singula in suis
 facientibus ponderantur quia vero minus
 est fugidius & daretur molius calorem
 temperat... Hominique quoniam
 hunc colligendum inter omnia animalia hominum
 optime temperatum esse...
 rectam et excelsam
 ad id quod bonum calorem...

Cap. 6. Argumentum

Capitulum 6...
 Quae quoniam
 hoc capite explicat
 prout est cur
 pulmo datus
 sit animalibus per
 rationem de sangui-
 ne praestantibus. Cur
 sufficienter calor
 naturalis refrigerare
 non possit ad
 aqua, quantum
 tunc ad prout
 quoniam datus
 est pulmo datus
 est perfectioribus
 quia maiorem
 habent calorem
 et idcirco magis indi-
 gent refrigeratione
 et pulmoni bonum
 praestatur quoniam
 vero statur ad
 postea enim
 duplex causa adferri
 potest. Unum quod
 aqua calidior
 est et ob id ad po-
 test facile pene-
 trare ad partes
 refrigerandas
 et quia fugidius
 nuda, daretur potius
 naturam calorem
 optimi quod quia
 temperat est
 vero ad quia timor

ARIST. LIBER

locis suo quodam ordine constant. Empedocles autem non rectè hoc tradidit, bestias aquatiles plurimum & caloris & ignis ex animantibus habere, easque maiorem caloris innati vim fugere, ut quoniam eis frigus & humor desit, in loco contrario seruentur. In aqua enim minus caloris inesse, quàm in aëre. Ac illud quidem absurdum est. què enim fieri possit, ut unumquodque eorum cum in terra ortum sit, mutata sede aquam persequatur, præsertim cum plurima eorum pedibus careant? Ille autem eorum primum ortum exponens, ea in terra edita esse dicit, quam cum declinent, quamprimum aquam vult persequi. Præterea ne terrenas quidem bestias calore vincere videntur. quippe cum eorum partim planè exanguia sint, partim parum sanguinis habeant. Sed quæ per se & calida & frigida dici oporteat, alibi consideratum est. Atque ut ea causa quam ipse Empedocles attulit, rationem quæ exquiritur, quodammodo contineat, tamen eius non est vera sententia. Nā loca contraria & tempora, cū affectionis ac status immoderata quædam temperatio inest, conseruant: natura autem cuiusque in propriis accommodatisque locis conseruatur maxime.

Neque enim idem sunt materia animantiū, ex qua quodque constat, eorūdemque habitus & constitutiones. ut si quid ex cera conflatum concretūque esset natura, id si in calore collocaretur, saluum minimè remaneret, nec si quid ex glacie: interimeretur enim atque deleteretur celeriter à contrario, propterea quòd calor liquefacit id omne quod à contrario concretum est. Nec si quid eadem natura ex sale aut nitro conglutinauerit, id in aqua ferens solet collocare. Destruit enim humor ea quæ à calore & siccitate coaluerunt.

Staturæ hōi ex parte causa efficiens,
calore est copia:

frigus vero ut hōi
terrena & infero
in despicione
causa & diu
na. totum est...

Empedocles
aut non

Empedocles &
abal aquatilis sua
natura esse
calidissima &
siccissima ob
ignem & terra in
aqua migrasse
ad suam naturam
temporandam. Contra
vero & terrestria
frigidiissima esse
& humidissima
ob ea causas
Migrasse & aquas
in terram sed hæc
Empedocles sententia
hanc videtur...

Nam loca
contraria
hoc videtur est ad op
effugiri est contra
naturam quæ ob cau
sam Medici papum
ut dicitur feda
videntur videntur
in locis frigidioribus...

Natura aut
cum quæ
est in calida in
calida & frigida
in frigidis recte
conseruantur...

Quòd si humor ac siccitas materia sunt omnium corporum, recte ea quæ ex humore ac frigore constant, in aquis erunt, & si frigida, in frigidis: quæ autem ex siccitate, in terra & aridis locis. Ob eamque causam arbores non in aqua, sed in terra nasci solent. Atqui eadem ratione aquam persecuta essent, quòd sint præter modum arida, quemadmodum ille ait ea in aqua nasci, quæ nimio calore prædita sunt. Non enim propter frigus, sed propter humorem eò à natura impulsæ venirent. Materie igitur natura talis est, qualiscunque locus est, in quo versatur: quæ in aqua, humida, quæ in terra, arida, & calida quæ in aëre. Affectiones autem & constitutiones quæ calore præstant, in frigido loco, quæ frigore, in calido collocatæ, magis conseruantur. Reuocat enim locus ad mediocritatem id quod nimium est in constitutione. Hoc quidem querendum est in accommodatis cuiusque materie locis, ac pro communis temporis inclinationibus ac varietatibus. Constitutiones enim locis aduersari possunt, materia non potest. Ac calorem quidem non esse causam, cur animantia quædam aquatilia sint, alia terrena, quemadmodum Empedocli placet, tot dicta sint: & cur aliis pulmo datus sit, aliis non sit. Cur autem ea quibus est datus, spiritum ducant & respirent, maximeque ea quæ sanguine præditum ipsum habent, causa quidem respirandi est pulmo, qui spongiis quiddam assimile habet, fistularumque plenus est, atque hæc eadem pars una ex omnibus intestinis exanguis est maxime. Quibus ergo sanguinis particeps ipse datus est, ea & celeritatem refrigerationis desiderant, propterea quòd paruo momento labefactatur animalis calor, & illius introitum ad intimas omnes partes

Ob eam causam
eandem ob causam quæ
superiora natura sunt
humidiora frigida
In arboribus aqua
regnum ...

Atque eadem ratio
est
Parum comparati
one auditu impo
sibile sentit
Et in aqua de gaur
tempore audire
In calidioribus pari
tatione plantarum
Mutata sunt mi
gratio etiam
ad aqua ad sua
siccitatem tempo
randam ...

pulmones non habent
sanguinem

*Dictum est e primo cur
aër polius refru
geret quam aqua:*

propter sanguinis calorisque copiam, quorum utrumque aër
facile præstare potest. Nam quoniam tenuis est natura sua,
& per omnes partes, & citò diffusus refrigerat. Aqua au-

2 no aut modo

tem contra. Atque etiam hinc perspicui licet, cur ea potissi-

mum respirent, quibus pulmo cum sanguine datus sit, quòd
quicque maiore calore præstat, eò plus refrigerationis

requirit. Simul autem spiritus facile ad principium fontem
que caloris qui in corde est, delabitur. Quo autem modo

cor cum pulmone colligatum sit, & cohereat, tum ex iis
corporibus quæ aperiuntur, tum ex historiis quæ de ani-

mantibus scriptæ sunt, perspicendum est. Ergo refrigeratione
omnino animantium natura indiget propter animi in

corde incendium. Hanc autem respirationis ope ac beneficio
nanciscuntur ea omnia animantia, quibus natura non

solum cor, sed etiam pulmonem dedit. Quibus autem cor
datum est, non etiam pulmo, ut piscibus, ea quoniam na-

tura sua in aquis viuunt, aqua adminiculo branchiarum
se refrigerant. Quam autem rationem in situ cor ad bran-

chias habeat, oculis quidem apertis corporibus perspicui po-
test, diligenter & accurratè ex historiis. Sed ut de eo nunc

etiam aliquid summatim dicamus, ita est. Videri quidem
potest non eodem modo situm esse cor in terrenis animan-

tibus & in piscibus, sed tamen eodem modo est. Quo enim
capita inclinant, eò cordis mucro spectat. Quoniam autem

non eodem modo capita inclinant, in terrenis animalibus
& piscibus, cordis mucro ad os pertinet, ex extremo autem

corde fistula quedam quæ venæ nervosæ speciem gerit, ad me-
dium pertinet, quo inter se omnes branchiæ nexæ coniun-

ctæque sunt. Atque hæc quidem est maxima: ex utraque

*Cor pulmone
ita colligatum
in modo quasi dua
rum alarum posi
tum existat: et
ab utraque se ad
ut attractionem
refrigeretur...*

ARIST. LIBER

in corde: in iis verò quæ expertia sunt sanguinis, in aliqua parte, quæ eandem rationem habet. Horum porro quædam multa principia habere possunt, non tamen reipsa habent. Quocirca & insecta quædam diuisa in partes viuunt, & quæ sanguinem habent, nec admodum vieta sunt, diu uiuunt auulso corde, ut testudines, quæ pedibus ingrediuntur tum etiam cum parue sunt, propterea quòd ut insectorum, sic earum natura non bene compacta sit. Principium autem vitæ tum denique ea quibus datum est deficit, cum calor vitalis non refrigeratur. Nam quemadmodum dictum est, a se ipse consumitur. Cum ergo aliis pulmo, aliis branchiæ obdurescunt, temporisque diuturnitate his branchiæ, illis pulmo exarescit, eæque partes terræ siccitatem imitantur, nec mouere eas, nec dilatare, nec contrahere possunt: tum denique contentione adhibita, ignis conficitur. Itaque lenibus morbis in senectute obortis, cito moriuntur. Nam quoniam exiguus est tum calor, propterea quòd in diuturna vita plurimum exhaustum est, quacunque partis contentio adhibeatur, celeriter extinguitur, ut si tenuis & modica in eo flamma inesset, quæ paruo impulsu restingueretur: ob eamque causam sine dolore est & molestia mors ea, quæ in senectute obrepit. Senes enim moriuntur sine ullo maiore impulsu, nec animi dissolutionem atque discessum à corpore prorsus sentiunt. Morbi etiam qui pulmonem durum reddunt vel inflationibus, vel excrementis, vel nimia copia caloris quem morbus parit, quemadmodum in febribus vsuuenire solet, animatia crebrum spiritum cogunt ducere, propterea quòd pulmonem non admodum dilatare, nec contrahere possint: quem cum mouere & agitare

Enim lego

*Enim præ nimia
senectute induratur
pulmo sic ut am-
plius dilatari ne-
que stagi non possit
Enim accidunt
Morbi naturalis
a vero quando pre-
muntur functio in-
feritur aut gra-
uissimo vel alia
causa accidit interna
Enim morbi quo-
ta accidunt...*

*Morbi naturalis præ-
sente dolore accidunt
ipsis senibus
Enim cum illi
exiguus sit calor
non potest in vitam
agere...*

quod si a frigore vincatur accidit ut aia² quod amouatur ...

ARIST. LIBER

Pulsus autem qui

contrahitur facit motum ita in angustum locum compul-

pulsus naturam explicat
nisi in aliud est affe-
ctus motus naturalis
a calore in sito, qui
cum agitur in humore
rem perungitur ...

parit, enecentur. Pulsus autem qui cordi convenit, quem
que perpetuare videtur, similis est ei motui, quem ulcera
cum dolore afferunt, quod contra naturam sanguinis ca-
fiat mutatio. Existit autem quo ad sanguis coactus in pus
se vertat. Estque hac affectio feruori persimilis. Feruore-
nim tum est, cum a calore aqua intumescit. Attollitur enim
propterea quod moles maior redditur & excrecit. Sed ul-
ceribus quidem & tuberculis, exitus huius motus reperitur
nisi in spiritum resoluantur, crassiusculo iam humore red-
dito. Feruor autem desinit, cum per os vasis aqua decedit. In
corde autem a calore factus tumor humoris, qui continetur
& ex alimento accedit, pulsum gignit, extrema cordis mem-
brana sublata: idque perpetuum est. Influit enim humor
continenter, ex quo sanguinis natura efficitur. Primo enim
in corde perficitur. Id quod a primo ortu perspicitur potest. Tum
enim cum venae nondum distinctae sunt, cor sanguinem ha-
bere cernitur: ob eamque causam in admodum adolescenti-
bus, maiore pulsu, quam in senibus agitatur. Maior enim
vis halituum adolescentibus existit: & omnes venae ac si-
mul coagitantur, propterea quod a corde proficiunt.

Quoniam autem cor perpetuo pulsu agitatur, illa quoque
continenter, & inter se simul, cum illud mouet agitantur.
Palpitatio ergo est pulsus, qui ei impulsioni obsistit, quam
frigus affert. Pulsus autem humoris concalescentis inflatio
& tumor. Respiratio vero tum existit, cum calor augetur
eius, in quo principium alendi situm est. Quemadmodum
enim ceterae partes alimentum requirunt, sic etiam illa at-
que ampliorum locum occupat ita, & postulat
inflammationibus sanguinis per naturam
aliquod membrum ingens. Mox effertur
illud intus scire a sursum attolli facit ...

Primo enim
maior est ut
per se in maiore
a delectantibus quia in

hic colligit sanguinem primum perficitur
maior est ut
per se in maiore
a delectantibus quia in

quem blecca
Callo. 10 ab. Tera
postea (Mellodi ita
scilicet. Josi apostoma
tunc abscessus finit
in membris quando
calentibus sanguinis
inflammatio aut humo-
ris aetheris copia in
aliquid corpus ingit
aut quod statim vasis
replebitur alium modum
superfluitatem capere
non valentibus intus
noscent dolores fieri
et febres. Donce illa
vapor aut quapor
aut pus efficiatur
similis igitur cordis
est pulsus a re
qui apostomatibus in
mationibus fieri potest
putur. Motus, in fine
Iste cum dolens est
praesentia in omni
apostomate fit continui
solutio quae dolores
facit: ut cordis pul-
sus est absque do-
lore ...

Est enim in ferore
a solutione caloris
angulo, humor in vapo-
rem exhalat. Immo
aqua effervescentis
clanatur et attollitur
maiorque efficitur

que adeò magis, quàm reliquæ, præsertim cum aliis illa alimenti causa sit. Cum ergo amplificatur, instrumentum dilatetur necesse est. Instrumenti autem constructio similis illa quidem existimanda est esse follibus, qui in officinis arariis videntur. (neque enim ab huiusmodi figura multum cor & pulmo distant) est verò duplex. In medio enim naturalis facultatis, ea pars quæ a nutricandi munus habet, esse debet. Ac ea quidem attollitur cum excrevit, ea autem sublata, ea etiam pars dilatetur necesse est, quæ illam continet: quod quidem ij qui spiritum ducunt, facere videntur, Thoracem enim dilatant, quòd huius talis partis quòd in eo inest, principium hoc ipsum faciat. Cum enim dilatatur, ut in folles, sic in eam partem externum aëra illabi necesse est, eumque quoniam frigidus est, refrigerando maiorem ignis vim restringere. Ut autem cum hæc pars crescit, dilatatur, sic & cum diminuitur, contrahatur necesse est, & cum contrahitur, exeat aër qui rursus illapsus erat, ita tamen, ut qui frigidus ingressus erat, calidus egrediatur eius calor qui in hac parte inest, tactione, maximeque in iis animantibus, quæ pulmonem sanguine præditum habent. Eum enim in multas raritates quasi canales pulmonis influere oportet, quarum ad quaque venæ ita pertinent, ut totus pulmo sanguinis plenus esse videatur. Vocatur autem aëris introitus, respiratio, exitus autem expiratio. idque perpetuatur continua quadam vicissitudine, quandiu hæc pars vivit, atque agitur: ob eamque causam in ducendo, edendoque spiritu vita consistit. Eademque ratione piscibus branchiarum motus, & impulsus oritur. Cum enim calor quæ est in sanguine, partibus

aut
ut cum
ut pulmones possint
attrahere aërem, & per
eum, & fugidum re-
quirunt motum dila-
tationis & contracti-
onis. Medici aut
dilatationem f-
diastole & cō-
tractionem vero
sistole.

ARIST. LIB. DE RESP.

ipsis attollitur, & sursum fertur, branchia quoque attol-
luntur, aquamque admittunt. Cum aut per itinera & vias
in cor delapsa est, atque refrigeratio secuta est, contrahun-
tur, aquamque effundunt. Cum porro is qui in corde inest
sanguis, semper sursum feratur, cum rursus refrigeratum,
continenter recipit. Itaque his quoque viuendi ac non viuen-
di finis positus est in perpetua aquae recipiendae vicissitudi-
ne. Ac de vita quidem & morte, iisque quae cum hac dispu-
tatione coherent, fere de omnibus dictum est. De valetudi-
ne autem ac morbo non solum medici est verum etiam phy-
sici ad aliquem modum causas explicare. Quid vero inter
eos intersit, & quatenus in diuersis rebus versentur, intelli-
gendum est. quandoquidem finitimam esse utranque artem
ad certum quendam finem ac terminum, res ipsa quam ob-
seruamus, declarat. Nam & medici omnes clari, illustres
aut valde diligentes de iis quae naturam attingunt disse-
runt, illincque principia assumunt, & clarissimus quisque
eorum qui naturam tractauerunt, fere in medicinae princi-
piis finem artis suae statuit.

FINIS.

Existimant Nonnulli
agere quod transitur
branchiae ipsae
non perueniunt ad cor
Eoquod nimio suo
fugore cordis calorem
extinguere possunt
sed volumine suo co-
tactu partes cordi
vicinas refrigerare
et ita ex consequenti
cordis temperare
calorem...
adaleque
Mimurum quia ut
dictum est cap. 1. lib.
de sensu. phys. sicut
sanctus de morbi
generales causas co-
siderat...
fere in medicinae
principiis hinc colligitur
ubi physionomia desinit
ubi medicinae incipit...